KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY
KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

SVAZEK 27.

O KRÁDEŽI A LOUPEŽI V ČESKÉM PRÁVU ZEMSKÉM.

NAPSAL

Dr. RUDOLF RAUSCHER.

V BRATISLAVĚ 1929.
NÁKLADEM PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.
V KOMISI FRANT. ŘIVNÁČE V PRAZE.

KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY
KOMENSKÉHO V BRATISLAVE.

SVAZEK 27.

O KRÁDEŽI A LOUPEŽI V ČESKÉM PRÁVU ZEMSKÉM.

NAPSAL

Dr. RUDOLF RAUSCHER.

V BRATISLAVĚ 1929.

NÁKLADEM PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ,
V KOMISI FRANT. ŘIVNÁČE V PRAZE.

TISKEM „POLITIKY“ V PRAZE.

OBSAH.

SEZNAM PRAMENŮ:

a) vydaných:

Archiv český, I.—XXXIII., Praha 1840—1921 (A. Č.). V V. sv. A. C. jest Zřízení Vladislavské.
Boczek, Chytil, Chlumecký, Brandl, Bretholz, Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I.—XV., Brno, 1836—1903 (C. M.).
Brandl, Kniha Drnovská, Brno, 1868.
Brandl, Kniha Rožmberská, Praha, 1872.
Brandl, Kniha Tovačovská, Brno, 1868.
Brandl, Libri citacionum et sentenciarum, I.—VII., Brno, 1872—1911 (Libri cit.).
Brandl, Žerotinovy zápisy o soudě panském, Brno, 1866—1872.
Čelakovský, Codex juris municipalis regni Bohemiae I. (1886), II. (1895).
Emler, Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae I.—II., Praha, 1870—1872 (R. t. t.).
Erben, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I.—IV., Praha, 1855 n. (Regesta).
Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I., II. (1907, 1912) (C. B.).
Fontes rerum Bohemicarum = F. R. B.
Jireček, Codex juris Bohemici, I.—V., Praha, 1867—1898 (C. j. B.). Podle vydání Jirečkova citováno: Majestas Carolina, Řád práva zemského, Ondřej z Dubé, Zemská zřízení česká 1530, 1549, 1564, Obnovené zřízení zemské. Dále Brikcí, Práva městská, Koldín, Práva městská.
Rössler, Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen u. Mähren I., II., 1845, 1853.
Sněmy České I.—XV.
Zemské zřízení moravské 1535, 1604.

b) rukopisných:

D. Z. = desky zemské.
D. Z. m. = desky zemské menší (číslo označuje kvatern).
Nálezy = Nálezové rozliční soudů zemského a komorního v Čechách z let 1487—1582. Rkp. univ. knihovny v Praze, sign. XVII., C. 30. (Srov. Truhlář, Katalog českých rukopisů (Praha, 1906) č. 108).
Rkp. N. M. = rukopis archivu Národního Musea v Praze (číslo uvedené značí signaturní označení archivní).

§ 1. POJEM KRÁDEŽE A LOUPEŽE.

V českém právu zemském, právě tak jako o jiných otázkách z trestního práva, nebylo u nás dosud pojednáno o krádeži a loupeži. Velmi skrovné jsou poznatky, které přináší o tomto předmětu Jireček,[1] Jičínský[2] a pro právo městské Winter.[3] Jiní autoři zmiňují se o tomto předmětu jen velmi stručně nebo jen v souvislosti s jinými předměty.[4]

Pokoušíme se tudíž o vylíčení krádeže a loupeže v českém právu zemském po prvé. Právě z toho důvodu je nám třeba uváděti některé podrobnosti, kterých by bylo lze jinak pominouti a stejně tak jsme nuceni zmiňovati se o některých právních pojmech, které ještě u nás vysvětleny nejsou, ač ovšem i tyto zmínky budou se zdáti nadbytečnými. A z týchž důvodů opětně budeme nuceni některých otázek se dotknouti velmi stručně.

Jsme si vědomi toho, že látku úplně vyčerpati nelze. Hlavní překážkou toho jest, že nemáme dosud vydány velmi důležité právní památky 16. století, bez nichž nelze vylíčiti právní vývoj úplně. Mnoho právního materiálu je uloženo v zemských deskách, hlavně půhonných a v kvaternech obeslání, ale ještě více pro náš právní ústav obsahují právní památky úřadu hejtmanského, před nějž se v 16. století látka týkající se krádeže a loupeže soustředila, a pak památky soudu komorního. Pokud bylo nám možno, čerpali jsme i z těchto našich právních památek.

Ačkoliv víme, jaké důsledky plynou z uvedené skutečnosti, přece doufáme, že přineseme několik nových poznatků k dějinám našeho zajímavého

---

[1]) Slovanské právo v Čechách a na Moravě (1864), II., 256 násl.; Über Eigenthumsverletzungen nach dem altböhmischen Rechte, Wien, 1858.

[2]) Vývin českého právnictví, 226 n. Velmi málo nalezneme i ve Slavíčkově Úvodu ve studium trestního hmotného práva, II. Část historická (1866).

[3]) Kulturní obraz českých měst, II., 808 násl.

[4]) Rieger, Zřízení krajské, I. (1889); Lippert, Socialgeschichte Böhmens, I. (1896); Kadlec, O prawie karnem u zachodnich Slawian, Encykl. Polska, IV.; Vacek, Sociální dějiny české doby starší (1905); Vacek, Soudnictví v Čechách, městské a vrchnostní až do XV. stol. Čas. pro děj. venkova, XII.; Stieber, K vývoji správy (1901); Hanel, Obecná poruka v právu slovanském, Právník, XII.; Hanel, K otázce o recepci německého práva v českém právu zemském. Pocta Randova; Solnař, Z dějin českého zemského práva trestního (1921). Jiná díla budou citována v tekstu.

právního vývoje v oboru trestního práva, který v mnohém doplňuje i jiné obory starého českého práva. Týká se to i doby starší, z níž některé poznatky doplňujeme, po př. pronášíme několik nových mínění vlastních.[1]

Dlužno říci, že krádež a loupež ve svém pojetí ve starém českém právu liší se od pojetí moderního. Neboť při krádeži a loupeži ještě více než při usmrcení člověka vystupuje do popředí zájem soukromý před zájmem veřejným. V krádeži a loupeži shledáváno bylo především porušení držby movité věci a klade se důraz na škodu, která pro osobu soukromou z toho vzniká. A tato škoda způsobovala, že bylo úkolem osoby soukromé, aby žádala za nápravu porušení svého soukromého zájmu. Jen v některých případech bylo také úkolem moci veřejné, aby hájila porušení držby movitých věcí soukromých. Zásady zde vyslovené platí původně velmi obecně a teprve ponenáhlu nabývá převahy zásada, že má zasahovati ve stíhání krádeže a loupeže moc veřejná více a více.

Krádež a loupež byly pokládány nikoli za trestné činy obyčejné a všední. Ač vyskýtaly se hojně, byly považovány za trestné činy velmi těžké, těžší často než usmrcení člověka v širším smyslu. A proto také o krádeži a loupeži nalézáme velmi hojně předpisů v našich pramenech. Krádež a loupež byly trestné činy, které vzbuzovaly svou povahou pohoršení společnosti a měly za následek, jak uvidíme, újmu na cti. Byly proto v rozporu s pojmem stavovské cti stavů vyšších. I z této povahy jejich plynou některá zvláštní ustanovení našeho práva.

Abychom snáze poznali pojem obou těchto trestných činů v dějinném vývoji, budeme sledovati nejprve jednotlivé naše právní památky v časovém postupu. Uvidíme, že v historickém vývoji se pojem těchto trestných

[1]) Pro srovnání uvádíme několik dat bibliografických z práv jiných. V právu německém: Köstlin, Der Diebstahl nach dem deutschen Rechte vor der Karolina. Kritische Überschau, III. (1896); Schreuer, Die Behandlung der Verbrechenkonkurrenz in den Volksrechten (1896); Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II. (1928), 825 n.; Knapp H., Das alte Nürnberger Kriminalrecht (1896) jedná o krádeži (str. 233 násl.) a o loupeži (str. 160) na podkladě norimberského práva; His, Das Strafrecht der Friesen im Mittelalter, 1901, str. 334 násl., ukazuje na rozdíly, které byly mezi loupeží a krádeží v trestním právu Frísů, zároveň ovšem také, jaké rozdíly byly od pojetí moderního. Velmi podrobně učinil tak týž spisovatel v novém svém díle Geschichte des deutschen Strafrechts bis zur Karolina, München, 1928, na str. 153 násl. Uvedl zde všechny delikty proti věcem. Pro právo uherské srov. Timon, Ungarische Verfassung und Rechtsgeschichte (1909), str. 456, pro dobu starší, která je zajímavá i pro země naše. Na př. nerozeznávání mezi krádeží a loupeží, některá ustanovení o stíhání a p. Ani v právu polském není tato otázka krádeže a loupeže řešena monograficky. Z toho však, co je uvedeno v díle: Kutrzeba, Dawne prawo sądowe w zarysie[2] (1927), str. 33 a 38, je patrno, že právo polské je pojetím těchto trestných činů velmi blízkým právu českému. Zvláště rozeznávání těchto trestných činů podle toho, staly-li se na silnici a veřejně nebo staly-li se tajně, je velmi analogické a stejně tak i široké pojetí škod na majetku.

činů vyvíjel a měnil od doby nejstarší až po 16. století a k Obnovenému zřízení zemskému. Je právě zajímavo, že krádež a loupež možno tak sledovati. A jako v jiných právech, tak i u nás měla krádež a loupež význam neobyčejný. Neboť vznikající škoda z krádeže a z loupeže pro osobu poškozenou hrála velkou roli při úpravě stíhání krádeže a tudíž při hledání právních předpisů, nejen které hleděly napraviti vzniklou škodu, nýbrž i pro vznik předpisů procesních. Budeme míti příležitost, jak se domníváme, ukázati právě na původní procesní předpisy práva českého při stíhání krádeže, neboť ani bez rozřešení otázek čistě procesních se pro úplnost líčení neobejdeme.

Nejstarší naše listiny nevytýkají pojmu krádeže nebo loupeže. Staví oba pojmy vedle sebe a spojují je tím, že o obou trestných těchto činech, o jich trestání a stíhání ustanovují totéž. I výrazy, kterých je použito pro tyto trestné činy, nejsou ustáleny. V řadě listin vytýká se fur vel predo,[1] nebo furtum vel rapina,[2] nebo konečně fur et latro[3] a furtum seu latrocinium.[4]

Jaký je mezi nimi rozdíl, zvláště pokud jde o obsah trestné činnosti, není z našich nejstarších právních památek patrno. O obou těchto trestných činech je ovšem jisto, že bylo mezi nimi rozeznáváno a rozdíl jevil se asi především ve stíhání po př. při procesním projednávání žaloby na oba tyto trestné činy.

Kromě uvedených výrazů vyskýtá se i výraz rapina seu furtum,[5] nebo furtum vel rapina.[6] Je však právě charakteristickým, že toto spojení a výrazy vyskýtají se v nejstarší době jediné v listinách, které vydávány jsou od osob duchovních nebo se zřetelem k duchovním osobám neb ústavům, a nelze tudíž pochybovati o tom, že právě toto spojení výrazů dostalo se do našich pramenů vlivem práva římsko-kanonického.

Statuta Konráda Oty zmiňují se o krádeži velmi hojně[7] a to ovšem opětně potvrzuje, že trestný čin tento byl velmi častým. Mluví o krádeži ovšem při otázce jejího stíhání, ale přece jen můžeme i v těchto předpisech pátrati po vlastním pojmu krádeže. Při krádeži podle Statut jde o odnětí cizích věcí movitých.[8] Pro toto odnětí užívá se termínu »subtrahere« nebo

[1]) C. B., II., 230—1 (1222), Regesta, II., str. 1161, č. 2644 (1236).

[2]) C. B., II., 201, č. 216 (1221).

[3]) Regesta, I., č. 860 (1234), č. 862 (1234).

[4]) Regesta, I., č. 1304 (1252), II., 240, č. 619 (1268), 764, č. 1777 (1298).

[5]) C. B., II., 71, č. 76 (1208), 276, č. 281 (1226), 349, č. 339 (1230).

[6]) C. B., II., 201, č. 216 (1221), 204, č. 217.

[7]) Jsou to články: (1222), čl. 3., 4., 5., 6., 7., 10., 11., 12., 13., 15., 18., 20.; ve znění 1229 k tomu přistupují další: čl. 21., 22., 26.

[8]) Čl. 5. . . . sua bona amisisse . . . 6. Quando aliquis pauper venit de propria re conquerendo . . .

»furari.«[1] Z výrazů těch je patrno, že toto odnětí cizí věci stalo se způsobem tajným, skrytým.

Kromě tohoto způsobu odnětí cizí věci znají Statuta ještě jiný, kterým se rovněž odnímají cizí věci. V článku 19. mluví se o »spoliatio per wybog«. Termínu spoliare užívá se ve Statutech samých o úřední činnosti knížecích úředníků, ve které zabavují, odnímají a konfiskují movité věci těm, kteří spáchali určitý trestný čin a kteří byli úředníky zadrženi při činu. Dosvědčuje tak čl. 20. Statut.[2]

Chceme-li proniknouti k významu tohoto výrazu, musíme podotknouti, že není žádnou vzácností jen pramenů českých právě uvedené dvojí používání tohoto výrazu. Spoliatio značí i v jiných pramenech středověkých odnětí věcí movitých ve smyslu trestného činu i ve smyslu úřední činnosti úředníků.[3] Česky zněl tento termín zcela jasně plenem. Máme to rovněž dosvědčeno v pramenech,[4] a to jak pro trestnou činnost, tak také pro úřední činnost úředníků.

Tento plen jako trestná činnost se dál podle Statut výbojem. I při výkladu tohoto slova jsme dosaváde v nejistotě.[5] Není sporu o tom, že při výkladu výboje jest vykládati tak, že se jednalo o násilné plenění, t. j. při odnímání věcí bylo použito násilí. Kromě toho v témže článku Statut objevuje se výraz hrdost. Při výkladu tohoto výrazu jest vzíti zřetel k tomu, že

---

[1]) Čl. 11. Si quis equum vel equos, boves vel vaccas vel aliqua majora subtraxerit . . . čl. 18. Si alicui subtrahuntur jumenta vel famuli, apes furantur . . .

[2]) . . . nullus de illis, qui custodiunt silvam, debet spoliare aliquem in via vel in foro . . .

[3]) Srov. Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis VII. (1886), heslo spoliatio, str. 560, ale zvláště také prameny polské Hube, Prawo polskie w wieku trzynastym (1874), str. 250, kde se mluví o spoliatio úředníků a kde předměty, které byly úředníky neprávem odňaty, musí býti vráceny. Srov. též velmi charakteristický článek Statut Vislických ve vydání Jirečkově, Svod zákonů slovanských, str. 534, De rapinis aut pignoribus, který je charakteristický i pro naše právní poměry.

[4]) Plenem nazývalo se i úřední odnímání věcí při přistižených pachatelích. C. B., II., č. 378, str. 420 . . . confiscationis sententia, quę plen dicitur . . . Že jde tu o odnímání věcí, svědčí také listina: Regesta, II., č. 2727, kde staví se souřadně vedle sebe spoliatio a usurpatio: propter detentionem talis hominis in crimine uel delicto siue in bonis episcopalibus siue alias occupati bona eiusdem detenti uel uicinorum ipsius spoliare uel usurpare praesumat. O tomto výrazu bylo také v naší literatuře již pojednáno. Srov. Rieger, Zřízení krajské, I. (1889), str. 53, Koss, Forschungen zur mittelalterlichen Gerichtsverfassung Böhmens und Mährens (1919), str. 50, p. 1, a Vaněček, Konfiskace a plen v nejstarším českém právu, Sborník »Naše právo a stát«, 1928, str. 62 násl.

[5]) Jest tu výklad Jirečkův, Slovanské právo, II., 256, který ovšem neřešil svůj výklad tak, že se zde vlastně jedná o bližší určení širšího pojmu plenění, nýbrž, že jde zde o trestnou činnost samu, tedy, že výboj a hrdost jsou trestnými činy. Výraz výboj udržuje se v našem jazyku velmi dlouho v témže významu. Srov. A. Č., XIII., 48, č. 1289. Jakož jest jej Voldřicha vinil z vajboje, že jest mu člověka jeho nočně vybil etc. . . .

jde opětně o plenění, které se děje hrdostí, t. j. se zlým úmyslem poškoditi druhého, tudíž tolik jako škoda, provedená pychem a hrdostí[1] v témž smyslu, v jakém se užívá tohoto výrazu později zvláště v pramenech moravských. Označují se tudíž těmito výrazy, pychem a hrdostí, zvláštní okolnosti přitěžující, zdůrazňující způsob provedení trestné činnosti, ale také i psychické rozpoložení toho, kdo trestnou činnost podnikl.[2]

Proti krádeži jde tudíž při plenu o odnímání cizí věci způsobem zřejmým spolu ovšem s použitím násilí, plynoucího s psychického rozpoložení pachatelova.

S výrazy označujícími krádež a loupež setkáváme se dále od dob nejstarších v půhonech. Není však ani v těchto pramenech nikde vytknut pojem loupeže a krádeže abstraktně a tím méně jsou zde positivní ustanovení, která by nás vedla k stanovení pojmu obou těchto trestných činů. V nejstarších nám zachovaných půhonech uvádí se jednak spolium in via pacis,[3] rapina,[4] jednak se mluví o škodě, která byla učiněna »furtive«,[5] »quia fecit sibi dampnum cum suo posse furtive«. Jde o půhony osob soukromých a tím je řečeno, že klade se v nich důraz na vzniklou škodu, která byla způsobena určitou trestnou činností. Jsou to půhony, které náležejí ke skupině půhonů ze škod vůbec.

Na tomto místě jde nám o otázku, zda je možno zjistiti, jak lišily se od sebe uváděné příčiny, z nichž vznikaly škody. Neboť je ovšem nesporno, že se mezi nimi činil rozdíl. Při uvádění škod vidíme i rozlišování předmětů, na nichž škoda povstává, i způsob, kterým škoda vznikla.

Při spolium in via pacis jako výsledek trestné činnosti uvádí se zpravidla škoda, která povstala takto: perdicio equis, armis bellicis,[6] perdicio vestibus, denariis,[7] perdicio in pannis,[8] perdicio in equis, vestibus et in argento.[9] Jde tu tudíž zcela patrně o trestnou činnost, která záleží v násilném odnímání movitých věcí na cestě mimo dům. Věci tyto jsou především koně,

[1]) Srov. k tomu výklad Brandlův v Glossariu, Jičínského Vývin, str. 225, Jireček, Slovanské právo, II., 256.

[2]) Nejlépe jest patrno z půhonu Libri cit., I., 284, č. 708 ... ze C. hř. g., že mi jest mú čeleď bil kyji a nohami tlačil pychem a hrdostí nemaje k nim ani ke mpně žádné viny, potom neměv na tom dosti, bil kyji mého hotaře i obecního pychem a hrdostí ... Srov. k tomu také eod. l. 157, č. 205, 280, č. 681, 682.

[3]) R. t. t., I., 10, č. 24, 11, č. 26, 12, č. 32, č. 35, 22, č. 72, 24, č. 77, 26, č. 86, 88, 28, č. 93, 36, č. 121, 40, č. 141, 42, č. 150 a j.

[4]) R. t. t., I., 12, č. 34, 13, č. 36, 19, č. 63, 25, č. 81, 28, č. 92, 32, č. 108, 109, 110, 35, č. 118 a j.

[5]) R. t. t., I., 11, č. 27, 13, č. 38, 15, č. 44, 45, 16, č. 50, 26, č. 86, 26, č. 96 a j.

[6]) R. t. t., I., 11, č. 26, 22, č. 72, 26, č. 88, 36, č. 121, 40, č. 141.

[7]) R. t. t., I., 12, č. 35.

[8]) R. t. t., I., 28, č. 93.

[9]) R. t. t., I., 42, č. 150.

zbraně, šaty a pod. Jsou to tytéž předměty, které byly předmětem zabavování úředníků při výkonu úředním. Vidno z toho, že tento trestný čin nazýval se česky plenem a že zde charakteristickým znakem bylo, že trestná činnost stala se právě na mírné cestě, t. j. v době, kdy v zemi byl mír a klid.

Při trestném činu »rapina« nazývaném uváděna je vzniklá škoda takto: perdicio equis, pecoribus, diversis domesticis rebus.[1] Formulář půhonů je po této stránce stabilní a pravidelný. Na rozdíl od plenu záleží skutková podstata v protiprávním odnímání různých movitých věcí cizích z držby nikoliv na cestě, nýbrž z domu za účelem osvojení si těchto věcí.[2] Zdali použito jest při tomto protiprávném rušení držby také násilí, z půhonů uvedených zřejmo není. Vysloviti však možno mínění, že i rapina měla jako náležitost skutkové své podstaty použití násilí.

Kromě tohoto výrazu »rapina« jsou zde půhony, které uvádějí svůj obsah takto: quia fecerunt sibi dampnum cum suo posse per excussionem [1]n . . . hereditate . . .[3] I tu se jako výsledek trestné činnosti uvádí: perdicio equis, peccoribus, diversis domesticis rebus. Není tu tudíž rozdílu, pokud jde o výsledek trestné činnosti od loupeže, přece však odchylné označování naznačuje, že jde o násilný, ozbrojený útok na dům, který měl za následek vybití domu a vyloupení ho.

Vedle uvedených půhonů je ještě řada nejstarších českých půhonů, které prostě uvádějí, že škoda vznikla »furtive«. I tu se vytýká ztráta a porušení úrody,[4] obilí,[5] lesa[6] a pod. Výrazu »furtive« je zde použito však v jiném smyslu než ve významu, že trestná činnost byla způsobena krádeží. Plyne tak z toho, že nalézáme ho i v jiné souvislosti, v níž tohoto významu míti nemůže. Neboť praví se na jiném místě na př.: »quia cremaverunt sibi furtive castrum suum«.[7]

Ve výrazu »furtive« zdůrazňuje se, že trestná činnost byla provedena skrytě a tajně. Je to označení znaku, který se právě při krádeži u nás zdůrazňuje, jak ještě opětně uvidíme, a jest přijmouti i zde, že uvedeným výrazem označované způsobování škody mělo odlišiti ony případy od plenu a od loupeže, při nichž právě této skrytosti a tajnosti nebylo. Zdá se nám, že i zde objevuje se charakteristický znak trestné činnosti při krádeži v našem právu, t. j. tajnost a skrytost.

---

1) R. t. t., I., 12, č. 34, 13, č. 36, 19, č. 63, 25, č. 81, 28, č. 92, 32, č. 108, a j.
2) R. t. t., I., 61, č. 204 . . . hoc ipse suscepit et utitur . . .
3) R. t. t., I., 14, č. 42, 16, č. 49, 33, č. 111, a j.
4) R. t. t., I., 15, č. 44.
5) R. t. t., I., 16, č. 50, 42, č. 149.
6) R. t. t., I., 39, č. 132.
7) R. t. t., I., 58, č. 204, eod. l. 38, č. 127 . . . quia quando occurit sibi in via pacis cum suo posse interfecit sibi equos suos furtive . . .

Pohleďme nyní na pojímání těchto trestných činů v knize Rožmberské. Kniha tato uvádí nám je dosti často, ale nikde opět nevytýká jejich pojmu. Je zde uváděn na prvém místě plen, který koresponduje latinskému výrazu spoliatio in via a pojmu, jak jsme ho vytkli.[1] Že je zde míněn týž pojem a týž trestný čin jako spoliatio in via, patrno jest i ze zařadění půhonu o plen mezi jiné půhony: půhon o plen učiněn jest v knize Rožmberské vzorem pro půhony o loupež a zlodějstvo.

Kromě plenu však kniha Rožmberská zná ještě loupež, zlodějstvo, přeboj, výboj a pak porušení držby věci protiprávním odnětím podle jednotlivých věcí.[2]

Vysvětlení, jak se rozeznávaly trestné činy označené těmito různými názvy, v knize Rožmberské není. Jen v čl. 175. a pak v čl. 176. blíže určuje se pojem zlodějstva. Zlodějstvem se zde uvádí, loví-li kdo na cizím pozemku, pak také, ukradne-li kdo strážního psa.[3]

Není sporu o tom, že také kniha Rožmberská klade důraz na vzniklou škodu, která povstala různými uvedenými trestnými činy.[4] Různý trestný čin, kterým byla způsobena škoda na věci, má význam především na procesní řízení, o kterém ještě se zmíníme, a které má za účel ztížiti řízení procesní podle toho, byl-li spáchán podle současného názoru těžší trestný čin.

Památky 14. století v Čechách i na Moravě přinášejí rovněž zajímavé zprávy k poznání pojmu loupeže a krádeže. Latinský tekst Majestas Car. mluví o půhonech »super spolio, rapina et furto«.[5] V tekstu tohoto článku mluví se o škodě způsobené plenem (illatum sibi damnum per spolium) a pohánějící žádá za odčinění této škody (restitutionem rerum ablatarum), ale opětně není patrno, v čem činí se rozdíl mezi případy různé trestné činnosti zde uvedené, a zdá se tudíž, že je tu tentýž rozdíl, jako dříve byl uveden.

Zvláště uvádí se v M. C. vybití domů (excussio seu effractio domorum) v čl. CV., spasení obilí dobytkem, čl. CVI., posečení lesa, úrody,

---

[1]) V čl. 69. a 154. Dosavadní literatura nebyla tu jednotná. Jireček, Slovanské právo, II, 258, vyslovil velmi opatrně, že není možno smyslu tohoto výrazu se dopátrati. Brandl ve slovníku připojeném ke knize Rožmberské a pak v Glossariu vysvětloval plen ve smyslu pozdějšího polního a lesního pychu. Výklad tento podle našeho mínění je vadný, neboť kniha Rožmberská sama zná vedle plenu také lesa posečení. Kadlec, Přísežní pomocníci v právu slovanském, Sborník věd práv. a stát., XV., 272. K pojmu plenu srovnati je také C. j. B, II., 2, 49 ... ani zajmóv ani plenóv ...

[2]) Kniha Rožmberská, čl. 69, 71, čl. 154 násl. Výraz přeboj vyskýtá se na př. v kronice Dalimilově (vydání Jirečkově, 1877, str. 185). Přeboj se zde klade na rozdíl noční krádeže.

[3]) Čl. 175. a čl. 176., srov. čl. 133.

[4]) Srov. na př. čl. 213., 219. a j.

[5]) Čl. CII.

vylovení ryb a p. Při těchto trestných činech opětně hledí se jen ke vzniklé škodě a ovšem určuje se zvláštní řízení procesní.[1]

Proti dřívějším pramenům nutno vytknouti, že se v Majestas Car. nevyskýtá více zdůraznění pojmu plenu, jako tomu bylo v pramenech předcházejících a spolium, rapina a furtum uváděny jsou souřadně vedle sebe.

Řád práva zemského v čl. 43., v českém tekstu, mluví jen o loupeži, která byla spáchána na pokojné cestě. A český termín loupež odpovídá v latinském tekstu výrazu spoliatio. V latinském tekstu v čl. 50. se vytýká: Et similiter in causis factis per rapinam, furtum, sublationem censuum, procedentur per omnia, ut superius est expressum. Článek tento není přeložen z českého tekstu, nýbrž byl dodán ještě mimo původní tekst český a nevíme tudíž, v jakém poměru a v jakém smyslu bylo užito výrazu rapina k výrazu spolium.[2] Jisto jest ovšem, že v českém tekstu mluví se o loupeži na mírné cestě, o plenu se více nemluví.

Podobně jako v Majestas Car., tak i Řád zvlášť uvádí noční násilí v čl. 51., spasení obilí dobytkem v čl. 54., škody způsobené na štěpích, loukách, při lovení ryb, při poškození lesa v čl. 55., vzetí úroků v čl. 61. a škodu na štěpích, na včelách, na sveřepicích, na zlatu a zároveň s nimi i škody na chromotě a v tvář posečení v čl. 62.

S hlediska nového trestního práva bylo by mezi uváděnými případy z našich pramenů velmi pečlivě rozlíšiti, jedná-li se o krádež či loupež na jedné straně a o trestnou činnost zahrnutou ve veřejném násilí, po př. i v jiných trestných činech. Uvedli jsme však případy z našich pramenů, zdůrazňujíce, že zde jde především o vzniklou škodu, která byla způsobena různou trestnou činností. Bylo nutno uvésti tyto případy také, aby bylo možno porozuměti i vývoji dalšímu. Že ovšem právě tu odlišuje se náš právní řád od moderních ustanovení trestního práva, netřeba ani poznamenávati.

Kniha Ondřeje z Dubé vůbec nevytýká uvedené trestné činy zvlášť. Zmiňuje se na př. v § 8. jen o ukradení zlata a půhonu z kobylího pole, ale není zde toho rozdělení, jako tomu bylo v předcházejících právních památkách na jednotlivé trestné činy. Ondřej z Dubé zná jen půhony a žaloby o škody všeobecně. Klade se zde opětně ještě větší důraz na výsledek trestné činnosti, na škody, které určitou trestnou činností vznikly. V tom je nesporně další vývoj nazírání, který jeví se také, že škody začaly býti přesně děleny podle jiného hlediska, vznikly-li z účinku, z příjmu nebo z kázání.[3] Jisto je ovšem, že i toto rozlišování bylo známo dříve již v době

---

[1]) Srov. zvl. o vdání, Brandl, O vdání v právě českém, Právník, IX., 829 násl. Kapras, K dějinám českého práva zástavního (1903), 6 násl.

[2]) Stejně tak tomu je v latinském a českém tekstu, čl. 79.

[3]) Čl. 25. O tomto rozlišování srov. Vacek, Sociální Dějiny, str. 160. C. j. B., II., 2, 327., Rozličné formy písaře Maříka.

knihy Rožmberské[1] a zvláště v době Řádu práva zemského.[2] Ale v době dřívější bylo rozeznáváno také podle předmětů, na nichž škoda byla způsobena, po př. kterou trestnou činností škoda povstala, jak bylo uvedeno. Že v době Ondřejově bylo novotou rozlišování nové, patrno z knihy samé.[3] Ondřej klade změnu do doby Karlovy, ač rozhodnutí Karlova o tom neznáme. Proti době dřívější je to zjednodušení, které vyplynulo právě z reforem Karlových o procesním řízení, zvláště ze zrušení ordálů, které byly právě ve své různé podobě užívány při procesním řízení o uvedené trestné činy v knize Rožmberské.

V knihu Ondřejovu je však ke konci připojen nález z r. 1402, který týkal se zvláště loupeže.[4] V tomto nálezu obecném, jednajícím o ochraně zemského míru, se praví, že mají přestati všecka brání mocí, všecko násilí, odpovědi, stráže i všecky nátisky, které se dějí buď s odpovědí nebo bez odpovědi. A stejně mají přestati i strahování, loupeže na silnicích, násilí, výboje a jímání. Jistě pod termín brání mocí dlužno zařaditi odnímání cizích věcí movitých použitím násilí proti osobě držitelově, tudíž loupež. Loupež zde zařaděna mezi jiné trestné činy, které se dály mocí a násilím a neodlišena od nich. Ale proti době dřívější zdůrazněno zde bylo právě použití násilí, nazvané mocí.

Nález z r. 1402 měl neobyčejný význam nejen pro dobu současnou,[5] nýbrž i pro dobu příští, neboť na něm byl budován právní řád, pokud jde o uvedené trestné činy, po celé 15. i 16. století.

Kniha Všehrdova, která tak mistrně jedná o soukromém právu, zmiňuje se o krádeži a loupeži mezi různými půhony[6] před zemský soud. Rozeznává pak v nich opětně loupež na cestách a na druhé straně jest krádež doma. Mezi krádeží a loupeží jest mu tudíž rozdílem, zda trestná činnost, t. j. protiprávní odnětí cizí věci stalo se doma či na silnici. Všehrd zvláště mluví o výboji, t. j. o vybití domu v noci,[7] ale i zde se hledí ke vzniklé škodě, neboť půhon o výboji je Všehrdovi vzorem pro půhony o všechny škody. Škody dělí Všehrd podle toho, vznikly-li mocí nebo jako náklady na vedení sporu.[8] Jak široce je tento pojem škod pojímán, je patrno z toho, že Všehrd právě při půhonu o výboji praví: »A takovýž zpósob práva ve-

---

1) Srov. čl. 167., 211., 247.

2) Čl. 78.

3) Srov. § 1. ... že žaloby mají v sobě jedno tři škody mieti, a nic viece ...

4) Čl. 86. Ondřejovy knihy, vydání Palackého, A. Č., III., 507, má nadpis »Nález o bránie, násile a lúpež«. Nález C. j., B., II., 2, 45—46.

5) Rieger, Zřízení krajské, I., 51.

6) Kn. III., 21, 4.

7) Kn. III., 24.

8) Kn. III., 21, 3. Jiní póhonové jsú ze škod nebo mocí učiněných nebo svévolně skrze přitaženie k súdu uvedených ....

denie jest při všech škodách, při spasení, zžetí, zsečení luk a obilie všeli-kého, při lesóv, luhóv, stromóv a štěpóv zsekání, při ryb z rybníkóv po-kradení, při zatopení gruntóv, luk, dědin, při ryb v rybníciech, v řekách, v potociech, v toniech lovení nebo kradení, při zkopání hrází nebo ryb-níkóv ztržení, při úrokóv vybrání, včel a kobyl pokradení nebo zbití, zlata nebo pokladóv z země vykopaní, ruky, nohy nebo jiného údu utětí nebo kyjem zbití, nebo ranění, a při všech jiných škodách, kteréž by se tím nebo jakýmžkoli obyčejem staly od kohokoli«.[1] V této souvislosti mluví se tudíž již o nejrůznějších škodách ještě v širším smyslu, než tomu bylo u Ondřeje z Dubé. Ve formulářích žalob[2] Všehrd uvádí žalobu ze škod,[3] které staví po bok žalobu z moci. Žalobu z moci odlišuje od žaloby ze škod tím, že při moci jde o ozbrojený útok na nemovitost, při čemž dochází k za-jmutí pohánějícího i k zbití čeledi.

Současné Vladislavské zřízení zemské je rovněž po mnohých stránkách zajímavé, pokud jde o krádež a loupež. Není tu vytčen pojem jejich, ale přece jen na hojných místech se o těchto trestných činech zde mluví. Vladi-slavské zemské zřízení v článku 408., který náleží v odstavec nadepsaný »O cti ztracenie«, mluví o tom, »co má za moc počteno býti proti právu«. Je to především případ, »ktož by komu statek bral, v odpovědi neb bez od-povědi, mocí a násilím, když práva jdú«. Podle vysvětlení latinského pře-kladu Doubravského, který je zde velmi obšírný, jde zde o násilné rušení držby nemovitostí,[4] ač z nejasné stilisace českého tekstu mohlo by se zdáti, že zde šlo o loupež. Druhý případ zde vytknutý týká se žhářství a třetí konečně je vytknut takto: »Kdož by na koho v stráži stával, chtě jej jieti a škodu mu učiniti aneb jej zamordovati.« I toto ustanovení připomíná nález z r. 1402, který je ovšem sám zdůrazněn i v tekstu.[5] Ale i zde se nám vy-skýtá řada otázek. Neboť uveden je zde vlastně pokus loupeže a loupežné vraždy a na něj jsou zde ustanovovány tresty. Vztahují se tyto tresty také na činy dokonané? Přihlédněme k dalším ustanovením Vladislavského zřízení.

O dokonaných mordech a o dokonaných nešlechetných zlodějstvech na silnicích nebo, jak se jinde praví, o loupežích na silnicích, zmiňuje se Vladislavské zřízení jen v těch článcích, které jednají o stíhání těchto trest-ných činů při přistižení pachatelově.[6] Jde tu právě o rozdíl mezi pachatelem obžalovaným a pachatelem přistiženým a známým, o čemž budeme ještě

[1]) Vš. III., 24, 8.

[2]) II., 10.

[3]) II., 10, 5. . . . učinil škodu mocí . . .

[4]) . . . hoc est si quis se in castra, in munitiones, in oppida, in villas, curias, piscinas hereditarias, feudi, vel oppignoratas, cui intromitteret, subditos capiendo taxaret, piscinas dirueret. Srov. k tomu A. Č., V., 510—511 (1499).

[5]) Srov. A. Č., IV., 422 (1453), kde je pokus loupeže zdůrazněn.

[6]) Jsou to čl. 538. násl.

mluviti. Zde třeba opětně jen upozorniti, že se mluví a vyzdvihuje lupičství a zlodějství spáchané na cestách a na silnicích.

Současně s těmito předpisy Vladislavské zřízení zemské přináší však nový pojem, který určuje a který vyhraňuje část škod, způsobených určitou trestnou činností. V článku 444. zřízení Vladislavské mluví o t. zv. pychu. Pojem zde vytčený je nejen velmi široký, nýbrž je také neurčitý. Praví se zde totiž: »jestliže by se kto v cizie grunty uvázal, buďto lesy, louky, dědiny, řeky, potoky aneb kterýchkoli jiných věcí užívati mu nedal, a jemu škodu činil, aneb rybník na grunt cizí topil, anebolito také louky a lesy přesekal, aneb se v podacie cizie uvázal, aneb v grunty poddacieho, a o to pře byla: ktož by to držal, a těch gruntuov po napomenutí postupiti nechtěl, ten aby jeho pohnal z pychu, ne z moci.« [1]

Srovnáme-li toto ustanovení s tím, co jsme řekli o moci, jak je její ustanovení vykládáno v latinském tekstu, vidíme, že je zde značná podobnost, ba totožnost,[2] a že ovšem muselo se v budoucnosti pomýšleti na nápravu, jak o tom ihned uslyšíme. Tím ovšem také je řečeno, že nelze ztotožňovati tuto trestnou činnost, zvanou pychem, s trestným činem, který nazývá se také pychem dnes.

Bylo uvedeno, že pych podle Vladislavského zemského zřízení má neobyčejně široký význam. To je patrno, probereme-li další předpisy Vladislavského zřízení.

Neboť za pych se také pokládá trestná činnost, která podle nálezu z r. 1489 určena jest takto: »kdož by komu v potociech, neb tuniech neb řekách, pychem ryby lovil neb loviti kázal, bez vuole a vědomie toho, číž by ten potok, tuoně aneb řeky byly, ten tu pokutu propadne vedle svolenie prvnieho o pychu.« [3] Tím ovšem setkává se pojem pychu s krádeží, neboť i zde jde o protiprávní odnětí cizí věci movité.[4] Nahlédneme-li do současných pramenů, je zcela zřejmo, že pychem nazývána polní neb lesní krádež. Příklady toho jsou velmi hojné[5] a nalézáme v pramenech i příklady, které dnes bychom zařadili prostě v pojem krádeže.[6]

---

[1]) Pojem tohoto trestného činu vidíme na př. ze zprávy A. Č., XIII., 245, č. 1576 (1510). R. t. t., I., 318, č. 269, 270; A. Č., V., 511 (1499).

[2]) V obou případech jde o násilné rušení držby nemovitostí. V tomto případě jde o pole, v prvém o vsi, města a hrady. V latinském překladu zní tento článek: si quis ... se in fundum alterius intromitteret, aut silvas aut prata secaret et meteret, aut si se in flumina et riuos intromitteret et in his piscaretur ...

[3]) Čl. 445.

[4]) Srov. o tom Slavíček, Úvod, II., 252.

[5]) A. Č., XXXII., 37, č. 3193, 63, č. 3225, 79, č. 3285, 120, č. 3421, 123, č. 3432, 133, č. 3474, 136, č. 3488, 384, č. 4175, 465, č. 4412, str. 589—590. A. Č., XXXIII., 148, č. 5585, 149, č. 5587, 150, č. 5589, 152, č. 5597, 335, č. 6195.

[6]) Na př. A. Č., XXXII., 116, č. 3402 ... že táž Appolena svévolně pychem svým vzala jest témuož Jiříkovi Pavlínovi z domu toho, v kterémž jest týž Jiřík Pavlín tehdáž bydlel, dvě peřiny bez přítomnosti jeho.

Za pych však pokládá se i jiná trestná činnost, vytčená v čl. 446. a 447., ale pod pojem pychu zahrnut je i případ, uvedený v čl. 477., který týká se protiprávního zájmu dobytka, nebyl-li vydán, ač náhrada škody tomu, kdo ho zajal, byla nabídnuta.[1] V souvislosti s tím však možno opětně uvésti, že pychem nazývá se i pobrání koně na silnici, ač zde o zájmu mluviti se nedá.[2]

Pojem pychu podle zpráv současných pramenů byl ovšem tak neurčitý, že muselo býti vytčeno, co za pych pokládáno býti nemá. Máme totiž nález tohoto znění: »Za pych mordu a loupeže nepokládej žádný.«[3] Positivně možno usuzovati, že byla loupež za pych leckdy považována.[4] Možno nahlédnouti do pramenů k jednotlivým příkladům a zjistiti, že pojem pychu se často i s pojmem loupeže kryl.[5]

Důležito jest, že při určení pojmu pychu bylo stanoveno i zvláštní procesní řízení, kterým se spory o pych projednávaly. Byla ustanovena náhrada peněžitá, o níž bylo možno žádati. Proti přísným předpisům o krádeži a loupeži, i při jejím projednávání soudním, se tyto předpisy velmi lišily. Uvedeme je ještě níže. Možno však vysloviti domněnku, že také v otázce stíhání tkvěla nová změna, proč pojem pychu se tak určuje.

Ze škod v nejširším slova smyslu, jak jsme je viděli v právních památkách starších, vyhraňuje se zde určitá trestná činnost, která odlišuje se od jiných, jichž výsledkem byla rovněž škoda způsobená na cizích věcech i škoda způsobená protiprávním odnětím věci, jak bylo úhrnem pojímáno dříve.

Shledáváme v tom další stupeň vývoje, že se zde přesněji určuje trestná činnost, která dříve splývala s jinými případy. Zdá se ovšem, že pojem pychu určený Vladislavským zřízením zemským souvisí s krádeží a loupeží jen nepatrně. Ale je jisto, že pojem tu vytčený není ještě dosti přesně vyhraněn a že pychem často nazývala se i pak i jiná trestná činnost než právě vytknutá, která pojala a obsáhla v sobě i krádež a loupež, jak bylo patrno z příkladů nahoře uvedených.

Sledujeme-li líčený právní vývoj od Řádu práva zemského ke Všehrdovi a k Vladislavskému zemskému zřízení v pozůstalých zbytcích půhonných desk, vidíme tu, že půhony na různé trestné činy a na škody z nich plynoucí mizí. Přestává se rozlišovati, z jakého důvodu škoda vznikla, a hledí se podobně, jak vytčeno v knize Ondřejově, k tomu, zda kdo škodu

---

[1]) A. Č., XXXII., 470, č. 4429.

[2]) A. Č., XXXIII., 376, č. 6326, 476, č. 6651.

[3]) A. Č., XIX., 621 [38].

[4]) Snad by bylo možno uvésti příklad A. Č., XIII., 183, č. 1505 (1509). Obsah pychu zde určen : »pobrala jest jí na královské silnici statek její svévolně . . .«.

[5]) Srov. úvod Čelakovského, A. Č., XIII., str. XX.

učinil, zda kdo škody užívá, nebo kdo dal k způsobení škody podnět.[1] V 15. století mluví se o škodách vůbec v širším slova smyslu, tak jak je zná Všehrd.[2]

Je zajímavo, že v zachovaných památkách z 15. a z 16. století úplně mizejí půhony z půhonných desk zemského soudu z krádeže a loupeže a tyto výrazy vyskýtají se jen v půhonech z nářku cti. Tento zjev je až příliš nápadný, než abychom naň neupozornili. Vtírá se tu otázka, kde se projednávaly případy krádeže a loupeže, které právě se v 15. století rozmáhají měrou nebývalou,[3] a zda se tu také nejeví vliv ze současného pojetí krádeže a loupeže.

Ukážeme ještě níže, až budeme probírati stíhání krádeže a loupeže, že spory o tyto trestné činy v 15. a v 16. století vyskýtají se hlavně před jinými soudy než před soudem zemským, před soudem komorním i před soudem hejtmanským.

Příčinou těchto zjevů jest, že se zdůrazňuje již během 14., pak zvláště 15. století, že krádeží a loupeží porušuje se zemský mír v zemi a stíhání těchto trestných činů víc a více dostává se do kompetence úřadů, které mají právě dbáti o ochranu zemského míru. Stálým upravováním této otázky nabývá krádež a loupež povahy trestných činů, které se stíhají mimo soud. Na druhé straně právě proto vznikají nové pojmy pro trestné činy, které zahrnují v sobě i krádež a loupež a jsou jako takové před soudy projednávány.

Vývoj tento pozorovali jsme ve Vladislavském zřízení a pozorujeme ho i v dalších zemských zřízeních českých.

Stejně tak, jako jsme viděli dříve, ani zemská zřízení česká ze 16. století nevytýkají pojmu krádeže a loupeže. Mluví o půhonech ze škod,[4] uvádějí podrobně stíhání krádeže mocí veřejnou,[5] o čemž budeme ještě podrobněji mluviti, ale zemské zřízení z r. 1549 přináší nový pojem pro označení trestné činnosti, kterou byly působeny různé škody tak, jak jsme o tom slyšeli. Jest to nový pojem výtržnosti v čl. Q. 14.—20. Porušení držby věci ovšem týkají se především článek Q. 14. a Q. 20., ostatní týkají se poranění. Tyto články ovšem svým ustanovením připouštějí opětně široký výklad a zahrnují v sobě

---

[1]) R. t. t., I., 81, č. 19 . . . fecit ei dampnum suo posse sine jure . . . et ipse hoc dampnum ab eo suscepit et utitur. R. t. t., I., 85, č. 30 . . . quia mandavit posse suo facere sibi dampnum . . . R. t. t., I., 87, č. 2, 89, č. 5.

[2]) Na př. R. t. t., I., 146, č. 5, 157, č. 41, 169, 174, č. 110, 175, č. 113.

[3]) Svědčí o tom Všehrd, III., 21, 4, str. 148. I kvaterny půhonné z 16. století obsahují půhony o spory civilněprávní, o urážek cti, zřídka o mordy, ale o krádež a loupež nikoli. Srov. D. Z. m., č. 1.

[4]) Z. zř., 1549, K. 8, M. 18, 19, P. 9. Zvl. čl. C. 32. Jestliže by kdo chtěl ze škod z jaké summy pohnati . . .

[5]) Na př. čl. R. 29.

s dnešního hlediska trestné činy různé.[1] Vidíme však, že nejsou něčím novým svou povahou, nýbrž shodují se s předcházejícím vývojem. V čl. Q. 14. se praví: »Najprvé, kdož by na čí grunty zbrojně přišel neb přijel, aneb na místě svém vyslal, a na těch gruntech jakou škodu učinil na čemžkoli, ježto by těch gruntův v držení a užívání nebyl.« Skutková podstata, která se zde vytýká, uvádí především ozbrojený příchod na cizí pozemek buď vlastní neb těch, kterým bylo tak nařízeno. Na cizích pozemcích musí býti způsobena škoda. Vytčení toto jest opětně neurčité. Zdálo by se, že se zde jedná jen o poškození cizího majetku, aniž by tu bylo nějaké souvislosti s krádeží po př. s loupeží. Ale nahlédnutím do nálezů zemského soudu z 16. století je patrno, že jde o škodu v širším slova smyslu, která obsahuje i případy násilného odnětí věcí movitých z cizích nemovitostí.[2] Setkává se tu pojem výtržnosti s trestnou činností, která je skutkovou podstatou u krádeže.

Ale pojem výtržnosti je v zemských zřízeních ještě daleko širší. Neboť čl. Q. 20. (1564) týká se rušení držby nemovitostí a setkává se tu opětně pojem výtržnosti s pojmem moci, který je zemským zřízením vytčen.[3]

Jako jsme právě viděli, že zemské zřízení z r. 1549 přináší nám nový pojem výtržnosti, tak také mění pojem pychu. V článku Q. 21. vytýká se tento trestný čin takto: »Co se pychu dotýče, jestliže by jej kdo buď z panského, rytířského, neb městského stavu jeden druhému učinil, buď lesy nebo louky přesekal, nebo v řekách, potocích, struhách, poltrubích, v tůních ryby anebo raky lovil, aneb po zápovědi bez myslivosti kdo komu po jeho gruntech jakýchkoli na který den (kolikrátkoli) jezdil a chodil, krom cest a stezek svobodných ...«

Na rozdíl od výtržnosti neuvádí se zde násilný příchod na nemovitost a ovšem vytýká se zde také způsobení škody na movitých věcech na nemovitosti se nalézajících. Vytčení škody je opětovně v širším smyslu než

---

[1]) Je jisto, že pojem pychu a výtržnosti byl teprve určen podrobněji na uvedeném místě Z. zř. Je tak patrno ze zpráv pramenů, které nám sdělují, že se tyto pojmy musely teprve tvořit, srov. Sněmy České, I., 634 (1545).

[2]) Nálezy tu velmi jasně hovoří: Nálezy 148a: Seno pobrati prodané zase když dal, vejtržnost učinil ..., 216 a (1533) ... viníc jej, že jest jemu pobral dříví, kteréž jemu Václavovi vezeno bylo na dvou vozech i s vozy i s koňmi ... 219a ... viníc jej z výtržnosti, že jim voves pobrali ... 224 a ... pobrání pšenice. Z doby před zemským zřízením z r. 1549, jak se pojem výtržnosti tvořil, je tento příklad: Rkp. N. M., b. č. 98. Zlomky register půhonných soudu komorního z let 1545—1548, fol. B. 5 b (1545) ... že ... přišel jest do jeho domu Adama tu v městečku B., když jest jeho ani manželky doma nebylo, dveře do komory vylámal, zámky otvieral, truhly i almary a z nich jest jemu ... to všechno jest on pan J. pobral a jiným, jakožto rychtáři též pobrati rozkázal v e j t r ž n ě mimo řád práva a zřízení zemského toho učiniti nemaje ...

[3]) Článek tento zní: »Kdož by se jeden druhému v řeky, potoky, dědiny, louky, lesy svévolně bez vědomosti toho, číž jsou, uvázal, anebo gruntóv jeho užívati mu nedal a v ně se vkládal, kromě artikuluov o moci vyměřených.«

poškození věcí, neboť zahrnuje v sobě především i odnětí věci movité z cizí nemovitosti. Důkazem pro to jsou opětně půhony a nálezy 16. století, které velmi často skutkovou podstatu pychu takto charakterisují.[1]

K pychu v tomto vytčení náleží podle článku Q. 23. také zajetí cizího dobytka za stejných okolností jako ve Vladislavském zemském zřízení.

Je pozoruhodno, že výtržnost i pych podle našeho výkladu setkávají se s pojmy krádeže i loupeže. A není nemožno vysloviti opětně domněnku, že oba tyto pojmy byly vytvořeny v 16. století proto, aby v určitých pří- padech pro odnětí cizích věcí movitých utvořeny byly i nové způsoby procesního projednávání otázky způsobené škody v případech nejčastěji se vyskýtajících a přece vyhovujících novým potřebám projednávání těchto otázek před zemským i jinými soudy.

Výraz pych překládán jest v Obnoveném zřízení výrazem »Hochmuth«[2] a tím je řečeno, že se zde hledí k psychickému rozpoložení pachatelů, které pramení ze zlého úmyslu spáchati škodu na cizích nemovitostech. Vytkly jsme tuto skutečnost již nahoře a nemůžeme než říci, že i po staletích, kdy výrazu pych bylo použito pro označení trestné činnosti vytknuté ve zříze- ních zemských, byl zachován jeho vnitřní obsah, jako tomu bylo dříve. Uvidíme to i z pramenů moravských, kde se výraz pych také často vyskýtá.

Je však jen dalším stupněm vývojovým, vytváří-li se ještě jiné skupiny škod, které oddělují se od původního souborného pojmu škod v širším slova smyslu. Vytváří se nové pojmy pro označení přesněji vymezené trestné čin- nosti, která přináší také škodu pro poškozenou osobu, která však se od- lišuje od škod v širším slova smyslu. Z příkladů vybraných z pramenů je patrno, že nebylo tak snadným, aby se nové pojmy vžily a dobře se jim rozumělo proti všeobecnému pojetí doby dřívější.

O loupežnících a zlodějích mluví zemské zřízení z r. 1549, v souborné kapitole, jež jedná »o mocech, o hrdla, cti a statkuov ztracení a zhoubcích zemských, o jich fedrovnicích, o psancích a povalečích etc.«[3] Je tu tudíž tentýž systém jako ve Vladislavském zemském zřízení. Neboť v těchto člán-

[1]) V Registrech černých půhonů a obeslání k soudu komornímu (1560—1564). Rkp. N. M., b. č. 657., A. 20 a, pychem jest: vrby posekati a ke dvoru svému k potřebám svým odvésti dal . . .; B. 1a . . . pychem dříví posekal a k tomu se přiznal, než to za vejmluvu měl, že jeho preč neodvezl . . .; B. 6a . . . několiko dřev dubových pychem stal a pryč od- vezl . . . D. 17b . . . dříví posekané v lese . . . pychem pobrali a pryč odvezli . . .; podobně E. 19b, K. 4b, M. 6b, S. 7b, S. 20 b, W. 12 b. Nálezy F. 234b . . . že mu kůň vzal. Srov. R. t. t., I., 278, č. 104.

[2]) Obn. zř. z., W. I. Srov. Brandl, Glossarium, výraz pych. V latinském překladu Vl. zř. nazývá se pych contumelia. I z pramenů 16. století je tak patrno; na př. A. Č., XXXIII., 335, č. 6195 . . . někteří poddaní lidé jich pobrali jsú Jakubovi židu z Trnovan, poddanému téhož Viléma, peníze a tele a k tomu jej ubili a svuoj pych nad ním ukázali.

[3]) Jsou to články T. 20.—U. 12. V Zemském zřízení, 1564, jsou tak nadepsány články L. 1.—L. 14. Články L. 16.—L. 33. jsou nadepsány »O vpádu do země a o honění«.

cích mluví se zde nejprve o moci, která rozděluje se na dvě kategorie, a pak se probírají způsoby stíhání pachatelů zřejmých a mezi nimi také o stíhání lupičů a zřejmých zlodějů.

Nenídli pojem krádeže a loupeže v zemských zřízeních českých určen, je to jistě jejich nedostatek, ale pojmy tyto byly patrně tak vžity, že zemská zřízení, používajíce jich na místech, kde jednají zvláště o veřejnoprávním jejich stíhání, nepokládala za nutno pojmy jejich stanoviti. Velmi názorný doklad toho poskytuje nám srovnání mezi článkem Z. zř., 1564, L. 42. a L. 43. V prvém jde o spáchání pychu, v druhém článku, ač jde o ustanovení téměř shodná, jde o spáchání krádeže, jejímž předmětem jsou tytéž věci jako pychu článku předcházejícího. A přece jen není zde pojem krádeže přesně určen, aby rozlišení bylo plně provedeno.[1] Klade se zde důraz na to, zda uvedená trestná činnost byla spáchána ve dne či v noci. Byla-li spáchána v noci, tudíž způsobem tajným, jedná se o krádež a pachatel je také trestán jako zloděj.[2] A zde opětně vidíme nejen, v čem se pojem krádeže lišil, ale také, v čem se pojem pychu krádeži blížil.[3]

Výtržnost a pych lišili se od krádeže a loupeže tudíž způsobem provedení trestné činnosti, která náležela ke skutkové podstatě krádeže a loupeže, ale lišily se i tím, že při výtržnosti a pychu zlý úmysl pachatelův směřoval k vykonání škody, třeba by mohla škoda vzniknouti i tím, že pachatel odňal věci movité na cizí nemovitosti se nalézající. Při krádeži a loupeži, byť i výsledek jejich přinášel rovněž škodu poškozenému, bylo úmyslem pachatelovým zmocniti se cizích věcí movitých za účely zištnými. A v tom právě spatřován tak značný rozdíl mezi krádeží a loupeží na jedné straně a pychem a výtržností na straně druhé.

Dlužno poznamenati, že v Zemském zřízení, 1549 i 1564, byl nově upraven i pojem moci podle sněmu svatohavelského z r. 1510.[4] Podle něho

---

[1]) Stůjž zde srovnání obou článků: 1564, L. 42 . . . Což se lidí poddaných osedlých i neosedlých a čeledi jich i jiných obecních dotýče, jestliže by který z nich kterému pánu neb rytířskému člověku aneb měštěnínu lesy nebo louky přesekal, anebo v řekách, potocích, struhách, tůních, poltrubích ryby neb raky lovil, aneb po zápovědi (bez myslivosti) po jeho gruntech jakýchkoli, na který den a kolikrátkoli jezdil neb chodil (krom cest a stezek svobodných): takového každého kdož by postihl, muož jej vzíti a do vězení dáti (v dalším mluví se o pychu). Článek L. 43. praví: Kdož by z výš dotčených lidí poddaných i jiných obecních kterému pánu, rytířskému člověku neb měštěnínu nočně v lesích dříví sekal, neb sekané bral, neb v lukách trávy sekal, v řekách, potocích, rybnících, halteřích, struhách, poltrubích, tůních ryby neb raky lovil a kradl, a při skutku byl postižen: takového každého kdož by jej v tom postihl, bude moci vzíti a k němu se jako k zloději chovati.

[2]) Srov. k tomu Processus juris municipalis Pragensis, C. j., B., IV., 5., str. 70., Qui de nocte taliter delinqunt, furti supplicio tenentur, si fuerint subditi.

[3]) Je zajímavo, že městská práva Koldínova vedle pojmu krádeže uvádějí pojem pychu podle zemského práva. Srov. čl. P. I. a Q. I.

[4]) Rieger, Krajské zřízení, 132—133, Z. zř., 1549, T. 20—33, 1564, L. 1—14.

moc rozdělena na dvě kategorie.[1] V druhou kategorii moci náleží i strahování, o kterém bylo ustanoveno takto: »Kdož by na koho v stráži stával, chtě jej jíti a škodu mu učiniti, aneb jej zamordoval, anebo na koho zoumyslně šel nebo jel, chtě jej zamordovati a jej zranil, by mu pak žádné škody neučinil, ani jeho nezranil a to dostatečně by bylo naň provedeno na schválení soudu podle práva.«[2]

Zřetelem k tomu, že i zde možno pokládati pojem škod za pojem označující i odnětí věcí movitých, možno v těchto ustanoveních spatřovati i ustanovení o loupežném přepadení, které tvoří zde zvláštní kategorii moci.

Tomuto právnímu vývoji v Čechách odpovídá právní řád na Moravě. Z půhonných knih máme zachovánu neobyčejně velkou řadu půhonů, které týkají se náhrady škody, jež byla způsobena různým protiprávním jednáním na vlastníkových věcech movitých. Trestná činnost se zde vytýká velmi všeobecně: »že mi jest pobral ... a já naň žádné péče neměl ...«

Není sporu o tom, že výrazu »pobral« je užíváno všeobecně o protiprávním odnětí cizí věci movité v nejširším slova smyslu. Je tohoto výrazu na př. užíváno i při sporech o dědický nárok[3] a o sporný nárok civilněprávní mezi dvěma osobami vůbec.[4] Výrazu toho užívá se ovšem nejen na Moravě, nýbrž i v pramenech českých, kde vysvětlován je zpravidla ještě výrazem pokrásti.[5]

Na jiných místech však výraz tento označuje odnětí věci movité z držby osoby druhé proti její vůli ovšem opět v širším smyslu, než je krádež nebo loupež ve smyslu dnešním.[6]

Možno však přece rozeznávati dvě velké skupiny půhonů, v nichž se o škody pobráním věcí pohání. V jedné vytýká se, že pobrání stalo se násilím na veřejné cestě[7] a v tomto případě mluví se také o loupeži a o lou-

---

[1]) Toto dělení spočívalo vlastně na rozdělení moci na vis publica a vis privata, jak patrno z Obnoveného zř. z., čl. S. I. a S. XV.

[2]) Čl. T. 31, 1564, L. 12.

[3]) Příkladem Libr. cit., VI., str. 311, č. 1888 ... ze VI set zl. uh. etc., že pobral statek, totiž vína, koně a jiné svrchky p. Jana Puklice, ujce mého, v domu jeho i jinde v městě svém v Jičíně po jeho smrti, k kterémužto já lepší právo mám, než p. Petr dřívepsaný.

[4]) Lib. cit., II., 350—1, č. 1403.

[5]) D. Z. m., 1., A. 20b, 21 a ... že jsi pobrala a pokradla ... Rkp. N. M., č. 643, F 18 b (289 b) ... že jest jemu ... na svobodné královské silnici mimo řád a právo pobrati dal ... Podobně tamtéž fol. F. 19.

[6]) K tomu srov., jak se vyjadřuje landfríd, 1412: Také bylo-li by kde v zemi bráno, aby braného žádný nekupoval ... Kn. Tovač., str. 26.

[7]) Na př. Lib. cit., II., 308, č. 1333 ... nemaje ke mně žádné viny ... na svobodné silnici pobral mi krámnú věc a mé zboží ... III., 290, č. 62 ... že mi jest vzal na cestě čtyři koně s vozem a s obilím mocí v této jednotě a v mírné zemi nemaje ke mně nižádné viny. III., 585, č. 844 a j.

pení.[1] Toto násilí se také vytýká jako »moc a kvalt«,[2] ale tu opět není vyloučeno, aby týmiž půhony nebylo poháněno zároveň i v případech, kdy moc a násilí projevila se i jinými trestnými činy, na př. žhářstvím,[3] a ovšem není překážky, aby s pobráním věci nebyly při uvádění příčin, z kterých vznikla škoda, vytýkány současně ještě jiné trestné činnosti proti majetku, ale i proti tělu a zdraví osob.[4] A netvoří tu ani zvláštní skupinu trestná činnost, kterou způsobena škoda na majetku lesním a polním.[5]

Druhou velkou skupinou je opětně velká řada půhonů, v nichž se vytýká, že pobrání movitých věcí stalo se bez použití násilí, zpravidla v noci[6] a tajně bez vědomí držitele věci. A v těchto případech půhony zpravidla mluví o ukradení věci a o krádeži[7] a lze tudíž právě označiti opětně tento termín za termín, který obsahuje jako podstatný znak tajnost a skrytost v odnímání cizí věci z držby proti vůli držitele.[8]

Kniha Tovačovská zná také půhony o škody v širším slova smyslu, v témže významu, jako jsou známy v českých právních knihách a v témže významu, jako jsme viděli právě v deskách půhonných.[9]

Na Moravě ještě lépe než v Cechách z půhonů je patrno, že jde tu především o škodu, která byla způsobena trestnými činy a to i krádeží i loupeží i jinou trestnou činností.

V půhonech spojují se prostě různé trestné činy a uvádějí se jako příčiny způsobené škody. Vedle půhonů, v nichž, jak jsme viděli, je vytčeno veřejné násilí vůbec, jsou půhony, v nichž jde pouze o krádež nebo o loupež ve vlastním slova smyslu. Po stránce formální i obsahové se však tyto půhony od sebe neliší, neboť v nich pohánějící osoba soukromá žádá

---

[1]) Lib. cit., III., 222, č. 1007 . . . v této jednotě a v mírné zemi na svobodné silnici pravým lúpežem koně a dvě klisně mně vzal . . . III., 561, č. 711, 590, č. 878 a j.

[2]) Lib. cit., III., 228, č. 1049.

[3]) Lib. cit., VI., 55, č. 324 . . . že mi jest spálil a pobral v Šumvaldě na Zábřeh lidem mým, nemaje ke mně žádné viny.

[4]) Příkladem opětně možno uvésti: Lib. cit., II., 170, č. 691 . . . že jemu a jeho lidem pobral v Lestně koně, krávy, svině, ovce i jiný vešken dobytek i nadbyt, což on tu měl i jeho lidé a k tomu jeho lidi zejmal, šacoval a mučil, . . . Srov. též Lib. cit., III., 116, č. 586, V., 271, č. 21, VI., 27, č. 142.

[5]) Srov. na př. půhony, Lib. cit., VI., 43, č. 246 . . . že mi jest pobral dobytky na úlehli i lidem mým a ty jedny zbil a druhé poděl, kam chtěl, a člověka šacoval ve XXX žencuov a seno mi na lúce spálil.

[6]) Na př. Lib. cit., IV., 27, č. 168 . . . že mi jest pobral noční věcí ve vsi M. ı ve dvoře a já naň žádné péče neměl.

[7]) Lib. cit., III., 562, č. 720 . . . že mi jeho služebníci svině pokradli . . . srov. Lib. cit., IV., 278, č. 75, 284, č. 98, 302, č. 218 a j.

[8]) Bylo by možno uvésti řadu příkladů, kde se tato tajnost velmi zřetelně vytýká. Na př. Lib. cit., III.. 355, č. 297 . . . že noční věcí na mé dědině . . . ukradli krávu a jiné věci . . . Stejně tak je patrna tajnost provedení, Lib. cit., VII., 279, č. 1381.

[9]) Kniha Tovač., kap. 37.

vždy určitou náhradu škody, kterou odůvodňuje uváděním různých trestných činů.

Na Moravě rovněž došlo k tomu, že z tohoto širokého pojmu škod vytvářely se jednotlivé trestné činy s pevně stanovenou skutkovou podstatou nikoli však tou měrou jako tomu bylo v Čechách, s pojmy pychu a výtržnosti.[1] Neboť v moravských pramenech uvádějí se prostě všeobecně půhony tohoto obsahu a nevytýkají se v 16. století na Moravě zvláště na př. když »kdo co komu na gruntech jeho vezme«[2] a mluví se pak o půhonech a nálezích o pobrání trávy, o pobrání dobytkův, obilí,[3] o zajetí dobytka.[4] Jde tu ovšem o spory, které plynou z toho, že někdy právní řád současný připustí svémocný zájem, jak bude ukázáno a také někdy proto, že jde tu o sporné právo vlastnické k určitým nemovitostem, o němž v nálezích na uvedené půhony se také rozhoduje.

Jak bylo řečeno nahoře, v půhonech moravských v 15. století vyskýtá se ovšem výraz pych ve smyslu starším jako způsob provedení trestné činnosti, z níž vznikla škoda. Na př.: »že jim strhl stav s mlýna v Řeznovicích pravým pychem«[5] a j.[6] Pojem tento označoval rovněž i škodu způsobenou na nemovitostech, ale v pramenech moravských není tento pojem takovým způsobem stanoven jako v pramenech českých.

Na Moravě však vidíme tentýž zjev jako v Čechách. Těchto půhonů o škody v širším slova smyslu ponenáhlu v půhonných knihách ubývá během století 15. až ke konci století, pokud máme tyto knihy vydány, je jich čím dále tím méně.

Také v knize Tovačovské a Drnovské není pojem krádeže a loupeže stanoven, ani není tu přesných ustanovení o půhonech pro krádež a loupež. A tentýž zjev máme v zemských zřízeních moravských. V tomto ponenáhlém ubývání půhonů zajisté že můžeme spatřovati následek týchž příčin jako v Čechách, neboť i na Moravě pozorujeme ponenáhlé ubývání případů stíhání krádeže a loupeže půhonem osob soukromých.

Příčinu tohoto vývoje shledáváme v tom, že stíhání krádeže a loupeže dostává se během století 15. a ve století 16. převážně do rukou orgánů veřejných a je pak zcela jiný způsob stíhání a trestání těchto trestných činů,

---

[1]) Lib. cit., III., 84, č. 390 ... že v mírné zemi a v landfrídu vylovil mi ryby z mého rybníka ... Lib. cit., III., 146, č. 661; 249, č. 1179, VI., 53, č. 313; ... že mi jest rúbal svévolně v lesích mých a preč vozil ... III., 12, č. 56 ... že mi letos mé lúky noční věcí i ve dne kázal spásti ...

[2]) Rkp. N. M., č. b. 966. Manuál právní: půhony a nálezy moravské z let 1406—1560, fol. 172 b.

[3]) Eod. l. f., 173 a, b, 174 a, 190 a, b.

[4]) Eod. l. f., 175 a.

[5]) Lib. cit., III., 218, č. 983.

[6]) Lib. cit., II., 419, č. 261, 262, 429, č. 327.

než tomu bylo dříve. Krádež a loupež stává se trestným činem veřejně stíhatelným a tím ovšem také povaha tohoto trestného činu se mění.

Abychom opětně ukázali, že náš úsudek je správný, budeme sledovati právě uvedený vývoj opět od počátku. Neboť je jisto, že i po této stránce vývoj u nás jest od dob nejstarších až po dobu novější. Dlužno ovšem podotknouti, že s otázkou stíhání krádeže a loupeže setkáme se ještě zvláště v jedné z následujících kapitol a že na tomto místě jde nám o vysvětlení jen pojmu a vývoje krádeže a loupeže.

Již od doby nejstarší rozeznává se při krádeži, zda jedná se o trestný čin zřejmý či tajný. Prameny mluví o furtum manifestum a furtum occultum. V prvém případě jde o případ, kdy pachatel byl přistižen, v druhém pachatel zůstal neznám.[1] Jde tu tudíž o rozdíl, který plyne z přistižení nebo nepřistižení pachatelově při trestné činnosti. Liší se tu pojmově týž trestný čin podle této skutečnosti. Jisto jest, že již v nejstarších zprávách je toto rozlišování patrno a že s pojmem krádeže zřejmé a zřejmé loupeže spojuje se polapení při činu, kdežto s pojmem krádeže a loupeže tajné je spojováno obžalování a usvědčování pachatelovo.[2]

Uvedené pojetí a rozdělení na furtum manifestum a furtum occultum je známo především i městskému právu českému ve 13. století[3] a není tudíž jen zvláštností práva, které ve 13. století platilo mimo zakládané obce městské.

Velmi jasně a přesně charakterisuje tyto rozdíly však zvláště teprve brněnský Manipulus: »duplex est furtum quoddam: manifestum, sicut cum res subtractae inveniuntur vel cum fur rapitur in actu furti vel cum homo conservat res subtractas fure scienter. Aliud autem furtum occultum est, cum non in actu rapitur, sed tantum de furto inculpatur.[4] Toto rozdělení a toto pojetí, které se pak objevuje v dalších pramenech našeho městského

[1]) C. B., II., 316, č. 320 (1228); Regesta, I., č. 402, č. 860 (1234), C. M., II., č. 248 ... si fur vel latro in bonis ecclesiae praememoratae fuerit deprehensus in furto manifesto, vel de aliquo occulto accusetur ... Statuta, čl. 15 ... si aliquis capitur in manifesto furto ...

[2]) Listiny C. M., II., 537, č. 292 (1238) a ibidem 296, č. 262 (1235) připouštěly by výklad jiný. Neboť v nich se praví: Jus autem, quod datur pro capite, eis concedimus, hoc de fure statuentes, ut si deprehensus fuerit in furto in possessionibus ecclesiae occulto uel manifesto, et coram iudicio convictus fuerit, bona furis eidem remaneant ecclesiae integraliter; fur uero, secundum quod placuerit principi uel beneficiariis, puniatur uel absoluatur. V tomto případě mluví se tudíž i o postižení při krádeži tajné a naopak mluví se o usvědčování pachatele při krádeži zřejmé. Všechny ostatní listiny a zprávy těmto tekstům odporují, zvláště teksty listin C. B., II., č. 320, 321 (1228), které jinak jsou těmto listinám vzorem.

[3]) V právu jihlavském z r. 1249, čl. LV. a čl. XXX., C. j., B., I., 99 a 110. Rozdíl tento je patrný i z práva Brněnského z r. 1243, ač jedná se zde o jiný trestný čin, C. j., B., I., 73 a 74.

[4]) Rössler, Die Stadtrechte von Brünn, 1852, str. 138, č. 301.

práva[1] až do 16. století, je ovšem znám i jiným právním památkám současným, zvláště t. zv. Summě legum,[2] a zná je ovšem i starší právní literatura středověká.[3]

Právě zřetelem k různému stíhání pachatele při krádeži zná tento rozdíl také právo německé, které mluví tu také rovněž o furtum manifestum,[4] a je známo, že právě na postižení nebo nepostižení zloděje bylo závislo různé stíhání zloděje, o němž budeme míti příležitost ještě s hlediska srovnávacího se rovněž ještě zmíniti.[5]

Právo německé zná právě různé stíhání ukradené věci, které souhlasí se shora uvedeným rozdělením. V pramenech práva německého jsou tyto způsoby velmi jasně patrny. Literatura práva německého také tyto případy podrobně zpracovala a my analogii rovněž použijeme pro právo v našich zemích, majíce ovšem na paměti, že o přímé recepci právních norem z německého práva lze mluviti jen s opatrností.[6]

Skutečně ve 13. století na četných místech se takto pojem krádeže dělí dle toho, zda jde o krádež tajnou či zjevnou, t. j., zda jde o pachatele přistiženého či nepřistiženého.[7] Při tomto rozdílu ovšem nejde pouze o procesní rozdíly, nýbrž jde tu také o rozdíly trestání a nelze o tom pochybovati, že tu jde o pojmový rozdíl.

Tento základní rozdíl mezi krádeží zjevnou a tajnou je patrný i ze Statut Konráda Oty, neboť v nich je jiný způsob stíhání předepsán pro zloděje přistiženého a jiný opětně při pachateli nepřistiženém.[8] Statuta mají stejná ustanovení, jaká se vyskytají v imunitních listinách, a okolnost tato nasvědčuje, že je nelze pomíjeti při vzájemném vysvětlení souhlasných těchto ustanovení.

Ten, kdo byl spáchal veřejně trestný čin a veřejnost jeho se projevovala tím, že byl při trestném činu přistižen, porušoval zemský mír a klid

---

[1]) Brikcí z Licka, kap. XXV., art. VII., Koldín, čl. P. III.

[2]) Gál, Summa legum brevis, levis et utilis (1926), III., kap. 29., str. 546.

[3]) Gál, l. c., úvod, str. 49.

[4]) His, Geschichte des deutschen Strafrechts bis zur Karolina, 1928, str. 155. Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II., 637 nasl.

[5]) Srov. Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, 2, 481 n., 495 n.; Hübner, Grundzüge des deutschen Privatrechts, 357.

[6]) Srov. zvl. Laband, Die vermögenrechtlichen Klagen nach den sächsischen Rechtsquellen des Mittelalters, 1869, str. 68. nasl. Meyer Herbert, Entwerung und Eigentum im deutschen Fahrnisrecht, 1902, str. 8 násl. Pro právo české mluvil přímo o recepci Hanel, K otázce o recepci práva německého v českém právu zemském, Pocta Randova, str. 131 násl.

[7]) C. B., II., str. 53, 103 (1213), 105 (1213), 201, č. 216 (1221), 204 (1221), 231, č. 239 (1222), 304 (1227). Regesta, II., 41, č. 106 (1256), 240, č. 619 (1268), 288, č. 743 (1271), 597, č. 1392 (1286), C. M., IV., 322 (1286), V., 114, č. 111 (1299), C. B., II., 408, f. XIII. st., 425, f. XIII. st., 357, f. XIV. st.

[8]) Srov. čl. 3. a 5. O tom, co jest rozuměti nárokem, bude pojednáno později.

v zemi způsobem jiným než ten, kdo spáchal svůj čin tajně a skrytě, takže bylo jen na poškozeném, aby se ucházel o odstranění vzniklé škody.

Tento názor objevuje se již ke konci století 13. velmi jasně v zachovaných listinách [1] i v předpisech zákonných.

Ve stol. 14. a násl. jsou zprávy o krádeži a loupeži v zákonodárství a v nálezích, týkajících se ochrany zemského míru. I v nich rozeznává se mezi krádeží, loupeží veřejně známou a opakem, kde trestný čin není veřejně znám [2] a musí býti tudíž dokazováno, že obviněný se krádeže a loupeže dopustil.

I v těchto nálezích a v zákonodárství mluví se úhrnně o loupeži, krádeži a plenu, po př. o dalších trestných činnostech porušujících cizí věci movité pohromadě, aniž by pojem krádeže, loupeže, po př. jiných trestných činů byl uváděn a rozlišován.[3] Krádeži a loupeži při činu přistižené rovná se pak zloděj a lupič, který byl dopaden, když byl zdvižen pokřik.

Z tohoto rozdělení trestných činů vzniká ovšem také různý způsob jejich stíhání před zemským soudem nebo před úředníky, kteří jsou k tomu zvláště ustanovováni, aby stíhali pachatele zřejmé a zvláště zřejmé zloděje a loupežníky.[4] O tom budeme mluviti až později.

Na počátku 15. století se začíná však mluviti v nálezích, týkajících se úpravy bezpečnosti v zemi, o zločincích vůbec a o zlodějích a lupičích zvláště,[5] aniž by se rozeznávalo, zda jde o pachatele přistižené nebo nepřistižené, ovšem že šlo o pachatele známé a podezřelé.[6]

Tento charakteristický rys při krádeži a loupeži vystupuje pak i při poskytování moci popravčí se strany panovníka, neboť i zde se zdůrazňuje zřetelnost a známost krádeže a loupeže a odlišuje se od případů skrytých a ovšem nezdůrazňuje se již přistižení pachatele při jeho trestné činnosti.[7]

---

[1]) Názor ten projevuje se v listině Regesta, II., č. 2727, str. 1191—2 (1289). Názor tu vyslovený je patrný i ze zprávy o sněmu v Litoměřicích r. 1249 (Fontes rerum boh., II., 254), kde zakázány byly: omnes injuriarum molestiae, spolia villarum et rapinae — sub obtentu gratiae regalis ac poena sententiae capitalis . . .

[2]) Srov. C. j., B., II., 2, 25, nález 1355, resp. 1356, ef: M. C., čl. XXVIII.

[3]) C. j., B., II., 2, 25 . . . pro crimine furti, latrocinii, seu rapinae . . . C. M., XI., č. 451 . . . widersagen, nemen, rauben, wahen oder brennen . . . Srov. Palacký, Formelbücher, II., č. 138 . . . spoliatores profugos, fures seu alios quoscunque pacis turbatores ac proscriptores . . . C. M., XI., č. 529, str. 448 (1388) . . . raubte, neme, fienge, mordet und schaden tete . . .

[4]) Srov. Rieger, Zřízení krajské, I. str. zvl., str. 45 násl.

[5]) K tomu je srov. nálezy z r. 1402, C. j., B., II., 2, 45, 1404, C. j., B., II., 2. 49,

[6]) Rieger, l. c. 59. I v artikulech pražských je vytčeno: Všichni hřiechové smrtedlní a zvláště zjevní skrze ty, na kteréžto slušie, . . . buďte stavováni . . .

[7]) C. M., XIV., 117, č. 127 (1410), Václav dovoluje městu Jihlavě stíhati: notorios invasores, fures, maleficos et pacis turbatores . . . C. M., XI., 449 (1388). V prvém landfridu moravském se také praví: Were aber, das imand neme oder raubte von seinem hause oder reuber hilde uf seinem hause stat oder vesten . . . Není tu vytknuta ani známost a zřejmost, ač ovšem ji nutno předpokládati.

Tím ovšem případy, kdy krádež a loupež je stíhána mocí veřejnou, jsou častější a častější, neboť pojem této krádeže a loupeže veřejně stihatelné se rozšiřuje.

Vývoj tento vidíme velmi zřetelně v 15. století v Čechách. Je přirozeno, že k tomuto vývoji přispěly i poměry, které během století 15. se vyvinuly. Byly to nejen okolnosti, které způsobily velmi časté případy krádeží a loupeží v Čechách a to více než na Moravě, ale také zvláštní vývoj krajského zřízení a vznik nových orgánů, které zdůrazňovaly své postavení na ochranu veřejného pokoje i vůči zlodějům a lupičům.

V zákonodárství 15. století se ovšem stále uvádí ještě, že při krádeži a loupeži je důležito, je-li pachatel přistižen »s jistinú duovodnú«,[1] ale na jiných místech se zdůrazňuje učiněný pokřik, nebo konečně povinnost všech stíhati zloděje a lupiče bez učiněného pokřiku, kdo zví, že kolem něho uvedení pachatelé nesou nebo ženou uloupené a ukradené věci.[2] Na těchto i na jiných místech se již nezdůrazňuje jako dříve, že krádež a loupež se měla státi jen na silnicích, nýbrž kdekoliv jinde.[3]

Velmi důležité předpisy o krádeži a loupeži pro veřejnoprávní stíhání v zemích českých přinesly zemské míry a pak řády o policejním řádu. Jak v krajských mírech v Čechách, tak v zemských mírech na Moravě[4] i v policejních řádech v Čechách[5] ustanovují se souhlasná pravidla pro stíhání loupeže a krádeže zjevné a loupež a krádež uvádí se vedle jiných trestných činů rovněž zřejmých. Není mezi nimi rozlišováno a úhrnnými přepisy vytvořován je pojem zřejmého pachatele.

Nutno ovšem říci, že naše prameny znají výrazy krádež a loupež a že je staví vedle sebe. Proti krádeži, o které, jak jsme viděli, se mluví tenkráte, byla-li odňata cizí věc movitá z držby tajně a skrytě, o loupeži se mluví zpravidla tam, kde trestná činnost, záležející v odnětí cizí věci z držby, stala se na silnici s použitím násilí.[6] Je příliš nápadné stálé zdůrazňování spáchání loupeže na veřejné cestě, na silnici a p., než aby na tuto skutečnost nebylo upozorněno.[7] Je tak patrno z různých pramenů našich, zákonných

[1]) A. Č., II., 280, 294, XVIII., 485, č. 170 (1509).

[2]) A. Č., IV, 421 (1453), 436 (1462), 458 (1472).

[3]) Srov. A. Č., I., 250, Zápis kraje Boleslavského. A. Č., I., 257 (1440).

[4]) Srov. mé Zemské míry na Moravě (1919).

[5]) A. Č., V., 440 n. Z. zř. VI., čl. 538—543, 544—550, Instrukce krajských hejt., A. Č. VI., 380—384. Z. zř., 1549, R. 29, T. 35, 36, U. 8.

[6]) A. Č., IV., 442 (1453) . . . kteří odvrhli právo a řád a chtěli svých věcí mocí, bezpravím neb lúpežem dovoditi . . .

[7]) V pramenech mluví se o loupeži na silnici, i když je jisto, že nebylo tu násilí učiněné za tím účelem, aby se kdo zmocnil věci movité. Je tak patrno z případu, kde pohání se pán, aby postavil poddaného, protože . . . týž statek židuo nadepsaných na svobodné král. silnici loupežem s vozu svého pobrati mimo pořad práva dopustil a pokřiku po týchž loupežnících podle zřízení zemského neučinil . . . Rkp. N. M., b. č. 95, A. 7b (1527) (148b).

ustanovení i zpráv soukromých, které nejsou řídké.[1] I pozdější naše prameny však mluví o krádeži a loupeži, uvádějíce oba tyto trestné činy vedle sebe.[2] Muselo tudíž býti mezi oběma rozeznáváno a rozeznávání to záleželo v tom, bylo-li užito při odnímání cizí věci násilí, či nikoli, ale také, stalo-li se způsobem zřejmým nebo tajným. Prakticky však rozeznávání neznamenalo nic, protože pro oba trestné činy stanovily se shodné předpisy jak pro stíhání, tak také i pro tresty. A právě z těchto názorů vznikají nejasnosti a nepřesnosti rozlišování mezi loupeží a krádeží.

Nevyjasněnost a nepřesnost mezi loupeží a krádeží je v našich právních památkách patrna i z vyjadřování. Neboť prameny ty neužívají ani přesného terminologického rozlišení mezi krádeží a loupeží a mezi zlodějem a loupežníkem. Velmi dobře charakterisuje tento stav vyjádření: »... na silnicích lúpežové a mordové od zločincuov a zlodějuov se dějí«[3] nebo »zlodějsky a loupežně pobral«[4] a jiné výrazy, se kterými se stále a stále v pramenech setkáváme.[5] Této neurčitosti vyhovuje český výraz »bral«, kterého užívá se nejen v půhonech, a konečně i jiné výrazy v latinských tekstech, které jsou překlady českých výrazů zloděj a lupič. Na př. v latinském překladu Vladislavského zemského zřízení překládá se výraz zloději prostě výrazem praedatores.[6] Totéž vidíme i na Moravě, kde pojem zlodějství je vyloženo takto: »... aby všecky silnice byly svobodny, aby chudý i bohatý jimi mohl jeti i jíti, bez škody své potřeby jednati, tak aby žádný pro žádnú nepřízeň na nich nepřekážel. Pakli by kto na nich komu překazil, aby jemu to bylo za zlodějství položeno i k němu popraveno.«[7] Všeobecně se také pro kradenou věc užívá názvu nejen krádež (maskulinum), nýbrž i výrazu vzatek.[8] Ale výrazu vzatek je použito i pro označení loupeže.[9]

---

[1]) A. Č., VIII., 6 (1470) ... lúpil vaše chudé lidi po cestách ... A. Č., XII., 307, č. 165 (1530) ... kterak když ji loupili na cestě a silnici svobodné ... Lib. cit., III., 567., č. 753 ... ze XXX hř. gr. dob., že mi jeho lidé zlúpili mé lidi na svobodné cestě. Lib. cit., III., 590, č. 878 a j.

[2]) Na př. A. Č., II., 280, 294, IV., 421, 423, 522.

[3]) A. Č., V., 444.

[4]) A. Č., XII., 477, č. 1089 (1501).

[5]) A. Č., V., 426 (1485) ... Item také jestliže by kto lúpili anebo brali a po nich pokřik byl ... Item kdož by takové zloděje chtěl přechovávati, a lúpeže k sobě přijímati ... VI., 381 (1508) ... Když by se morduov nebo lúpežuov na silniciech nebo na cestách přihodilo ... (a v témže odstavci se pokračuje dále) ... a těch zhúbcí zemských nebo zlodějuov nehonil ... Podobně A. Č., V., 440 a 443. A. Č., XXII., 101 ... Pokradl-li by kdo něco komu aneb že by zlodějsky zlúpil ... Srov. také A. C., I., 252.

[6]) Z. zř. Vl., 1500, čl. 532.

[7]) Kniha Tovač., str. 26.

[8]) Na př. A. Č., XIII., 90, č. 1355.

[9]) Rkp. N. M., 859, N. 3b.

Výraz zloděj nebo zloděj zemský je pak užíván v úplně jiném významu, než jaký bychom rozuměli dnes. Neboť zloděj v tomto významu je označení pro člověka, který skutečné zlo dělá v nejširším smyslu a s výrazem zloděj zemský [1] koresponduje označení zhoubce zemský a rušitel pokoje zemského. S tímto výrazem a vytčeným významem setkáváme se opětně velmi brzy v našich pramenech [2] a to nejen v Cechách, nýbrž i na Moravě.[3]

Za zloděje je pokládán pak také ten, kdo by za hranicemi sloužil proti králi a proti zemi a je-li prohlášen psancem.[4]

Že tu jde o výraz, který nemá označovati pojem pachatele krádeže, je jisto. Že vlastně pak označuje se jím člověk zlo působící, je patrno i z toho, že výrazu zloděj koresponduje výraz »ubelteter« v německých tekstech.[5]

Naopak výrazu loupežník užívá se ve významu zlý člověk, nad svou ctí zapomenutý, tudíž opětně v neurčitém označení trestné činnosti a v širokém smyslu.[6]

V dosavadním líčení snažili jsme se o proniknutí k pojmu krádeže a loupeže, přihlížejíce i k historickému vývoji našich pramenů. Bylo zřejmo, že pojmy tyto žily u nás, nejsouce přesně vytýkány v pramenech zemského práva. Byly uvedeny některé znaky těchto trestných činů, jaké plynou z jednotlivých právních ustanovení, při čemž bylo také jasno, proč o obou trestných činech mluvíme zároveň. Možno stručně říci, že krádeží v našem právu bylo skryté protiprávní odnětí cizí věci movité k svému užitku bez svolení držitelova,[7] kdežto loupeží bylo od-

[1]) A. Č., V., 396 (1479) ... Také jestliže by kto v tomto našem slavném pokoji a jednotě koho jal aneb komu pobral, tehdy všickni veřejně v tomto kraji ... aby vzhuoru byli a honili ... aby bez milosti ty všechny rušitele pokoje dali zvěsiti.

[2]) Ondřej z Dubé, § 6., 106 ... O honění zhúbce zemského anebo zloděje ... C. j., B., II., 2, 45. A. Č., I., 258.

[3]) Na př. A. Č., X., 348, XI., 295 (1516). V knize Tovač. v zemském míru, str. 26, se praví o těch, kteří překážejí na silnicích: »Pakli by kto na nich komu překazil, aby jemu to bylo za zlodějství položeno i k němu popraveno.

[4]) C. j., B., II., 2, 45 (1402). Z. zř. VI., čl. 409... »Pakli by ktokolivěk ven z země slúžil proti králi J. M[ti] neb zemi ... A ten každý k tomu aby odsúzen byl práva všeho, cti, jako psanec a za zemského škuodci a zloděje ... Z. zř., 1549, U. 17. Sněmy, Č. III., 503 (1569–70).

[5]) Srov. C. M., XI., 449 (1388) a A. Č., X., 248. A také O. Zř. Z. čl. T. XXXIV., český tekst a německý tekst: aby před takovými škůdci a zloději lidé dobří na silnicích i v domích svých s sebou bezpečni býti mohli. V něm. dass der gemaine Frid und Wolstand im Land vor dergleichen bösen Leüten erhalten und ein jeder sowol auff der Landstrassen als in seinem Hauss sicher seyn könte.

[6]) A. Č., X., 322 (1496), XI., 287–8 (1516), Z. zř. 1535, fol. C. X., VI. b, C. X., VII. a, Z. zř. 1604, fol. X. b, XI. a.

[7]) Tato skutečnost je v pramenech našich vytknuta takto: Rkp. N. M., b. č. 643, G. 1 a (262 a) . . . viniti ho chce z toho, že jest on Ch. mimo pořad práva na tvrzi B. z truhlic oukradí bez vuole a vědomí téhož Albrechta vzal XIII zlatých uherských, tři zlaté prsteny, ...

nětí cizí věci movité, při němž byla trestná činnost vykonána zřejmě a zpravidla na silnici a s použitím násilí. Ale není na překážku, aby se nemluvilo také o »tajném lúpeži«, t. j. o loupeži vykonané skrytě.[1] Mezi oběma těmito trestnými činy nebylo často rozeznáváno nejen při sporech před soudem, nýbrž i při stíhání jich mimo soud. A zvláště při něm bylo vytvořeno pojetí zemského škůdce a zloděje, které zahrnovalo oba tyto trestné činy v sobě.

Aby byl pojem obou trestných činů podrobněji charakterisován, probereme ještě některé jeho znaky.

Krádeže dopouští se podle názorů současných nejen ten, kdo odnímá věc cizí, ale také ten, kdo zcizuje dále věc mu svěřenou,[2] po případě, kdo věc svěřenou si přivlastňuje.[3] Jde tu o případy, kdy osoba úřední věci svěřené jí jako takové zcizuje, ale také odnímá-li a přisvojuje-li si věci cizí osoba, které byly tyto věci svěřeny k věrné ruce.

I na věcech nalezených páše krádež nálezce, který věci neodevzdá tomu, kdo se přihlásil jako vlastník. Neručí však, přihlásil-li se někdo, ač vlastníkem nebyl.[4]

Protože při krádeži a loupeži kladl se důraz na vzniklou škodu, bylo rozeznáváno od doby nejstarší, pokud šlo o krádež, také podle předmětů, které byly ukradeny. Tak Statuta Konráda Oty se zmiňují o krádeži dobytka[5] zvláště a o krádeži ovcí, sluhů a včel a lesní krádeži na druhé straně.[6]

A stejně tak i kniha Rožmberská mluví o různých druzích krádeže podle ukradených předmětů: vzebrání úroků, krádež zvěře lovné, krádež psa, krádež včel, krádež koní a dobytka.[7] Stejně tak mluví se v pramenech, zvláště o vykopání pokladu, zlata.[8]

---

[1]) A. Č., X., 322 (1496): »... nebo lúpežem tajným se obchodili.«

[2]) A. Č., XIII., 113, č. 1392 (1506). Máme příklad, kdy kněz postupuje věci zádušní třetí osobě. Patron kostela pokládá ho za zloděje podle úvahy: »A to dání jeho knězovo jemu Malovcovi mocné nenie; neb čehož jest kněz neměl, toho jest dáti nemohl; ale že jsou to věci zádušní, kostelní a božské, k kostelu Netvorskému příslušející, kteréhožto kostela on Jan s bratrem svým pán poddací jest; a ten kněz že jeho člověk poddaný a farář byl, a jsa tu v městečku jeho v Netvořicích a maje vosadní obecní k tomu kostelu příslušející klenoty sobě svěřené a poručené, ty jest bez vuole a vědomí jeho Jana jakožto pána svého poddacieho, i také té vosady odpuštenie nevzav, počtu jim neučiniv, zlodějsky pobrav, pryč vezl.« Srov. Lib. cit., II., 493, č. 496.

[3]) Lib. cit., III., 458, č. 129.

[4]) Rkp. N. M., b. č. 859, A. 20 b, B. 1 a. Srov. Koldín, čl. N.

[5]) V čl. 11. Si quis equum vel equos, boves vel vaccas vel aliqua majora . . . Srov. Jireček, Slovanské právo, II., 260.

[6]) V čl. 18., 20.

[7]) Srov. čl. 156., 157., 159., 175., 176., 179., 143. násl.

[8]) Kniha Rožmberská, čl. 161. Řád pr. zem., 62, Ondřej z Dubé, čl. 15.

Rozlišování toto bylo způsobeno procesními formami, které při různých ukradených předmětech byly různé. Že rozdíly tyto později mizejí, je patrno z ustanovení a z tekstu Všehrdova, který případy různých předmětů uvádí již bez rozdílu [1] a jen příkladem.

Podle způsobů provedení rozeznává se krádež a loupež také podle toho, byla-li spáchána v noci či ve dne. A podle toho mluví se také často o krádeži »nočně« [2] provedené nebo o krádeži spáchané »noční věcí«.[3] Uvádí se zde tento způsob provedení krádeže, aniž by ovšem krádež a loupež v noci provedená tvořila zvláštní kategorii, odlišnou od krádeže a loupeže provedené ve dne.

Z téhož důvodu mluví se také o krádežích a loupežích silničních a domácích [4] a také i o zlodějích krčemních,[5] o loupežnících lesních.[6]

Při krádeži a při loupeži je uznáno v českém právu zemském odnětí věci pro svůj užitek. Znak tento není ovšem v našem právu dosti vytknut a zdůrazněn. Soudíme však, že i v našem právu byl, z jednotlivých případů se vyskýtajících. Dosvědčuje to nejen okolnost, že v půhonech je zdůrazňováno, že pohnaný požil a užil pobraných věcí. Je tomu tak zvláště v případech, kde pobrání věcí je provedeno osobou třetí, od služebníků pohnaného,[7] jak o tom budeme ještě mluviti. V tomto případě vyjadřují se prameny také charakteristicky: »že mi jeho služebníci pobrali v pravém landfrídě na Odry v j e h o d r ž e n í.« [8]

Tento podstatný znak, náležející ke krádeži, je patrný i z příkladu, který nalezli jsme v pramenech z počátku 16. století.[9] Jde o případ, kdy okradená pohání toho, kdo k sobě přijal ukradenou věc. »Vinila ho z toho, jakož jí Dorotě sukně ukradena jest, kterúž ona padesáte kop grošuov míšenských pokládá, zlodějsky ukradena jest, i k tomu se jest on Ambrož podvolil dobrovolně a k ní, k Dorotě, mluvil, chtěla-li by mu úplatek VII kop grošuov českých dáti a štuk kmentu, že by tu sukni jí zase zjednati chtěl.« Na to pohnaný se vymlouval: »když sû tu sukni k němu přinesli, že jest ji vzal a ji sehnal, ale že jest jí s o b ě n e o s o b i l, a n i c h t ě l t ě m z l o d ě j ó m p o m o c i j i p r o d a t i...« A za uschování žádal na okradené úplatek

---

[1]) Všehrd, III., 24, 8.

[2]) A. Č., XIII., 84, č. 1346, 85, č. 1347 (1504).

[3]) Lib. cit., II., 48, č. 239, III., 547, č. 616, 555, č. 670, 616, č. 1034, IV., 27, č. 168, 98, č. 574. Že »noční věcí« značí tajně, je zřejmo z příkladu, Lib. cit., VII., 148, č. 765. Srov. Rkp. N. M., č. 642, B. 2.

[4]) Z. zř., 1549, R. 29.

[5]) A. Č., II., 295.

[6]) Lib. cit., VI., 321, č. 1945.

[7]) Na př. Lib. cit., IV., 315, č. 305 a j.

[8]) Lib. cit., III., 506, č. 353.

[9]) A. Č., XII., 550, č. 1195 (1503).

a soud uznal jeho jednání za správné. Z tohoto případu je zřejmo, že při krádeži a loupeži i v českém právu hrála důležitou roli aspoň v době pozdější okolnost, zda odňatá věc byla vzata k svému užitku, aby si ji kdo přivlastnil.[1]

Pobrání muselo býti protiprávním, t. j. ten, kdo pobral věci, neměl k tomuto svému jednání oprávnění plynoucí z určitého právního důvodu, zmocňujícího ke svépomoci. Tato okolnost je zdůrazňována v půhonech slovy, v nichž pohánějící praví : »protože nemaje ke mně žádné viny, tu mi pobral . . .«[2]

A tato formulace je zvláště v půhonech moravských obvyklou,[3] v nichž se také zdůrazňuje, že poškozený »neměl žádné péče« vůči pachateli[4] nebo »pobral na mém zboží bez viny.«[5]

Právním důvodem pro pobrání cizích věcí movitých byl svémocný zájem, zvláště svémocný zájem věcí přistižených zlodějů a svémocný zájem dobytka, který byl přistižen při škodě na vlastních pozemcích.[6]

Vyskýtají se pak i takové případy, kdy pohánějící pohání druhou osobu proto, že mu tato odňala věci, které pobral při krádeži jeho vlastních služebníků. Uvádí se tu tudíž toto pobrání věcí movitých jako zcela oprávněný důvod, proti němuž nemohl vlastník pobraných věcí vystoupiti zpětným odnětím svých věcí.[7]

Samo vyjadřování pramenů a půhonů svědčí o tom, že byla-li tu vzájemná péče, vina mezi stranami, že mohly býti věci movité zabavovány zcela právně. Souvisí to s tím, že byla u nás dovolena odpověď (opověď) mezi stranami a byla-li podle ustanovení právních vyhlášena, pak ovšem mezi stranami mohly býti odnímány věci movité, způsobovány i jiné vzájemné škody, aniž strany mohly vzájemně se poháněti z protiprávního jednání.[8] Šlo tu rovněž o pobrání věcí movitých z držby, avšak toto pobrání opíralo se o právem dovolený a připuštěný důvod.

---

[1]) Příkladem možno uvésti případ z r. 1526 (Rkp. N. M., č. 103 f, 7 b), kdy zdůrazňuje se přijetí kradené věci k svému užitku: . . . a tu je u sebe měv, od nich jest k sobě přijal kožich kuní a nětco hotových peněz a zlatých, věda o tom, že sou je tak krádežem pobrali . . .

[2]) Lib. cit., II., 209, č. 926.

[3]) Lib. cit., II., 105, č. 442, 308, č. 1333; III., 96, č. 458, 103, č. 491, 103, č. 493.

[4]) Na př. Lib. cit., III., 210, č. 942.

[5]) Lib. cit., II., 544, č. 728; III., 313, č. 202.

[6]) Kapras, K dějinám českého zástavního práva (1903), 37 násl.

[7]) Lib. cit., III., 397, č. 429 . . . z padesáti hř. gr. dob. etc., že mi jest pobral koně mocí. kteréž jsem já byl jeho lidem pobral v lese, ježto mi muoj les kradli a k tomu mi jest mocí muoj vuoz ztlukl, šle pobral, sekyry i braň služebníkóm mým, sedlo mé v této mírné zemi a jednotě.

[8]) Srov. Glossarium Brandlovo, Odpověď, Odpovědník a Odpovědní list. Srov. mé Usmrcení člověka (1926), 36—37.

Jisto jest ovšem, že velmi často vystřídalo protiprávní jednání jednání právem dovolené a že odnímání věcí movitých stávalo se velmi často skutečnou krádeží nebo loupeží, trestným činem.[1] I tím ovšem nabyla krádež a loupež v našem právu odlišného rázu proti právnímu řádu dnešnímu. Vznikalo tak lapkování, které záleželo právě v násilném odnímání movitých věcí pod záminkou, že jde o právní svémocné zajímání věcí movitých.[2] Je přirozeno také, že před soudem se projednávaly i spory o to, zda zájem věcí movitých, zvláště dobytka, stal se právně nebo protiprávně.[3] Je také zajímavo, že v pramenech našich vyskýtají se i případy, že ve vzájemném pobrání z obou stran je spatřováno vzájemné vyrovnání a soudem proto odmítnuta žaloba jedné z nich.[4]

V moravských půhonech setkáváme se také s tím, že se tu zdůrazňuje porušení landfrídu. Při půhonech z krádeže a loupeže se praví, že se tento trestný čin stal »v pravém landfrídu« a se ovšem byl porušen landfríd.[5] Dosvědčuje se tím, že landfríd stal se základem právního řádu a podle ustanovení landfrídních byly vynášeny i nálezy zemského soudu.[6] Ale také se tím potvrzuje, že krádež a loupež nabyla nové povahy tím, že stala se trestným činem, který nepřinášel pouze škodu straně pohánějící, nýbrž porušoval i řád právní, stanovený veřejnou smlouvou stavů v zemi.

V právu našem již od doby nejstarší liší se také krádež podle ceny ukradeného předmětu. O tomto rozdílu mluví již Statuta Ducis Ottonis, která rozeznávají krádež věcí větších (aliqua majora) a věcí menších.[7] Příkladem věcí větších uvádějí se kůň neb koně, voli neb krávy neb skot. Za menší věci pokládají se plášť nebo věci podobné. I v dobách pozdějších zajisté tento rozdíl byl znám, ač prameny práva zemského o něm nemluví. Zmiňují se však o tomto rozdílu prameny práva městského, které

---

[1]) Na př. Lib. cit., III., 598, č. 934 . . . že mi pobral mé zboží na svobodné cestě a řka právě, že jsem já zboží Kašparovo pobral na Strážnici.

[2]) A. Č., II., 364 (1404) . . . aby ižádný člověk nepřijímal ani kupoval ižádných věcí válkami anebo lapkováním braných . . .

[3]) Rkp. N. M., b. č. 103f, 12b, 13a »viní ho z toho: kterak by on Hync jemu dobytek jeho všecken, kterýž na dvoře svém jměl pod zpuosobem snad zájma jest pobrati dal . . .«

[4]) Lib. cit., IV., 202, č. 270 . . . poněvadž páně Jaroslavovi služebníci brali Janovi Budčovskému a jeho lidem a Budčovský zase jeho služebníkóm pobral, proto jedno za druhé aby minulo a lidi Budčovský aby páně Jaroslavovy propustil.

[5]) Lib. cit., I., 191, č. 415, II., 105, č. 442, 308, č. 1333, III., 90, č. 422, 92, č. 435, 96, č. 458, 200, č. 883, 290, č. 62, 458, č. 133, 134, 135, 459, č. 137, 463, č. 171, 465, č. 181, 183, 470, č. 214, 474, č. 242, 500, č. 315, 509, č. 370, 472, č. 228, 506, č. 353, 518, č. 431, VI., 11, č. 68, 18, č. 87 a j.

[6]) Lib. cit., II., 225, č. 242. Jakož jemu vinu dává Jan, že jemu na svobodné pobral silnici, když bude po semnu páni chtí lantfríd ohledati a podle toho súditi.

[7]) Čl. 11. a 13. (1222).

z něho dovozují nejen rozdíly procesního řízení, nýbrž i rozdíly ukládání trestů.[1]

Později se liší krádež a loupež podle vzniklé škody, přesahuje-li deset kop grošů, podle rozdělení těchto sporů vůbec.[2]

K dosavadnímu líčení našemu dlužno říci ještě několik slov. Nám jde v přítomné studii jen o právo zemské, tudíž o to právo, které týkalo se trestných činů, rozsuzovaných na soudech stavů vyšších. Bylo však již zřejmo, že museli jsme se při krádeži a loupeži dosti často zmiňovati i o předpisech zvláště práva městského.

Krádež a loupež však jako trestné činy zvláštního druhu vymykají se z tohoto omezení na předpisy jen zemského práva. Neboť při pachatelích přistižených při krádeži a loupeži není třeba hleděti, o kterou příslušnost stavovskou při pachateli jde. A stejně tomu tak jest i při zlodějích a lupičích známých. I při nich nejsou předpisy trestněprávní omezeny na určité stavy nebo stav, nýbrž týkají se stavů všech.[3] A právě z těch důvodů také musíme se ve své studii zmiňovati i o předpisech zvláště práva městského.

Abychom proto doplnili některé naše úsudky a také pro srovnání, uvedeme zde ještě některé předpisy našeho městského práva pouze v největší stručnosti.

Neboť i pro městské právo české je právě vylíčený vývoj charakteristický. I městské nejstarší památky naše neznají rozdílu mezi krádeží a loupeží. Nejcharakterističtější po této stránce jsou ustanovení Manipulu, který nezná v kapitole »de furtis«[4] rozdílu mezi rapina, furtum a spolium. Nikde není vytknut rozdíl mezi loupeží a krádeží a táž ustanovení platí pro oba případy protiprávního odnětí držby cizí věci. Vytýká se rovněž škoda trestnou činností vzniklá[5] a mluví se rovněž jen o rozdílu, je-li pachatel přistižen či nikoli a je-li pohnán.

Tytéž předpisy jako Manipulus má ovšem i Brikcí, který tu přejímá je úplně. Nadpis jeho XXV. kapitoly pak zní »O krádeži a loupeži vůbec« a naznačuje se jím plně, že tytéž předpisy platí jak pro krádež tak i pro loupež. Vedle sebe se souřadně kladou výrazy loupež a krádež a nikde není naznačeno, v čem tkví pojmový rozdíl mezi označením různých trestných činů.

---

[1]) Na př. Regesta, II., 276, č. 711 (1270).

[2]) Řád práva zemského, čl. 43. latinského tekstu: Petrus spoliavit Johannem in via pacis sine iure, et recepit vestes et promptos denarios et equos suos, qui se extendunt in valore ad X marcas argenti minus uno lotone. Srov. český tekst M. C., čl. CII. O lúpeži a o zlodějství ve zkráceném znění.

[3]) Zásady zde vytčené musely býti uvedeny i ve smlouvě Svatováclavské z r. 1517 v čl. 6.

[4]) Čl. 300.–318.

[5]) Čl. 304.

Teprve Koldínova Městská práva přinášejí vytknutí pojmu krádeže a loupeže. Krádež definují městská práva Koldínova takto v článku P., I.: »Krádež jest lstně dotýkání věci cizí mohovité, kteréž působí a děje se bez povolení pána té věci, k nabytí jakéhožkoli zisku z požívání jejího.« Není třeba ani dokazovati, že zde jde o vytčení podle práva římského.[1]

I Koldínova Městská práva znají rozdíl mezi krádeží zjevnou a tajnou[2] po způsobu starším.

Koldínova Městská práva přinášejí i pojem loupeže. Vytýkají ho jen mimochodem, ale přece jen stanoví přesně jeho znaky. O loupeži mluví v kapitole jednající o vraždě a mordu, v článku N., XXVIII.: »Avšak ten, kterýž, nezabíjíc člověka, statek druhému poběře, z šatův svlece, obloupí, loupežník toliko slove.« Městská práva však vytýkají také pojem nákeřníků a loupežníků silničních, tvoříce tak z loupeže na silnicích zvláštní trestný čin, v článku P., XXI.: »Všichni ti, kteříž po silnicích lidi loupí, statky přes pole pracujícím mocí odjímají, nákeřníci aneb loupežníci slovou a šibenicí se trescí.« Ale v kapitole o krádeži vztahují se časté předpisy i na krádež i na loupež zároveň, aniž se přesné rozdíly vytýkaly.[3]

Je ovšem pozoruhodno, že Koldínova Městská práva přijímají pojem pychu,[4] pojem moci,[5] výtržnosti[6] i násilí, způsobeném násilným vpádem do domu.[7]

Pro pojetí krádeže a loupeže je důležito, že ani v Obnoveném zřízení zemském nebyl pojem těchto trestných činů přesně určen. Obnovené zřízení zemské přejalo plně systém těchto předpisů z předcházejících zemských zřízení. Naprosto pomíjí abstraktně vytknouti pojem krádeže a loupeže všeobecně a obsahuje jen kapitolu »o nákeřnících a zlodějích« (Čl. T., XXXI. až XXXV. »Von denen Strassenraubern und Dieben«), ve které mluví se o stíhání lupičů a zlodějů v širším smyslu mocí veřejnou. Jeví se tu tudíž vliv městského práva českého formálně, ale materiální předpisy jeho Obnovené zřízení zemské nerecipuje. V Obnoveném zřízení moravském byly recipovány právní předpisy, platné podle Obnoveného zřízení českého a nastala tu tudíž rovněž v tomto oboru unifikace právních předpisů českých a moravských.

---

[1]) D. 47, 2, 1, 3. Paul. Srov. vytčené v Processus juris municipalis Pragensis, C. j. B., IV., 5, 75. Furtum nihil aliud est nisi contrectatio fraudulenta rei alienae, mobilis, corporalis, vel etiam usus ejus, possessionisve, quae fit animo lucri faciendi, invito domino. Je zajímavo, že zde také vysvětleno je furtum takto: Furtum dicitur a furvo seu nigro, quod clam et obscure fiat, et plerumque de nocte; vel a ferendo et a portando.

[2]) P., I., P., III.

[3]) P., V., P., X.

[4]) Q. I.

[5]) Čl. N., III.

[6]) N., XVIII. násl.

[7]) N., XI.

Obnovené zřízení zemské pociťovalo ovšem nedostatek předcházejících zřízení právě v oboru trestního práva velmi citelně. Není pochyby, že rovněž zřetelem ke krádeži a loupeži, a proto v článku R., XXXI. ustanovilo takto: »Poněvadž v prvnějším Zřízení zemském všech těch přečinění a veystupkův způsob a vlastnost zejména položena není, a ti na větším díle v Právích městských se nacházejí: protož milostivě tomu chtíti račíme, aby takové věci z dotčených Práv městských sem jako přinešeny, a co by se nedostávalo, odonud zde doplněno bylo.« Ustanovení toto je výslovné. Protože pak v Obnoveném zřízení nesetkáváme se s vytčeným pojmem krádeže a loupeže, lze tvrditi, že tento pojem byl nutně přenesen sem z městského práva našeho. Ale lze učiniti i zpětný úsudek, že již dříve byl u nás vžit ten pojem, který vytýká městské právo Koldínovo i v právu zemském.

Rozdílnost od moderního pojímání krádeže a loupeže je patrna i v posledním trestním zákoníku pro země české, v Hrdelním řádu Josefa I. (1708). V zákoníku tomto XIX., § 28., mluví se o krádeži, jejíž pojem se vytýká takto: Der Diebstahl ist eine unzulässige und gewinnsichtige Entfremdung eines bewöglichen Guts, wieder den Willen des Eigenthummers.« Krádež může býti podle ustanovení tohoto článku spáchána v noci nebo ve dne, s použitím násilí nebo bez tohoto násilí, ozbrojeně nebo neozbrojeně, a záleží konečně na předmětech, které jsou ukradeny a na jejich ceně. Je tudíž v pojmu zde uvedeném zahrnut nejen pojem krádeže v novém smyslu, nýbrž i loupeže. Naproti tomuto širokému pojmu krádeže zná zákoník Josefův v XIX. art., § 31., loupež na silnici: Die Strassenrauberey . . . wird begangen, wann jemand auff offener strassen mit offentlicher, oder auch nur ringern gewalt, angegriffen und seiner sachen (so wenig als derer auch immer seyn mögen) beraubet wird. Odlišuje se tu jen jeden způsob provedení loupeže podle místa, kde byla spáchána a tvoří se z ní zvláštní trestný čin, odlišný od širokého pojmu krádeže.

§ 2. SPOLUČINNOST A ODPOVĚDNOST PŘI KRÁDEŽI A LOUPEŽI.

Již Statuta Ducis Ottonis vyslovila v čl. 12. zásadu: »Item fures cum sociis et fautoribus suis pari poena puniantur«.[1] Tato přísná zásada, považující všechny pomocníky zlodějů, v širokém smyslu pomocnictví, za pachatele a trestající je stejným trestem, zůstala i později plně v platnosti a trvala i později jak pro soudy, tak i pro jiné orgány. Statuta svými výrazy socii a fautores mínila nejen spolupachatele, nýbrž ovšem pomocníky ve vlastním slova smyslu. Statuta měla na mysli tu ovšem nejen pomocníky pachatelů přistižených, nýbrž zajisté i pomocníky, kteří byli spolu s pachateli poháněni před soud.

V půhonech o škody vzniklé z loupeže a z krádeže skutečně vidíme, že o tyto škody jsou poháněni nejen pomocníci sami,[2] nýbrž je tu pravidelně poháněno více osob v témže půhonu zároveň a odůvodňuje se půhon prostě tím, že všechny uvedené osoby způsobily škodu.[3] V těchto půhonech žádá se od každé z pohnaných osob tatáž náhrada škody[4] a tím dává se najevo táž odpovědnost za spáchanou křivdu. Ale přece setkáváme se s tím, že v těchto půhonech se vytýká odpovědnost jedné osoby více, druhých méně tím, že od jedné žádá se náhrada škody větší a od jiných náhrada škody menší. Jest to právě od osoby, která je uváděna v půhonu na místě první,[5] a je to v případech, kdy jde o osobu pachatelovu spolu s jejími služebníky.

Tento způsob poháněti pomocníky krádeže a loupeže zvláštními půhony jest dalším stupněm vývojovým, neboť jejich trestná činnost začíná se odlišovat od pachatelství samého. Souvisí to také s tím, že se rozeznávalo při škodách vůbec, způsobil-li kdo tyto škody, dal-li kdo k nim podnět, nebo přijal-li je kdo. V půhonech 14. století právě čteme samostatné půhony na ty osoby, které přijaly k sobě předměty z krádeže nebo loupeže a užívaly-li jich.[6]

[1]) C. B., 224 (1222), 330 (1229).

[2]) R. t. t., I., 42, č. 146.

[3]) R. t. t., 15, č. 44, 25, č. 84, 26, č. 86, 60, 49, č. 177.

[4]) Na př. R. t. t., I., 26, č. 86 . . . quemlibet L marc. arg.

[5]) R. t. t., I., 15, č. 44 . . . a Vlrico L mar. arg., a quolibet aliorum pro IX. mar. arg.

[6]) Příklad: R. t. t., I., 61 (1322). Item idem conqueritur super Hynek de Czidlini, quia quando Hawel de Czidlini quondam fecit sibi dampnum cum suo posse per rapinam in Vdrinicz et Ketnye, hereditate sua — perdicio equis, pecoribus, diversis domesticis rebus — hoc ipse suscepit et utitur pro CC. mar. arg.

Za krádež a loupež plně odpovídal také přechovavač, t. j. ten, kdo poskytl zlodějům a loupežníkům příbytek, nebo poskytoval jim u sebe »stav«. O přechovavačích[1] mluví ustanovení, která jednají vůbec o pomocnících zlodějů a lupičů a praví pak o nich, že mají býti stíháni »jako by oni to sami osobně učinili«.[2] Z toho ovšem plyne, že okradený mohl přechovavače svých zlodějů poháněti o náhradu a žádati o náhradu škody, která mu vznikla krádeží a ovšem také tím, že pachatelé byli přechováváni na hradě přechovavačově. Nezáleží pak ani, byl-li přechovávaný pachatel příbuzným přechovavačovým. Máme příklad i o tom, že je poháněna matka proto, že přechovávala u sebe »na svém chlebě« syny, kteří loupili, jezdíce právě z jejího příbytku.[3]

O těchto ustanoveních jedná se zvláště při zemských mírech, neboť v nich sou obsažena také přísná ustanovení o trestech přechovavačů. Je tomu tak ak v Čechách,[4] tak i na Moravě.[5] Pojem pomoci je zde určen velmi široce, na př. ustanovením: »ktož by takové zlé lidi chovali, neb jim kterakkoli pomoc činili neb je fedrovali, neb jich nevydali k rozkázání hejtmanov«.

Velmi důležitou otázkou pomocnictví bylo při zlodějích zvaných krčemních, t. j. těch, kteří se zdržovali v krčmách. O nich bylo ustanoveno, aby jich »žádný nepřechovával, ani stavuov u sebe dopúštěl, žeť nad takovými bude mstěno nad jich fedrovníky i pomocníky«.[6]

Přechovavačem a pomocníkem zlodějů a lupičů je také ten, kdo přijímá k sobě nejen osoby pachatelů, nýbrž také věci ukradené ke svému užitku, jak jsme uvedli nahoře. Takovíto přechovavači vědouce, že přijímají k sobě věci kradené, nazývají se příjemčí.[7] V pramenech se zdůrazňuje vědomost o krádeži[8] a ovšem takovýto pomocník, který přijal k sobě kradené věci, je poháněn jako pachatel,[9] neboť je jisto, že přijímání kradených věci způsobuje

[1]) Výraz tento znají i prameny. Srov. Lib. cit., VI., 28, č. 154.

[2]) A. Č., V., 417.

[3]) Lib. cit., II., 78, č. 296.

[4]) A. Č., I., 250 (1440), II., 294, IV., 458 (2472), V., 416 (1484), 426 (1485), 442 (1492), Z. zř. VI. čl. 538 (1492). Z. zř. 1549, R, 29; srov. též A. Č., XXII., 221 č. Z. zř. Jiřího z Waldštejna pro své poddané.

[5]) C. M. XI., 488 (1388), A. Č., V., 416, 417, X., 249 (1421), 253 (1434), 322 (1496), XI., 289 (1516), 310 (1518). Z. zř. 1535, fol. LXXVa, CXVIb, CXVIIa, 1604, fol. Xb, XIa.

[6]) A. Č., II., 295.

[7]) A. Č., V., 397 (1497). Srov. Mareš, Kniha popravčí pánů z Rožmberka, str. 1 a j.

[8]) Rkp. N. M., č. 859, B, 5b.

[9]) Rkp. N. M., č. 103, f. 7b (1526) . . . že jest týž Vilém téhož Prokopa Čermáka i s ženú jeho i s tím statkem, se vším, což jest jemu tu bylo pobráno do svého obydlí i s vozem přijal, a tu je u sebe měv, od nich jest k sobě přijal kožich kuní a nětco hotových peněz a zlatých, věda o tom, že sou je tak krádežem pobrali témuž Jiříkovi a k nim se jest jakožto k zlodějuom, podle zřízení zemského nezachoval, nébrž přijav od nich, což se jest jemu zdálo z toho krádeže, preč je pustil a protož svrchupsaný Jiřík o to pobrání o všecko k témuž Vilémovi podlé zřízení zemského hleděti chce, kdež sobě toho pobrání pokládá . . .

rovněž škodu okradenému.[1] Při tom se také zdůrazňuje, že přijimač věděl o tom, že věci jsou kradené.[2]

V půhonech tohoto obsahu, se kterými se dosti často v pramenech setkáváme, jsou právě tyto skutečnosti vytčeny, při čemž je uváděno, že okradený žádal předem přechovavače, aby mu dopomohl k právu tím, že by přechovávané zloděje vydal.[3] Když jde o přechovavače poddaného, je pán jeho vyzýván, aby ho vydal.[4]

Jak široký byl pojem pomocnictví při krádeži a loupeži, to dosvědčuje nám i městské naše právo, které vytýká jednotlivé případy způsobem velmi obšírným ve snaze zahrnouti a obsáhnouti plně pojem pomocnictví. Je tomu tak od dob nejstarších až po dobu novější našeho městského práva.[5] Nejobšírněji o nich pojednává Koldín, který také jako jiné naše památky stanoví pro pomocníky krádeže a loupeže tytéž tresty jako pro pachatele samé. Koldín zná také jednotlivé způsoby pomocnictví: kdo zloděje fedruje, napomáhá jim radou i skutkem, kdo přijímá k sobě věci kradené, zloděje, nákeřníky i loupežníky a kdo jim dává výstrahu, ten nazývá se zatajitelem zlodějství a přijimačem. Pomocníci a účastníci zlodějství jsou ti, kdo by půjčili pachateli nástroje k provedení nebo ulehčení krádeže, kdo by jim jinak ku provedení krádeže přispíval aneb výstrahu dával, aby polapeni nebyli.[6]

Zemská zřízení česká velmi podrobně se zabývala úpravou pomocnictví zlodějům, aby »každý pán i rytířský člověk, i města, kteříž na zemi mají své grunty, i v městech a v předměstí lidi zřídili, aby stavuňkuov ani fedruňkův a přechovávání neměli na žádného gruntích«.[7] Ukládá se zde pánům i rytířům a ovšem i městům, aby nejen vědomě neposkytovali pomoci v širším slova smyslu žlodějům, nýbrž aby dbali i toho, aby se vůbec na jejich území zloději nezdržovali.

Otázka tato souvisí ovšem s úpravou policejního řádu v zemi. Protože však ten, který nesplnil všechny předpisy ustanovené o policejním řádu, stane-li se škoda komu od zlodějů meškajících na jeho pozemku, má plniti také náhradu způsobené škody, je jisto, že i zde je spatřováno pomocnictví zlodějů v širokém významu tohoto slova.

---

[1]) D. Z. m. 31, B 21b . . . a to z toho, že jest se přiznala před dobrými lidmi, že jest k škodě přijímala věci kradené, což jsou tu v Velenicích témuž Vilémovi a dceři jeho nebožce Marianě kradli a brali v komorách a truhlách . . .

[2]) Rkp. N. M., b. č. 95, A. 20b (161b).

[3]) Srov. půhony Lib. cit., II, 78, č. 296, 425, č. 303, III., č. 650, IV., 54, č. 318, V., 393, č. 660, VI., 28, č. 154, A. Č. XII., č. 477, č. 1089 (1501).

[4]) A. Č., XII., 382, č. 302 (1530).

[5]) Srov. Manipulus čl. 302. De celatoribus et coadjutoribus furium. Brikcí XXV. art. III. Zlodějstva nápomocníci a přechovavači.

[6]) Čl. P. V., P. VI.

[7]) Z. zř. VI., čl. 532. Z. zř. 1549, U, 5.

Při stíhání zloděje může býti zloděj dopadený obstaven samotným okradeným aneb, když je zloděj přistižen na území jiného pána, má býti obstaven na požádání okradeného tímto pánem. Ten, kdo brání okradenému, aby sám obstavil zloděje, nebo po př. když zloděj byl přistižen u cizího pána, pán ho na požádání neobstaví,[2] po př. když byl obstaven ho propustí,[3] může býti poháněn od poškozeného o náhradu škody, která mu vznikla krádeží, a odpovídá tudíž za totéž, co utrpěl poškozený krádeží.

Právní pravidlo toto bylo v užití především na Moravě, kde ovšem dostalo se i do zemského zřízení.[4]

V Čechách platil předpis, že zloděj, který prchá a odebéře-li se k někomu na jeho hrad neb zámek, má býti vydán, aby na něm spravedlnost mohla býti vykonána. Kdyby ho nevydal, nebo vydati nechtěl, pak je nařízeno, »aby (k takovému) hledieno bylo takovúžto pomstú, jako k těm zlodějuom, kteříž jsú tu škodu učinili«.[5]

Učiní-li kdo pokřik, komu byla věc ukradena, pak všichni, kdož pokřik uslyšeli, byli povinni honiti zloděje a lupiče.

Zvláště i města, kterým bylo učiněno oznámení, že poblíže nich byla spáchána loupež, měla povinnost honiti pachatele. Neučinila-li tak, pak mohla býti poháněna ze škody, která poškozenému vznikla přímo z trestného činu. Odpovídá tudíž zde ten, kdo nepřispěl při honění pachatele poškozenému za trestný čin sám, že musí mu hraditi vzešlou škodu.[6]

Z povinnosti, která byla obvyklou, aby při pokřiku byl zloděj honěn každým, koho pokřik dojde, vyvinula se i právní povinnost způsobiti pokřik, vidí-li kdo pachatele při činu. A naopak může býti poháněn ten, kdo těmto povinnostem nedostojí. Spatřuje se tu spoluvina v jednání těch, kdo nepřispějí k dostižení[7] zloděje, neboť podle zpráv pramenů lze zde shledávati do-

[1]) Lib. cit., III., 219, č. 985 . . . že v této jednotě a v zemi mírné ztratil jsem koně na svobodné silnici a ty jsem u jeho lidí nalezl a na právo jsem je obstavil a on mi na své dědině práva neučinil. Srov. též Lib. cit. III., 225, č. 1029.

[2]) Lib. cit. III., 512 č. 388.

[3]) Lib. cit. III., 314, č. 206, 452, č. 90, 592, č. 896 . . . že jsem zloděje svého muže a svého u něho obstavila a prosila jsem jeho, aby mi jím jist byl, jakož muož najlépe a on ubezpečiv mne tím i pustil jej. Lib. cit., VI., 27, č. 145.

[4]) Z zř., 1535 fol. LXXVa . . . A kdož by zloděje s jistinou popadeného zúmyslně pustil, aby o to hnán byl.

[5]) A. Č., I., 252 (1440), A. Č., IV., 421 (1453), 436 (1462), 458 (1478).

[6]) A. Č., XI., 512, č. 999 (1500). Vinil je ze XXIV kop grošuov míšenských jemu u téhož města lúpežem vzatých, kterýžto loupež jim oznámiv jich žádal, aby vedle zřiezenie a svolenie zemského honili, ale oni Tepelští toho zanedbali, toho neučinili a nehonili jsú a jej Ondřeje tudy ke škodě té připravili.

[7]) A. Č., V., 443 (1492) . . . tehdy o ty škody, komu jest se stalo, k takovému hleděti, a před soud zemský . . . aby obeslán byl listem od úřadu ten, kdož by nehonil a tu aby vinen byl. — A. Č., XXXII., 46 (1519). V pramenech se přímo praví: . . . a pokřiku po týchž loupežnících podle zřízení zemského neučinil. Rkp. N. M., č. 642, A. 14 a, č. 95, A. 7b (1527).

mněnku dorozumění s pachateli. S tím souvisí, že může-li kdo lapit zloděje — ujistiti se jím — a neučiní-li tak, pak rovněž může býti poháněn a odpovídá za krádež samu. Neboť je mu nařízeno, aby postavil bud zloděje aneb aby, neučiní-li tak, dal náhradu poškozenému za ukradenou věc.[1] Stejné jest, lapí-li kdo zloděje a pustí-li ho, neodevzdav ho úřadu.[2]

Velmi přísné ustanovení o tom bylo na Moravě, kde se ukládá povinnost i oznamovati pachatele a stíhati je, zvěděl-li by kdo o nich.[3]

Za krádež a loupež svých služebníků a lidí poddaných odpovídá jejich pán. Musí totiž na žádost poškozeného postaviti služebníky neb poddané před soud,[4] po případě je vydati přímo poškozenému před jeho soud.[5] Jinak odpovídá před soudem sám.[6] I když spáchali služebníci a poddaní krádež a loupež navzájem na sobě, pohánějí se páni jich vzájemně.[7]

Ve všech těchto případech je pravidlem, že okradený obrací se na pána pachatelova. Je to vyjádřeno nálezem: »kdož by chtěl cieho člověka zlodějstvie (sic) viniti, že má toho předkem u jeho pána hledati«.[8]

Pán služebníků a čeledi se pohání přímo v tom případě, stala-li se krádež a loupež s jeho vědomím a také, byly-li odňaté věci odneseny na jeho hrad,[9] do jeho obydlí a pán těchto věcí užil a požil. Tyto skutečnosti se opětně velmi charakteristicky zdůrazňují v půhonných knihách moravských. Na př. pán pohání druhého pána a praví: »že jsú mi jeho služebníci vešli na mú tvrz T. noční věcí a že jsů mi pobrali stříbro, pasy stříbrné i sukně a k němu na jeho zámek nesli a on toho požil«.[10] A půhon toho druhu není ojedinělým.[11] Zdůrazňuje se, že pobrání věci stalo se »s jeho chleba na jeho chleb«.[12] Je to zajisté velmi charakteristické rčení, které velmi dobře vystihuje současné právní poměry.

---

[1]) A. Č., IX., 552, č. 776 (1491),

[2]) Rkp. N. M., 643, A. 9a. Než téhož zloděje mimo pořad práva jest jeho upustil, toho učiniti mimo tejž pořad práva nemaje. — A. Č., XI., 310 (1518), Z zř. 1535, fol. LXXVa.

[3]) A. Č., X., 278 (1475).

[4]) A. Č., X., 552, č. 981 (1500), XI., 45 (1531), XII., 307, č. 165 (1530).

[5]) Rkp. N. M., č. 643, G. 5 b (266b) mimo pořad práva nočně zlodějsky ukradl jest, a nabral vuoz pšenice z stohu ... a oni bratři nemohli se toho dožádati, aby se ... týmž jistým zlodějem ujistil a právo útrpné naň pustil.

[6]) Na př. Lib. cit., III., 518 č. 431, VI., 11., č. 68; Rkp. N. M., č. 643, D. 1b (64b).

[7]) Lib. cit., III., 567, č. 753 ... ze XXX hř. gr. dob., že mi jeho lidé zlúpili mé lidi na svobodné cestě. A. Č. XIII. 84. č. 1346 (1504) a 85, č. 1347. Lib. cit., IV., 302, č. 218.

[8]) A. Č., XL, 45 (1531).

[9]) Lib. cit., II., 542, č. 718; III., 471, č. 219, 710, č. 1432.

[10]) Lib. cit., IV., 315, č. 305. Srov. též. R. t. t. I., 217, č. 252, pán má přisahati: »že jest o těch škodách a lúpežích skutkem ani radú ani vědomím nevěděl . . . ani kterýžkoli užíváním užil.«

[11]) Na př. Lib. cit., VI., 11., č. 66.

[12]) Lib. cit., II., 118, č. 511, 183, č. 763, 416, č. 248, že jeho střelci s jeho chleba ... pobrali mi mé listy i peníze a to na jeho tvrz a na jeho chleb nesli . . . III., 39, č. 191.

I otec je poháněn za syna, který spolu se služebníky spáchal krádež a loupež, a připojuje se tato odpovědnost otcova k odpovědnosti za trestnou činnost při krádeži u služebníků pánových.[1]

Za krádež a loupež odpovídá ovšem také pán poddaných, který dal jim rozkaz, aby trestnou činnost vykonali. Tu se mluví v pramenech, že škoda vznikla kázáním pánovým a to opětně nejen v pramenech z Čech,[2] nýbrž i z Moravy,[3] a opět v moravských památkách jsou časté toho doklady.

I návodce odpovídal za krádež. Dlužno připomenouti, že naše právo zná tento termín návod velmi brzy.[4]

Mezi poškozenou osobu a mezi pachatele vstupovala třetí osoba se svou odpovědností také, byla-li u ní věc ukradená nalezena a nebyla-li od ní na žádost poškozeného vydána. Bude ještě ukázáno, že poškozený pravidelně pátral po ukradené věci a nalezl-li ji u někoho, mohl žádati za její vydání. Nebyla-li věc ukradená vydána, mohla býti osoba, u níž věci byly nalezeny, poháněna,[5] po př. vlastník může poháněti pachatele a vedle něho toho, u něhož byli věci ukradené nalezeny, ale nebyly vydány.[6]

Velmi důležitá ustanovení byla v našem právu o koupi kradených věcí. Neboť koupí věci kradené vstoupila mezi pachatele a mezi poškozeného osoba třetí, která mohla se státi účastnou také krádeže. A právě proto je řada ustanovení, která přenáší také zde odpovědnost za krádež na osoby třetí. Zpravidla nastával v těchto případech t. zv. svod, o němž budeme mluviti později. Ale jde tu o případy, kdy soukup nemůže býti jmenován. Je to nejčastěji v případě, kdy je koupena věc na tržišti.

S počátku není tato otázka upravena. Zmíňují se o ní již t. zv. Práva soběslavská, která určují, že obviněný z krádeže má přisahati, že věc koupil a že nezná svého soukupa.[7] Pro případ, že odpřisáhne, že věc koupil a nezná soukupa, není v pramenech ustanovení.

Neupravenost této otázky vyplývá také ze zpráv, v nichž se dovídáme, že klášterům je poskytováno právě privilegium, že, bude-li u nich nalezena ukradená věc, má jim býti dána náhrada, zač právě věc, zvláště koně a jiné zvíře, koupili.[8] Je-li však poskytováno privilegium toto, vidíme, že již ve 13. st. uplatňuje se pravidlo, že ukradená věc, jsouc nalezena vlastníkem, má býti

---

[1]) Lib. cit., III., 666, č. 1262.

[2]) Jde tu již o právní památky ze 14. stol. Řád práva zem. čl. 78. Ondřej z Dubé čl. 25.

[3]) Na př. Lib. cit., III., 24., č. 96, 39, č. 191, ze sta., hř., že sú mi jeho vlastní s jeho chlebu a jeho kázáním . . . pobrali mi chudým lidem . . .

[4]) Lib. cit., II., 9, č. 21. J. z R. Z. z U. poh. ze XXX hř. gr. proto, že jejím návodem pobráno jeho dvěma člověkoma tu v Uhřinově dobytek malý a velký i nadbyt.

[5]) Lib. cit., I., 164, č. 248.

[6]) Lib. cit., I., 288, č. 727, 728.

[7]) C. B., I., 257.

[8]) Regesta, I., č. 777 (1232), str. 366.

vrácena bez náhrady. Neupravenost a složitost této otázky vidíme i později při poskytování městských privilegií. Neboť v nich musela býti dotknuta i otázka, jak má býti řešen případ, vyskytne-li se na trhu kradená věc a je-li koupena. Tržní svoboda tu působila, že koupená věc kradená na tržišti se nemusela vraceti, ani když byla žádána vlastníkem a obžalovaný kupec věci kradené neutrpěl újmy ani na své cti. Předpisy tyto platily ovšem, jen byla-li věc koupena na tržišti v trhový den. Jiné předpisy platily, byla-li koupena věc v jinou dobu než v den trhový a také na jiném místě než na tržišti. Rozhodovalo zde, zda věc kdo koupil, věda o tom, že je kradená, nebo zda o této skutečnosti nevěděl. V tomto případě ztrácí cenu věci, v onom považován je za pachatele.[1]

Tato zásada o veřejné důvěře tržiště proniká již ovšem z ustanovení statut Konráda Oty v čl. 7., kde se mluví o svědectví obecného tržiště při obvinění z krádeže. Uvádíme tuto zprávu statut v souvislosti se zprávou uvedenou nahoře. Setkáme se s ní, až budeme mluviti o obžalobě z krádeže a z loupeže později.

Ani Řád práva zemského nepřináší ještě zvláštních ustanovení pro tuto otázku. V čl. 88. zmíňuje se o otázce,[2] najde-li kdo ukradenou věc u třetí osoby, která věc bezprávně drží, nebo která věc koupila u zloděje. Nerozeznává mezi nimi a určuje i zvláštní řízení, kterým se vlastník věcí musí domáhati nalezené věci. Je připuštěno, aby ten, u něhož věc byla nalezena, prováděl protidůkaz, že věc jemu náleží po právu.

Z roku 1406 máme obecný nález, který upravuje tuto otázku velmi podrobně.[3] Neboť stanoví se zde, že žádný nemá kupovati kradených věcí, věda o tom, že jsou ukradeny. Tímto ustanovením zajisté mělo se předejíti dalším sporům, ale také, aby nebyla ztížena možnost nalézti ukradenou věc. Kdo by koupil ukradenou věc, věda o tom, že je kradena, bude pokládán právně za zloděje. Předpokládá se ovšem, že úmysl kupce koupiti věc kradenou je dokázán.

V tomto případě je tudíž právně pokládána za zloděje osoba třetí, která věc kradenou koupila.

Neví-li kupec o tom, že věc je ukradena, pak musí věc vrátiti bez náhrady okradenému, který věc u něho nalezl a ovšem v tomto případě, se dále nestíhá.

Zásada tato zůstala v užití právním řádem v Čechách i na Moravě. Byla pak na Moravě přijata zvláště v zemských mírech moravských, které právě

---

[1]) Regesta, II., 276, č. 711 (1270).

[2]) Latinský tekst se ovšem liší od českého tím, že praví: »Item si quis equum vel aliud animal suum, aut aliam rem quamcunque deperditam quoquomodo, apud alium repertam, voluerit arrestare . . .

[3]) C. j., B., I., 52.

zdůrazňují, aby nikdo kradených věcí nekupoval, a koupí-li je, aby je vrátil bez náhrady.[1] V Čechách dostala se rovněž do zemských mírů zvláště krajských.[2]

Uvedený nález z r. 1406 byl také v Čechách přijat do Zemského zřízení Vladislavského v čl. 438. a do zemských zřízení 16. století vůbec,[3] když byl před tím během 15. století stále a stále zdůrazňován a upravován.[4] Zůstalo tudíž pravidlem, že kupec věci kradené odpovídá za krádež, ví-li o krádeži věci.

Vytváří se pak zásada, že ti, kteří koupili kradené věci, nevědouce o tom, mají nejen věci vydati bez náhrady, nýbrž i také jmenovati soukupa[5] a tato zásada pak uplatňuje se tou měrou, že ti, kteří koupili kradené věci a u nichž byly tyto věci nalezeny, pokládají se za zloděje do té doby, dokud »nevystaví soukupa«, od kterého kradené kupovali.[6] V tomto případě tudíž odpovídá kupec kradené věci velmi přísně a jest to zbytkem staršího vývoje, jak ještě ukážeme.

A stejné platí, přistihne-li okradený, že někdo věc jeho prodává. I tu prodávající ukradenou věc musí postaviti svého soukupa, chce-li býti čist.[7]

Když vlastník věcí pravidelně pátral po věci a ptaje se, nalezl ji u osoby třetí, mohl žádati, aby mu ji vydala jako věc jeho. Nevydala-li mu ji, mohl ji poháněti a v půhonu uváděl cenu věci ukradené a poháněl pak tuto osobu vlastně o náhradu škody, která mu vznikla krádeží a loupeží. S půhony takto konstruovanými a s odpovědností osob třetích za krádež a loupež, u nichž byla věc nalezena, setkáváme se zvláště v moravských půhonech.[9] Jako vzor, kromě případů dole uvedených, může nám posloužiti tento půhon: pohánějící praví: »že sem u něho kón svój poznal, ježto mi jest vzat na svobodné cestě v mírné zemi; tu jsem jej obsílal i pán mój, aby mi jej vrátil, toho učiniti nechtěl a ten kón pokládán XXX kop gr.«[9] S půhony tohoto

---

[1]) Brandl, Kniha Tovačovská, str. 26, A. Č., X., 248 (1421), 251 (1434).

[2]) A. Č., I., 253 (1440), 261.

[3]) Z zř. 1539, U. 3.

[4]) A. Č., IV., 423 (1453), 498 (1479). Vydá-li věc kradenou, nebo chce-li ji vydati, nemůže býti poháněn. A. Č., XIII., 209, č. 1540.

[5]) A. Č., IV., 498 (1479) . . . aby vrátil darmo, bez úplatku toho, což jest bylo, a k tomu aby súkupa jmenoval u koho jest kupil.

[6]) A. Č., XVIII., 461 (1508). Zajímavé jsou předpisy Koldínových Práv městských čl. P., XVI. Také ne hned ten, u kteréhož by se věci kradené našly, za škůdci aneb za zloděje držán aneb počten býti má. Než mohl-li by soukupa, od něhožby takových věcí prodajem, půjčkou, dáním aneb jakýmžkoli jiným způsobem dosáhl, vystaviti: k soukupu o to hledíno bud. Srov. příklad D. Z. m. 3., B. 14 b.

[7]) A. Č. XIX. 610 (1501).

[8]) Lib. cit., I., 164, č. 248, 288, č. 727 . . . »že když jemu brali mocí a násilím, tehdy jeho koni jsú nalezeni na jeho dědině; tu jsem k němu slal, prose by jemu zase jeho koně vrátil, toho neučinil a jest toho škoden o XXX hř. g. I. Lib cit., I., 357, 1052, č. III., 314, č. 209, V., 183, č. 737, VI.. 132, č. 784.

[9]) Lib. cit., VI., 16., č. 83.

druhu setkáváme se i v pramenech českých 16. století a v nich uvádějí se podobně tyto skutečnosti. Příkladem možno uvésti půhon: Jiřík . . . po=hání . . . Viléma . . . viniti ho chce z toho, jakož jest jemu Jiříkovi Otmarovi před rokem klisna dobrá souhřebí z pastvy ukradena, kteréžto klisny i s hří=bětem on Jiřík Otmar u něho Viléma Černína se uptal a ji poznavši za na=vrácení té klisny s hříbětem požádal, ale on Vilém té klisny s hříbětem jemu Otmarovi navrátiti zanedbává až posavád«.[1]

Při odpovědnosti osob třetích, u nichž ukradená věc byla nalezena, jsou důležita ustanovení i o židech. I o těchto předpisech se musíme zde zmíniti v souvislosti s předpisy právě uvedenými. U židů velmi často se stá=valo, že jim byla prodána věc ukradená a ještě častěji, že jim ukradená věc byla zastavena. A proto právě již privilegium židovské z r. 1254 této otázky se dotýká. Obviní=li křesťan žida, že věc, kterou má zastavenou, byla mu ukradena, má žid přisahati, že když přijímal zástavu, nevěděl o krádeži.[2] Očistí=li se, pak křesťan musí mu dáti náhradu za zástavu. V době pozdější ovšem tyto předpisy byly přísněji stanoveny a postavení židů zhoršováno. Je tak patrno z práv staropražských,[3] kde ustanoveno, půjčí=li žid na věc kradenou a zapře=li, že peníze půjčil, nalezne=li se věc zastavená u něho, musí ji bez náhrady vrátiti.

V patnáctém století se předpisy tyto ještě zpřísňují. Nejen, že je určeno, že židé ukradenou věc mají, přijali=li ji a byla=li u nich nalezena,[4] beze všeho úplatku navrátiti, ale je tu také ustanoveno, že žid, přijal=li v zástavu věc krade=nou, má dáti náhradu škody okradenému, po případě oznámiti mu zloděje. Nemluví se zde již o tom, zda žid ví, že věc je kradenou či nic a naopak se přísně stanoví, že bude moci okradený hleděti k statku i k hrdlu židovi, který ne=splní předepsané ustanovení.

Jak patrno, ustanovení o židech a jejich odpovědnosti za kradené věci kolísalo. Další vývoj to potvrzuje. Neboť i ustanovení sněmovního snesení z r. 1494 nezůstalo trvale. Privilegium židovské, které dal židům král Vladislav r. 1497,[5] předpisy tyto změnilo a naopak zavedeny předcházející předpisy mírnější. Protože zde jsou velmi podrobně uvedeny také důvody těchto změn, budiž dovoleno uvésti ustanovení toto doslovně: »Což se pak kradených věcí dotýče, kteréž se k židóm nosie a jim zastavují, poněvadž známe, že na ně těžké věci při tom přicházejí najviece z těch příčin, že což kto ukradne a k nim přinese o tom o mnohém nevědie, by kradené bylo a peněz na to puoj=čují, a křestané ptajíce se po svém, hledají svých věcí u nich, a židé jich

[1]) Rkp. N. M., č. 657, L. 2 a (237 b).

[2]) Regesta, II., str. 8 (1254) . . . furtim ablatum vel raptum ignoraverit.

[3]) Bondy=Dvorský, K historii židů, I., 111 (1440).

[4]) A. C., V., 456 . . . kdož by kolivěk kterú svú věc jemu ukradenú v Židech optal u kteréhožkoli Žida . . .

[5]) A. Č., V., 478 n. C. j. m., I., 297 n.

zapřieti nesmějí, bojiece se, jestliže by toho zapřeli, aby to tré na svém statku neztratili, a pravie o tom a oznamují křesťanóm, kteříž se na to ptají, ale zase navracují podle starodávnieho uloženie a zřiezenie, leč kto vyplatí, ale mnozí na tom přestati nechtie, chtiec na nich vždy mieti a toho dosáhnúti, aby jim toho, ktož jest zastavoval, jmenovali aneb postavili. Kdež jest to židom učiniti těžká a jako nesnesitelná věc, neb ktož takovú věc činí, mnohý bude, že jest jeho žid jak jest živ neviděl ani znal, a druhé, že takový nerad práva sečká, aby jeho právo zasáhlo, než jde odtud, což najdále muož. A také, co jest užitečnějě křešťanóm, nebudúli židé na takové věci puojčovati, ten, ktož co ukradne, puojde s tiem dále, a ten, komuž se ta škoda stane, moha se svého mezi židy s malú škodú doptati, nebude-li toho mezi židy, ten vo to přijde. A druhdy se také trefí, že přijde mezi ně lotr a voni znajíc jeho, rádi by jeho prázdni byli a jemu nepuojčovali, rozličné jim pohruožky činí, nepuojčí-li jemu na ten základ. A nadto by také býti mohlo, že někdo potřebuje náhle peněz pro svú znamenitú potřebu, poslal by svuoj klenot aneb šaty zastaviti, a voni bojiece se, by kradené nebylo, nesměliby lidem na to puojčovati, kteráž by věc lidem velmi obtiežna byla. A protož nám se lépe a užitečněji zdá, aby židé na takové věci puojčovali podle obyčeje prvnějšieho. Item. By žid měl na klenot aneb na šaty puojčovati, jakby to zpuosobeno býti jmělo, tak se nám zdá, aby ta věc také při prvnějším běhu zuostala, neb se tu velikých škod znáti nemuož, proto že ktož klenot aneb šat zastaví, má na to mysliti, bude-li to moci vyplatiti čili nic, aby se jemu v židech neprostálo, a srozumělli by tomu, že by se jemu prostáti mělo, radše to prodaj, aby toho škody neměl.«[1]

V tomto ustanovení tutíž měl se právní řád vrátiti k právnímu obyčeji dřívějšímu a to z důvodů, které tu jsou velmi podrobně uvedeny, ale prakse byla silnější.

Ukazuje to nejen prakse moravského zemského soudu,[2] kde ustanoveno, že zastavená ukradená věc má býti od žida vrácena bez náhrady, ale dosvěčuje to i současná prakse městských soudů u nás.[3] A ovšem i Vladislavské zřízení v čl. 550. vrací se k usnesení dřívějšímu a stanoví se zde opět přísný předpis, že žid má bez náhrady kradenou zástavu vydati a oznámiti zloděje. Jinak ručí majetkem i hrdlem okradenému. A tento předpis se pak zachovává i v dalších zřízeních zemských.[4] Zásady, které vytklo pro Moravu uvedené rozhodnutí soudní z roku 1500, jsou základem i pro další léta a pro další usnesení na Moravě.[5]

---

[1]) A. C., V., 480, C. j. m., I., 300, Bondy-Dvorský, I. 170.
[2]) A. Č., X., 327 (1500).
[3]) Bondy-Dvorský, I., 185 (Plzeň 1501).
[4]) Z. zř. 1530, čl. 209, 1564, X. 14.
[5]) A. Č., X., 352 (1513), XI., 325 (1520).

Protože je zakázáno, že nikdo nesmí poskytovati zlodějům a loupežníkům glejtů, proto ovšem je také nařízeno, že glejtovní pán odpovídá za škodu způsobenou zločincem, vydá-li jim glejt a nechce-li je vydati králi nebo popravčím.[1] Zemská zřízení tu velmi jasně vyslovují zásadu, že glejty zlodějům a zhoubcům zemským nemají býti poskytovány bez přivolení krále, hejtmanů neb soudu zemského. V případě, že poskytl kdo glejt bez svolení uvedených osob, má se k němu hleděti jako k zemskému zhoubci a zloději.[2]

Pro škodu způsobenou loupeží a krádeží mohla býti poháněna i třetí osoba rozdílná od pachatele, vydala-li nikoli pachateli, nýbrž i požkozenému předtím glejt, v němž byl mu zaručen bezpečný průvod před osobami, které právě poškozenému věci odňaly. Jde tu vlastně o případ ručení glejtovního pána za provedení glejtu, ale protože ručí tu glejtovní pán za to zpravidla, že osobě glejtem chráněné nebude odňato zboží a jiné věci movité krádeží, loupeží neb jiným způzobem, že mu věci nebudou poškozeny, musíme se v souvislosti o ručení za krádež a loupež zmíniti i o tomto případu. Příklady v pramenech našich jsou a nikoli odjedinělé i v Čechách i na Moravě.[3] Jest ovšem podmínkou, aby glejt se svým obsahem vztahoval na osoby, které krádež a loupež spáchaly. Nevztahuje-li se na pachatele, pak ovšem ani glejtovní pán neručí za spáchaný trestný čin.[4]

Odpovědnost třetích osob za krádež jde v českém právu tak daleko, že odpovídá v žalobě před soudem i dědic pachatelův, který uvázal se ve jmění jeho. Pohánějící přímo vytýká, že pohnaný drží po pachatelovi nápad, na kterém by se mohl pohánějící hojiti.[5] A ovšem odpovědnost dědicova jde také na případy, kdy poddaný zůstavitelův ukradl věci pohánějícího a zůstavitel nevydal pohnaného a neučinil pohánějícímu zadost. I v tomto komplikovaném případě je dědic poháněn ze škody, která vznikla z krádeže toho, kdo ještě při spáchání krádeže jeho poddaným nebyl.[6]

Jest dále řešiti otázku, byla-li v našem právu kolektivní odpovědnost při krádeži. V našich pramenech je o tom velmi málo zpráv a i ty zprávy z doby starší, jež máme zachovány, nejsou určité a přesné. Z počátku 13. stol. je zachováno ustanovení, bude-li zloděj přistižen ve vesnici, že má býti kon-

---

[1]) A. Č., IV., 522 (1487).

[2]) Z. zř. 1549. U. 12.

[3]) A. Č., XII., 486, č. 1101 (1502), 488, č. 1103, 541 (1503). Lib. cit., II., 49, č. 244, 286, č. 1212. Srov. Kliment, Glejty v českém státě (1928).

[4]) Lib. cit., III., 476, č. 253, 481, č. 78.

[5]) Lib. cit., III., 538, č. 555 ... že mi nebožtík p. Jiřík, bratr jeho, pobral na Podstatském zboží v pravém landfrídě a on drží nápad bratra svého, ježto bych já měl svého na tom postíhati.

[6]) Lib. cit., IV., 278, č. 75 ... z dvadcíti hř. gr. dob. etc., jakož mi otce jeho člověk ukradl puol kopy sviní a to mi vráceno není, on uvázav se v zboží otce svého i nechce mne odbýti. Cf. Lib. cit., IV., 284, č. 98.

fiskován či rozbořen jen dům, v němž byla ukradená věc nalezena, ostatní domy však mají zaplatit pokutu 300 denárů.[1] Jde tu tudíž o kolektivní odpovědnost při přistižení zloděje ve vesnici. Jinou je zpráva Statut Konráda Oty, která mluví o případu, povedou-li stopy ukradené věci do vesnice, zda má býti tato trestána kolektivně. Statuta rozhodují tento případ záporně, takže zde kolektivního ručení není.[2] Tím ovšem nejsou zprávy o této kolektivní odpovědnosti vyčerpány. Jistě že zůstala i nadále. Svědčí tomu zprávy z pramenů z doby pozdější. Protože však šlo již o vesnice poddanské, bylo jistě na vrchnosti, aby po případě o kolektivní odpovědnosti rozhodla.

Máme zachovánu však řadu zpráv z moravských pramenů ještě ze 16. stol., které ustanovují, že budou-li v které vesnici trpěni zloději a vzejde-li škoda od nich někomu, pak »o takovú škodu k té dědině hleděno buď«. A proto se také určuje: »každý pán na dědinách svých fojtóm i lidem přikaž a to opatř, aby věděli, kdo se na dědinách přechovává«.[3] Je to nesporně dokladem kolektivní odpovědnosti ještě z doby velmi pozdní, která plyne však z názoru, že jde o společnou odpovědnost přechovavačů v té které vesnici.

I pokud jde o krádež a loupež, objevuje se u nás kolektivní odpovědnost měst.[4] V pramenech našich velmi často se vyskýtají půhony, v nichž jsou poháněni purkmistr, konšelé a všecka obec městská proto, že neučinili zadost svým povinnostem, které měli v případě stíhání zloděje a loupeže. Všichni obyvatelé města měli pachatele, na něhož byl učiněn pokřik a který byl městu oznámen, stíhati. Za zanedbání této povinnosti je poháněn nejen purkmistr a konšelé jakožto výkonné orgány města, nýbrž i také celá obec, při čemž v pramenech je zdůrazňováno, že obec představuje kolektivní odpovědnost celého města.[5]

---

[1]) C. B., II., 212 (1222) Výraz »publicetur« v listině není určitým a může značiti obojí, jak jsme v textu uvedli. Spíše se zdá, že jde o konfiskaci. Srov. na př. M. C. čl. XXVIII. seu bonorum publicationis . . .

[2]) C. B., II., 331 (1229), C. j. B., I., 71 (1237).

[3]) A. Č., XI., 310 (1518). Z. zř. 1535, fol. LXXV.

[4]) Uvádějíce kolektivní odpovědnost měst, jsme si vědomi rozdílu kolektivní odpovědnosti vesnic. Že však nejde jen o odpovědnost orgánů měst jako právnických osob, je z našich pramenů zřejmo. Otázce této nemůžeme věnovati zde větší pozornost, lze však upozorniti na analogie v právech jiných, kde otázka tato rovněž nemůže býti řešena jednoduchým zamítavým stanoviskem. Srov. Hübner, Grundzüge[3], 124, 130, Gierke, Das d. Genossenschaftsrecht I., (1868), 72, II. (1873), 386, His, Geschichte des d. Strafrechts bis zur Karolina, str. 21 n.

[5]) Rkp. N. M., č. 859, B, 10 a . . . Proti kterémužto obeslání poručník Berounských pravil, že k tomu obeslání povinni odpovídati nejsou. A to z té příčiny, že toto obeslání o upuštění nějakého zloděje se jest stalo, ježto samým purkmistru a konšelóm taková věc k opatření náleží, ale ne obci a obec že jest jemu nic neprovinila. Srov. k tomu Ač., XL, 512., č. 999 (1500) a též půhon Lib. cit., III., 526, č. 482, Št. z V. poh. Pavla Napajedlského, konšela Hradišťského i jiných všech konšeluov a měšťan města Hradiště ze dvú stú hř. gr. dob., jakož mi byl Šmikovský pobral v landfrídě, tu jsú jej oni na své město pustili, ježto jinudy probiti nemohl.

§ 3. STÍHÁNÍ A TRESTÁNÍ KRÁDEŽE A LOUPEŽE.

Sledujíce opětně zvláštní povahu našeho práva trestního nemohli jsme odděliti procesní předpisy o stíhání krádeže a loupeže od předpisů, které ustanovují o trestání těchto trestných činů. Během dalších výkladů bude zřejmo, že majíce cílem zachytiti především předpisy hmotného práva, zabýváme se přece formálním právem jen z toho důvodu, že v našem právu oboje předpisy úzce mezi sebou souvisí, ale také ovšem, že vyžaduje tak povaha našeho práva.

Bylo uvedeno výše, že naše prameny od nejstarších dob rozeznávají, byli-li pachatelé při loupeži a krádeži lapeni či nikoli. Toto rozlišování mělo neobyčejný vliv na otázku stíhání a trestání pachatele, které se také dělí na dva rozdílné způsoby, zda pachatel byl při činu přistižen nebo ne. Naším úkolem bude především probírati otázku stíhání a trestání pachatele při činu přistiženého.

Byl-li pachatel přistižen při činu, pak následovalo řízení velmi krátké. O tom se nám zmiňují Statuta Konrada Oty v článku 15. (1222), který platí pro šlechtice, a v čl. 3. a 4., které týkají se nešlechticů. Podle článku 15., je-li lapen šlechtic (nobilis) při krádeži a je-li oběšen a nemá-li potomků, připadá jeho majetek králi. Je-li kdo přistižen při zjevné krádeži, žena jeho obdrží třetinu.

Již z podání tohoto článku plyne, že je zde mnoho nejasností a neurčitostí. Zásadou zde vyslovenou jest, že postiženého stíhá trest na hrdle a konfiskace majetku, která se zde omezuje podle toho, má-li či nemá-li pachatel potomků, po př. manželky. Zdá se, že v tomto případě konfiskace nenastává úplně.[1] V článcích 3. a 4. (1222) stanoví se zásady stíhání a trestání krádeže sice jasně, ale opětně je zde řada nejasností. Podle ustanovení zde obsažených, vyskytne-li se u šlechtice nebo u vlastníka vesnice zloděj a odevzdán-li je soudu panovníkovu, pak výkon hrdelní pravomoci náleží panovníkovi a majetek zlodějův vlastníkovi uvedeného pozemku. V článku 4. je řešen případ opačný. Bude-li přistižený zloděj oběšen pánem

[1]) K tomu srov. posledně: Vaněček, Konfiskace a plen, l. c. 59–60.

pozemku, pak ovšem připadají panovníkovi pachatelovy pozemky kromě plodů, jež na nich ještě zůstaly.[1]

Je zde řada nejistot, spočívajících v tom, že není určeno, jde-li o osoby poddané či nepoddané pánovi, na jehož pozemku se krádež stala, či jde-li vůbec o osoby nešlechtické. Zdá se, že jde o posledně uvedený případ. Konečně není jasno, co se stávalo s plody, které zůstaly na pozemku.

Je ovšem možno, že ustanovení Statut směřovala právě k omezení výkonu svépomoci.

Neboť je s počátku připuštěna svépomoc v obsáhlé míře, je-li přistižen zloděj při činu. Je to jistě zbytek ještě širší svépomoci starší. Byl-li pachatel přistižen při činu, pak zpravidla nastal pokřik, aby byl pachatel stíhán. O tom zmiňují se také Statuta Konráda Oty v článku 24. z r. 1229. Pokřik děje se známými slovy »Nastojte«, avšak neukládá se zde ještě povinnost obyvatelstvu, aby stíhalo pachatele, nýbrž každému je ponecháno na vůli, přispěje-li poškozenému. Tato povinnost teprve později se vyvinula a byla rozšířena.[2]

Zda před úřadem panovníkovým bylo upraveno řízení proti postiženému pachateli, není ze Statut patrno. Zdá se, že tu ani zvláštního řízení nebylo, nýbrž přistižený a známý pachatel byl svým činem usvědčen a jako mohl býti na místě usmrcen, tak také býval na něm prováděn hrdelní trest úředně, byl-li odevzdán soudu panovníkovu.

O zvláštním případu přistižení zloděje zmiňují se prameny v případě, byl-li pachatel přistižen v lesích panovníkových úřední osobou, která má opatrovati tyto lesy, tudíž lovčím. Podmínkou tu je, že pachatel byl přistižen přímo při činu, tudíž když sekal dříví, a nedostačovalo, byl-li přistižen snad, když odvážel dříví.[3] Jen tomu, kdo byl přistižen při sekání dříví, mohl býti na místě zabaven vůz a kůň. Otázka tato, která byla řešena již Statuty Konrádovými, byla později opětně upravována i v Majestas Car., která opětně nařídila, že člověk postižený v lese královském s vozem

[1]) Vaněček, Studie o immunitě, 42—43 a 76, mínil, že t. zv. viselec je označení případu, kdy dopadený zloděj propadl oběšení a majetkovým následkům s tím spojeným. Odporoval tím dosavadním výkladům. Zdá se však, že výklad dosavadní je správný, že se zde jedná o oběšeného a o půhon z oběšení. Vražda oběšením byla konstruována vedle jiných případů usmrcení člověka i později jako případ zvláštní. Byly k tomu důvody, že spatřovalo se rozlišení v obou případech. Rozdíl tento možno nalézti i v Řádu práva zemského, čl. 1. a čl. 86. vyd. Jirečkova.

[2]) Jsou tu zásady obdobné jako v právu německém. Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II., 481—483. Míníme tu, že povinnost obecného stíhání je pozdější a že ve Statutech Konrada Oty se ještě neukládá. Mínění naše je tudíž poněkud jiné než dosavadní literatury, která tvrdila, že ve Statutech obecná povinnost honiti zločince zanikla, aby teprve později byla obnovena. Srov. Rieger, Zřízení krajské, I., 54.

[3]) C. j. b., I., 56, čl. 20.

i s koněm, o němž byla domněnka, že chtěl krásti, musí býti usvědčován svědectvím nejméně dvou lovčí.[1]

Otázka tato souvisí s tím, že movitosti přistiženého zloděje a lupiče propadají úředníku, který pachatele přistihl. O tom mluvili jsme výše.[2] Je ovšem jisto, že výkonu úřední moci vůči přistiženým pachatelům docházelo k ničení pachatelova obydlí, aby plně vina jeho zahlazena,[3] což ovšem není zvláštností jen 13. století, nýbrž zůstává tento způsob i později.[4]

Tyto předpisy potvrzují všechny zprávy z listin 13. století, které velmi přesně odlišují pachatele přistiženého a pachatele obviněného a usvědčovaného. O tom byla již rovněž řeč. Zprávy těchto listin mluví o tom, že pachatel přistižený má býti odevzdán panovníkovi a jeho úředníkům, aby na něm proveden byl trest hrdelní, když majetek jeho propadá pánu pozemku, na němž pachatel byl přistižen.[5]

Učiní-li zadosti poškozenému, komu byla věc ukradena, pak může dosáhnouti od panovníka milosti, pokud jde o hrdelní trest.[6]

Opětně vidíme, že o soudním projednávání tohoto případu, je-li pachatel přistižen, v pramenech řeč není.

Důležitým předpokladem bylo, že pachatel byl veřejně znám. Za známého byl pokládán nejen pachatel přistižený, nýbrž i ten, o němž šla pověst, že trestný čin spáchal. Bylo tomu ovšem zvláště při jiných trestných činech než při krádeži a mezi nimi opět při těch, při nichž nebyl porušen zájem soukromý, nýbrž velmi zřetelně zájem veřejný. A ačkoliv opětně tato otázka souvisí s naší studií jen vzdáleně, přece musíme se o ní zde zmíniti. Prameny zmiňují se nám při trestných činech uvedeného druhu, zvláště o falšování peněz. Je to známé usnesení sněmu z r. 1265 neb 1266, které právě vytýká především jako podmínku stíhání, že pachatelé jsou veřejně známi a jde o nich jako o pachatelích pověst mezi obyvatelstvem.[7]

[1]) Čl. LI.

[2]) Regesta, II., č. 2727; C. M., VI., č. 249.

[3]) C. M., V., č. 111.

[4]) Při uzavírání spolků na ochranu zemského míru ve 14. a 15. století. Srov. Čelakovský, C. j. m., II., č. 851 (1412).

[5]) Srov. na př. C. B., II., 204, č. 217 ... perpetrator criminis sentencie regie potestatis subiaceat et Pragensis ecclesia ... vendicet facultates. 230—231, č. 239 (1222) ... bona furis fratribus remaneant et ipsi secundum consuetudinem terre a nostris iudicibus puniatur. 304, č. 305 (1227) ... ut quicunque fur suos homines ... fuerit deprehensus, collum domino terre et suis beneficiariis assignet, bona vero furis claustro integre ... statuimus assignari. Srov. Regesta, II., 41, č. 106 (1256), 240, č. 619 (1268), 228, č. 743 (1271), 597, č. 1392 (1286), C. M., IV., 322 (1286), V., 114, č. 111 (1299) a j.

[6]) C. B., II., 103.

[7]) C. j., B., I., 157 ... Quod si fama forsan aut suspicio haberetur seu comperiretur aliquomodo, in bonis seu hereditate alicujus baronis falsam monetori pecuniam, vel aliqua alia falsitas exerceri ... O tomto nálezu srov. Stieber, K vývoji správy, str. 187.

Při řízení proti pachatelům chyceným nebo zřejmým nemohlo se uplatniti pravidlo, které bylo ve starším procesu středověkém, že zpravidla především obviněný má se očišťovati.[1] Neboť postižený pachatel právě tak jako pachatel známý nemohl se očistiti od toho, co bylo zřejmým.

Při pachatelích postižených pochybnosti vůbec býti nemohly, mohly se vyskytnouti jen při těch, o nichž byla rozšířena veřejná pověst, že pachateli jsou. Je pak přirozeno, že právě v těchto případech začíná pronikati pravidlo, že pachatel má se nikoli očišťovati, nýbrž, že vina jeho má býti prokazována.[2] O prokázání viny stará se sám úřad, který má na starosti, aby trestné činy byly stíhány. A v těchto případech tudíž projevuje se činnost úřadu z jeho moci a zakročování z moci úřední.

Je-li však rozšířena jen pověst o určitých osobách, že dopouštějí se trestných činů, pak ovšem musí se úřad postarati o usvědčení těchto osob. A právě na tuto okolnost ukazuje opětně zmíněné usnesení sněmu vročeného do r. 1266. Neboť tu je zcela zřejmo, že dříve, než úřad zakročí proti osobám, o nichž jde pověst, že jsou falšovateli peněz, má si opatřiti svědectví určitého počtu osob rovných společensky s pachatelem, kteří přísahou odpřisáhnou vinu pachatelovu.[3] Je to již proniknutí nové zásady, která dříve známa nebyla.

Zvláště tu ovšem proniká také zásada, že určití úředníci mohou pohnati před soud, obžalovati a starati se pak o usvědčení.[4]

Pravidla tato potrvala v době 14. století i nadále. Protože však se zabýváme na tomto místě právem zemským, je zřejmo, že nemůžeme přihlédnouti k tomu, jak se změnila pravidla o vrchnostenském soudnictví a zvláště také k otázce, jaká pravidla platila pro konfiskaci majetku pachatelů na pozemcích pánů a rytířů.

Jisto však jest, že zůstalo pravidlem rozlišování při krádeži a loupeži, zda pachatel byl dostižen či nikoli. Ve 14. století upevnila se a rozšířila se povinnost stíhati postiženého pachatele[5] a vznikli také zvláštní úředníci, kterým svěřováno stíhati a trestati pachatele přistižené. A tu se ovšem setkává stíhání zřejmého zloděje a lupiče se stíháním pachatelů jiných zřejmých trestných činů, neboť jsou pro ně předepsány shodné předpisy.

---

[1]) Srov. Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II., 374, 485—6.

[2]) Brunner, l. c., II., 486.

[3]) C. j., B., I., 157 ... qui jurati deponent, quod in bonis ejus id scelus fuerit perpetratum ...

[4]) Tato zásada je patrna také ze zprávy Jacobi, Codex ep. Joh. (1841), č. 59 a 60 ... quod nullum maleficorum, qui de cetero pro spolio vel quocunque maleficio per terre consules more solito accusatus fuerit vel proscriptus, cuiuscunque status aut conditionis fuerit ...

[5]) C. j., B., II., 2, 24 (1350). Ustanoven tu byl i trest na toho, kdo pachatele nehonil. Srov. Rieger, Krajské zřízení, I., 54.

Pachatel přistižený nebo známý byl od popravců prohlašován za psance a zapsán do rejstříku psanců.[1] To ovšem mělo za následek, že psanec mohl býti od každého usmrcen beztrestně. Jaké bylo řízení při prohlašování psanců, po případě při provádění hrdelního trestu na přistiženém zloději a lupiči, z pramenů patrno není. Původně popravci mohli prostě prohlásiti pachatele psancem sami. Otázku tuto chtěla upraviti Majestas Carolina v článcích C. a CI., takže popravci sami nemohli prohlašovati pány a rytíře za psance v případě, že byly jejich trestné činy, krádež a loupež, známy,[2] nýbrž panovník. Panovník byl vázán, že nemohl ani pachateli toho druhu uděliti milost.[3]

A tato ustanovení byla znovu předmětem jednání zemského sněmu z r. 1355 či 1356, která znovu ustanovila, že ti pachatelé krádeže a loupeže, jichž trestné činy budou známy a zřejmy (notorii vel manifesti), mají býti prohlášeni za osoby bezectné (infames) a ani panovník nemůže jim poskytnouti milost od bezectnosti. Milost panovníkova může se vztahovati, bude-li pachatelům tohoto druhu poskytnuta, jen na otázku trestu smrti, který ovšem jinak byl s bezectností spojen.[4] Toto ustanovení, kterým »nota infamiae« nemůže býti prominuta, bylo obsaženo i v Majestas Car., ač ve zkráceném jejím tekstu je úplně změněno.[5]

Stejné předpisy o pachatelích krádeže a loupeže, kteří byli známi nebo přistiženi, jsou v platnosti i na počátku 15. století. Nic lépe způsob stíhání jich nevyjadřuje, než sám nález z r. 1402: »O popravě páni praví, bylo-li by, že by na koho bylo dovedeno popravcemi anebo konšely toho kraje; tehdy má sě nad takým poprava státi, a práva ižádného nemá mieti, jakož svrchu psáno stojí. A nad kýmž sě poprava děje, nejmá ot popravcí zbožie to hubeno býti ani bráno, než toliko oděnie jeho a jiezdné koně a což s kata jest, dosti, ale viec nic. A kdyžby nemohli takého nikde chopiti, tehdy po měsieci má taký vyvolán býti v městech i po krajiech, jakož právo staré jest«.[6] Tu je tedy patrna zásada usvědčování se strany úředníků, vydávání chycených pachatelů na popravu katu, po případě prohlašování jich za psance.

Předpis nálezu z r. 1402 vztahuje se na všechny zřejmé pachatele a tudíž i na zřejmé pachatele krádeže a loupeže. Bylo by v dalším uvésti všechny

---

[1]) Kniha Rožmberská, čl. 131, 142, 152.

[2]) Čl. C. mluví ovšem všeobecně o trestných činech veřejně známých a těžkých: de publicis aut arduis criminibus a o pachatelích známých: diffamatos ac notatos.

[3]) Bylo tak již podle ustanovení z doby Václava II. Jacobi, Cod. ep. Joh., č. 59 a 60. Srov. čl. XXVIII., M. Car.

[4]) C. j., B., II., 2, 25—26.

[5]) C. j., B., II., 2, 129.

[6]) C. j., B., II., 2, 45—46. Srov. také Smila Flašku z Pardubic, v Nové Radě verš 1251 »Ale pro malú věc umieš, pro hus, kozu nebo krávu, křesťana dáš na popravu, s malú vinú v ruce katu . . .«

předpisy, které se na zřejmé pachatele vztahují při jich stíhání. Protože však tato otázka tvoří kapitolu pro sebe, která musí býti prozkoumána samostatně, uvádíme zde jen předpisy nejdůležitější a nás se týkající.[1]

Především jde o otázku, zda přistižený pachatel krádeže i pachatel loupeže mohl býti na místě potrestán poškozeným smrtí právě tak, jak jsme slyšeli o tom dříve. I v době 14. století vyskýtají se případy těchto ustanovení. Je tomu tak na př. v právech viničných Karla IV. z r. 1358, jichž ustanovení týkají se viničných hor kolem Prahy, ale vztahují se na pachatele i z vyšších stavů.[2] Praví se tu výslovně takto: »A jestliže by sě stalo a že by ten zloděje, jenž by tu škodu učinil, buďto že by jeden nebo viecě při té také škodě zabit byl, tehdy má ten jistý, kdož by jej ranil anebo jej do smrti zabil, nic viece nemá ztratiti než dva haléře, kteréžto má na čelo toho, jehož jest zabil, položiti.« Beztrestnost usmrcení pachatelova je tu velmi patrna a ustanovení to připomíná ustanovení Řádu práva zemského, čl. 21. Z doby pozdější vyskýtají se ustanovení, která jsou výsledkem ochrany zemského míru. Nejen okradený, nýbrž každý, kdo přistihne zloděje a lupiče při skutku, může proti němu ihned bez soudu zakročiti. Velmi jasně nalézáme vyslovenu tuto zásadu v prvém zemském míru moravském z r. 1388, která zajisté je jen formulováním obyčeje dřívějšího.[3] Pachatel přistižený je člověkem mimo právo a může proti němu býti jediné postupováno jako proti takovému, při čemž ovšem poškozenému, oloupenému a okradenému má býti vráceno, co mu bylo odňato.

Z doby pozdější Všehrd (III., 23) příliš abstraktně uvádí pravidlo římskoprávní, že zloděj noční i denní, který by se bránil mečem, může býti bez trestu zabit. Ale je jisto, že toto pravidlo trvalo i v době 16. století. Ve smlouvě Svatováclavské z r. 1517 v článku 6. je ustanovení, že může býti přistižený zloděj ihned trestán bez soudu od toho, kdo by jej polapil.[4] Z celého článku plyne, že jde o ustanovení, která se vztahují i na stavy vyšší a že tudíž náleží k předpisům zemského práva. Prameny 16. století nám zaznamenávají také zásadu, že zjevnému zastiženému zloději mohly býti věci vlastníkem odňaty zpět.[5]

[1]) Srov. k tomu též Wintra, l. c., II., 147 násl.

[2]) A. Č., XV., 511—512.

[3]) C. M., XI., 448. Wer der were, der uf den strozen oder anderswo, wo das were im lande zu Merhern raubte. neme, fienge, mordet und schaden tete, denselben, wo man in mit hanthaftiger tate uf der strasse oder anderswo, wo das were, fienge, so sal man zu im rechten, als reubers recht ist und was derselbe genommen hette, das sal man wederkeren deme, dem es genonnen ist.

[4]) Než ktož by koli v zlodějství neb v skutku zlém byl polapen, ten bez soudu bud trestán od toho, ktož by jej polapil, tak jakž o tom prvé zřízení zemské ukazuje.

[5]) A. Č., XIII., 113, č. 1392 (1506). A z té příčiny on Jan témuž knězi jakožto zloději svému v zjevném zlodějstvie v skutku shledanému a zastiženému na silnici odjal a pobral, a to že jest učinil a učiniti mohl právě, slušně a spravedlivě.

Když šlo ovšem o t. zv. »zloděje zemské«, t. j. o ty, kteří byli za takové prohlášeni úřadem, pak ovšem mohli býti tito při postižení popraveni tím, kdo měl svou popravu. O tom ovšem čteme v pramenech zprávy [1] a není pochyby, že těmito »zemskými zloději« mohli býti nejen poddaní, nýbrž i příslušníci stavů vyšších. O tom nalézáme výslovné předpisy v zemských zřízeních českých, že »zločince podle zemského zuostanie« lze popraviti v každý čas, i jsou-li to osoby, které náležely ke kterémukoli stavu.[2]

Důležitým bylo, že poškozený mohl zdvihnouti pokřik, na nějž každý byl povinen stíhati lupiče a zloděje a lapeného vydati k potrestání.[3] Ustálila se tudíž povinnost všeho obyvatelstva honiti ty pachatele, kteří pokřikem poškozeného byli učiněni známými. Úkol tento nebyl omezen na úředníky k tomu ustanovené, nýbrž všechno obyvatelstvo mělo honiti pachatele. Povinnost tato byla, jak jsme viděli, velmi přísná, takže shledáváno bylo i pomocnictví u těch, kdo nehonili. A zvláště i tenkráte, když bylo ustanoveno, že i bez pokřiku každý má stíhati pachatele, kdo by zvěděl, že loupežníci a zloději kolem něho nesou neb ženou uloupené předměty,[4] po případě nabyl vědomost o loupežnících vůbec. O tom byla rovněž řeč. Je však patrno, že jistě případů stíhání veřejnoprávního stále přibývalo a muselo přibýti, když obyvatelstvo k němu bylo prostě donucováno.[5]

Postižení pachatelé byli vydáváni k náhlému soudu, k popravě, a byl tudíž nad nimi vykonáván trest hrdelní. Při stíhání účastní se orgány veřejné, popravci a hejtmané krajští.[6]

Při stíhání veřejného zhoubce stavu panského a rytířského je ustanoveno, že má býti obeslán a postaven před zemský soud, nikoli před hejtmany krajské. A páni podle viny, která bude na něho oznámena, budou ho souditi bez milosti.[7] Zásada tato, jak se zdá, vytváří se teprve později

---

¹) Lib. cit., III., 552, č. 650 . . . ze tří set hř. gr. dob. stř., že jest přechovával protiv panskému rozkázání zloděje zemské na svém zboží v městečku H., takže mi služebníka od něho z Hustopeče oblúpili a já je tam zjímal jsem zemské zloděje i tudiž své a oběsiti jsem kázal . . .

²) Na to vztáhnouti jest předpis nálezu z r. 1497, který vyskýtá se ve všech zemských zřízeních následujících. Z. zř. VI., čl. 436, Z. zř. 1549, čl. U. 2, 1564, L. 23, zvláštní ustanovení: A též z nahoře všech psaných stavuov, že žádnému z panského, rytieřského stavu ani z Pražan, ani z měst smrti nočně nebo tajně, za řádu nebo práv dokudž jdú, bez vyslyšenie před právem zemským, žádný nemá dáti učiniti, ktožby u koho nebyl a nebyl pán jeho, krom zločincuov podlé zemského zuostanie.

³) C. M., XI., 448, Kniha Tovač., 27, A. Č., I., 252 (1440), 260 (1440), IV., 421, 436 458, X., 248, 252, V., 442—443, Z. zř. VI., čl. 540, 547, VI., 440—446, Z. zř., 1564, T., 35, 1549, R., 28, 1564, R., 21, srov. Sn. Č., I., 44, 494, 510—11, 558, 610—12, 614, II., 700—702 IV., 287.

⁴) A. Č., IV., 421 (1453), 436, 458.

⁵) A. Č., X., 278, 343.

⁶) Rieger, I., 127 násl.

⁷) A. Č., V., 441 (1492).

neboť v mnohých směrech při stíhání se dříve při zřejmých pachatelích vůbec nerozeznávalo, zda jde o stavy či nikoli.[1] Na Moravě se ani tento rozdíl nestanoví a je tu prostě zásadou, že »ti, ktož jsú to učinili, mají zjí- máni býti, a má nad nimi popraveno býti tu, kdež budú nalezeni, jakž na zlé slušie.«[2] Připomíná se zde i staré pravidlo, že těm, kdož honili zločince, dostává se náhradou kořist, která byla při pachatelích nalezena.[3]

Jak bylo řečeno, platí zde všeobecně předpisy, které jsou předepsány pro stíhání zřejmých pachatelů vůbec. To je také patrno z předpisů pro případ, kdy kdo loupí a krade ze svého hradu a přechovává na svém hradě loupežníky a zloděje. V případě tomto v zemských mírech je ustanoveno dobývání tohoto hradu válečnou výpravou. Pachatel propadá pak životem i majetkem panovníkovi.[4]

Je pak o trestání pachatelově ustanoveno, že pachatele zřejmého stíhá trest na majetku[5] i na cti a na hrdle. Stejné platí, jak bylo řečeno, i o přecho- vavačích a pomocnících v širším slova smyslu.[6]

Zajímavý případ stíhání pachatele zřejmého, o němž dlužno se zmíniti a který jest již na rozhraní mezi případy stíhání z moci veřejné a na pod- kladě půhonu, jest, je-li kdo obviněn mučeným pachatelem-zlodějem. Stane-li se tak, má býti osoba rytířská přítomna smrti odsouzeného pachatele a pak má býti obeslána, aby se očistila z obvinění. Nestojí-li, pak je ustanoveno zajímavé rozhodnutí: »aby čest, víru ztratil, a aby k jeho hrdlu hledíno bylo i k statku, nebby sám sebou vinen byl.«[7] Je přirozeno, že i v těchto slovech se obráží názor na pachatele zřejmého, který sám svým trestným činem učinil se vinným.

V 16. století se kompetence úřadů, které dříve stíhaly jen pachatele při činu přistižené nebo známé, rozšiřuje. Je tomu tak zvláště v Čechách, kde usnesení sněmovní toho jsou výmluvným dokladem. Zároveň ovšem potvrzují vývojový stav předcházející, který nebyl uspokojivým v otázce, kdy a jak docházelo ke stíhání pachatelů, kteří nebyli přistiženi, nebyli také pohnáni, kteří však byli v podezření ze spáchání trestných činů, ze

---

[1]) Rieger, I., 128—129. Možno tak souditi také z příkladu uvedeného v A. C., IX., 3, č. 436 (1526).

[2]) A. Č., X., 249, 252.

[3]) A. Č., X., 333 (1505); Z. zř., 1535, fol. LXXIII.

[4]) C. M., XI., 449 (1388), Kniha Tovač., 27, A. Č., X., 253.

[5]) Zprávy o tom rovněž v pramenech jsou výslovně mluvící, že zboží na krále pro zlodějstvo spravedlivě připadly. C. j., B., II., 2, str. 50 (1406). A. Č., XVIII., 241, č. 403 (1500).

[6]) A. Č., V., 363. O zhúbcích zemských, 396, 426. Item ktožby takové zloděje chtěl přechovávati, a lúpeže k sobě přijímati, k takovému neb k takovým aby hledieno bylo jakožto k záhubcím zemským.

[7]) A. Č., V., 444 (1492).

kterých by byli poháněni, kdyby tyto trestné činy byly zřejmé. Protože jde tu opětně o velmi charakteristické usnesení, budiž dovoleno citovati je doslovně: »Jestliže by se pak kdy to přihodilo, žeby se která osoba kte- réhokoli stavu čeho takového, cožby dobrému řádu obecnímu i poctivosti nesloužilo, dopustila, a takový jsa v domnění aneb v podezření od žád- ného nařčen nebyl ani z toho obeslán, tehdy páni Jich M. z soudu zem- ského pro dobrý řád a spravedlnost mají takového rozkázati obeslati, aby se před soudem zemským postavil a z toho domnění, podezření a nařčení vyměřil na schválení soudu zemského. Pak-liby kdo nestál aneb stoje z toho se nevyměřil, aby páni soudce Jich M. k takovému každému, tak jak nyní zuostáno i prvé zřízením zemským stvrzeno jest, zachovati se ráčili.«[1] Rozhodnutím tímto se velmi zdokonalovalo stíhání pachatelů, zvláště krá- deží a loupeží, které mohly podle zřízení předcházejícího velmi často zů- stati bez trestu.

Proti pachateli zřejmému byl při krádeži a loupeži postaven druhý případ, zůstával-li pachatel neznám. Poškozenému nezbývalo nic jiného, než aby sám po věci pátral tím, že sledoval stopu odejmuté věci. Od dob nejstarších až po doby pozdější máme v pramenech našich o tom dosti zpráv, že poškozený sám nebo jeho služebníci ptají se po odňaté věci. O tomto sledování věcí kradených mluví nejen již Statuta Konrádova,[2] ale možno je nalézti i v knize Rožmberské[3] a ovšem v dalších zprávách našich pra- menů. Zvláště v půhonech slyšíme o tom, že okradený ptal se, pátral po ukradené věci a naleznuv ji, žádal především za její vydání.[4] Činil tak sám, po případě posílal osoby druhé, své služebníky, aby po věci pátrali.[5] Je přirozeno, že při tomto sledování, které později nazývalo se zvláštním vý- razem »šlakování«,[6] bylo nutno prohledávati i cizí domy a vesnice, a že ovšem pán, šlo-li o pozemky cizí, musel býti požádán o dovolení a také svolení dáti musel. Velmi poučný příklad tohoto pátrání podává nám zápis z register hejtmanských a proto budiž dovoleno uvésti jej doslovně: »Václav

---

[1]) Srov. Z. zř., 1530, čl. 179. Sněmy České, I., 372 (1533).

[2]) C. j., B., I., 51, čl. 15 ... domus in qua furtum invenitur ... Srov. Hanel, Pocta Randova, 142, 143. Na to ukazuje i čl. 26. Statut (1229). Item, si vestigia rei furtivae secus aliquam villam deperierint, eadem villa occasione ejusdem furti nullatenus puniatur. Srov, Tomaschek, D. d. Recht, str. 8.

[3]) Kniha Rožmberská, čl. 143—153.

[4]) Případy tyto jsou na př. Lib. cit., I., 164, č. 248, 357, č. 1052, III., 579, č. 804, 597, č. 929, 355, č. 297, 646, č. 1137, 667, č. 1273, V., 183, č. 737, VI., 132, č. 784, A. Č., XII., 383, č. 302. Žerotín, Paměti, I., 251.

[5]) Lib. cit., VII., 279, č. 1381 ... že když mi se krádež stal, poslal sem Duchka z Vázan, člověka páně Protivcova, samo druhého ptáti se tajně po mém krádeži, i vzat jest na mýtě ve Bzenci ...

[6]) Rkp. N. M., č. 859, L., 11 b (1532). Výraz tento je v 16. století obvyklým, srov. Sedláček, Hrady a zámky, V., str. 32.

Lehnický z Malevic obsílá Jana Stčezemiřského z Lub a na Stčezemici, viniti ho chce z toho, že když jest jemu Václavovi byla ukradena kráva ze dvora jeho a on sám po šlaku s lidmi svými šel až do vsi jeho St. a bratři jeho do K. a když jest šlaku dále žádného po tu ves nebylo, žádal téhož Jana Stčezemiřského, aby mě dopustil v té vsi hledati a tu jest on Jan jemu to zbránil a hledati nedal.«[1]

Bylo tudíž u nás podobné právní řízení, pokud šlo o pátrání po zloději a po věcech ukradených, jako v jiných zemích středoevropských. V jiných právech slovanských tento způsob pátrání po krádeži nazýval se charakteristickým názvem sledu,[2] zvláště ve starších pramenech jejich. Není ovšem o tom sporu, že možno tu mluviti o vlivu zvláště práva německého na náš právní řád, na což bude ještě upozorněno, ale právě proto, že toto sledování věcí ukradených a prohledávání cizích domů a vesnic za příčinou nalezení ukradené věci bylo rozšířeno ve všech právech, lze mluviti o právním ústavu indoevropském, jak bvlo již upozorněno ve vědecké literatuře.[3]

Zprávy našich pramenů dosvědčují, že právě pro zvláštní povahu krádeže našeho práva, mělo nalezení ukradené věci svou důležitost pro domněnku, kdo je pachatelem.[4]

Byla-li věc ukradená nalezena, bylo pravidlem ve starší době, že vlastník za přítomnosti komorníkovy[5] se věci jal, t. j. uchopil ji a tvrdil, že jest věcí jeho.[6] I o řízení, které pak nastávalo, jsme zpraveni z našich pramenů dosti podrobně. Ten, u něhož věc byla nalezena, pravidelně tvrdil,

[1]) Rkp. N. M., 643, fol. B., 5 b, 6 a (26 b, 27 a).

[2]) Jireček, Über Eigenthumsverletzungen, 19, Jireček, Prove, 333.

[3]) Schwerin, Die Formen der Haussuchung in indogermanischen Rechten, 1924. Brunner-Schwerin, Deutsche Rechtsgeschichte, II. (1928), str. 645 násl.

[4]) Rkp. N. M., č. 859, L., 11 b (1532) . . . žádný zloděj tak nekrade, aby to zřejmě činiti měl a lidé aby viděti měli. A protož že v takových věcech dosti jest, když kdo své u koho najde, neb se i šlakování té krádeže pokazuje . . .

[5]) Na toto řízení směřují půhony ze 14. století v R. t. t., I., 14, č. 41, 26, č. 87. Hostis de P., camerarius Prachynensis, conqueritur super Bleh de S., quia quando iuit cum Wenceslao actore de Strakonicz, volens apprehendere vaccam in Kathowicz, hereditate sua, ibi apprehendimus eam cum omni iure, ibi fuit repulsus a dicta vacca et dedit sibi CCC plagas liuidas.

[6]) Na tyto případy jest asi vztáhnouti ustanovení immunitních listin, které rozeznávají mezi pachatelem přistiženým a zlodějem lapeným později. Prameny naše se tu vyjadřují velmi opatrně a přesně. Je to řada listin, která má podobnou formulaci: C. B., II., str. 53 (1207) . . . hoc statuentes de fure: si in maleficio fuerit deprehensus manens in prediis ecclesie, sive capiatur et coram iudicio convincatur, eius bona furis remaneant ecclesie, fur vero secundum quod placuerit principi puniatur. Mluví se zde o řízení před soudem v případě, kdy pachatel, fur, je později chycen a před soudem usvědčen. Podobně se vyjadřují i listiny C. B., II., 80 (1210), Regesta, I., č. 1313 (1252), II., 41, č. 106 (1256), 288, č. 743 (1271), 597, č. 1392 (1286), C. M., IV., 322 (1286), Regesta, IV., č. 1795 (1255).

že věc je jeho vlastní. Před soudem muselo dojíti k důkaznímu řízení. Nejčastěji docházelo k těmto případům při domácích zvířatech, při nichž mohlo se vyskytnouti tvrzení, že dobytče se vylíhlo u postiženého držitele. O důkazním řízení tomto nám podává zprávy kniha Rožmberská v článcích 144., 145. a 146.

Při řízení tomto bylo pravidlem, že poháněјící, i když zvítězil, musel platiti určité poplatky soudci. Poplatky lze vysvětliti jen tím, že šlo o věci kradené, které měly vlastně propadnouti soudci. O těchto ustanoveních slyšíme vlastně již ze Statut Konrádových [1] a jsou ovšem v užití i ve století 14. podle předpisů Řádu práva zemského, čl. 88. I zde slyšíme o uchopení se věci odňaté za zvláštních předpisů. Nalezne-li kdo svoji věc, pak má žádati o komorníka na ohledání i na půhon. Při ohledání má býti uříznuta část ucha dobytčete, a před soudem má ten, kdo tvrdí, že jde o jeho věc, položiti dobytčeti dva prsty na čelo a přisahati. Projde-li, obdrží dobytče, ale zaplatí 300 peněz úředníkům. Neprojde-li, ztratí nejen dobytče, nýbrž i 300 peněz. I ten, u něhož bylo dobytče nalezeno, přisahá, chce-li je. Projde-li, má zaplatiti 300 peněz úředníkům, neprojde-li, ztratí dobytče i 300 peněz. Při tom je pravidlem opětně, že dobytče propadá soudci a 300 peněz dostává se úředníkům.

Právní pravidla zde uvedená byla asi rozšířena u nás všeobecně, neboť o nich slyšíme i z jiných právních památek.[2] Byla v užívání ve 13. a ve 14. století. Z právních památek 15. století o tomto řízení již neslyšíme.

Nejčastější námitkou toho, u něhož kradená věc byla nalezena, bylo, že věc koupil od osoby třetí. V tomto případě nastával t. zv. svod, t. j. t. zv. svádění za účasti úředních osob. Výraz svod je odvozen ze slova z-ved-sti a značí, že ten, kdo tvrdil, že věc koupil, měl povinnost svésti obviňujícího za přítomnosti úředních osob k tomu, od něhož věc koupil. O řízení tom jsme zpraveni opětně ze Statut Konrádových z článku 10.: Quando ducitur quod dicitur zuode, debet adesse nuntius castellani, judicis et villici et camerarii, et unus vel duo de vicinatu illo ... Šlo tu tudíž původně o skutečné vodění za asistence úřední u sousedů.[3] Na tuto povahu svodu ukazují i jiné naše právní památky. Velmi charakteristické ustanovení má na př.

[1]) Vysvětlujeme tak čl. 21 a 22 (1229). V prvém případě jde o to, nalezne-li kdo svůj vůz a koně u osoby cizí, pak zaplatí 40 denárů. Nalezne-li kdo svého koně raněného u osoby cizí, pak soudci nemá kůň propadati nikdy, nýbrž soudce vždy má se spokojiti 40 denáry. Není příčiny zaměňovati výraz »vulneratus« za »oneratus«, jak chtěl tomu Jireček I v městském právu bylo pravidlem, že ukradené věci propadaly soudci. Srov. Manipulus, čl. 300, Brikcí z Licka, XXV., art. 1.

[2]) Srov. Právo jihlavské, Tomaschek, l. c. 316 a Hanel, Pocta Randova, str. 144.

[3]) Tomaschek, Deutsches Recht in Oesterreich (1859), str. 9. Stieber, K vývoji správy, str. 2. Posledně se svodem zabýval Vaněček, Studie o imunitě duchovních statků v Čechách (1928), 38.

právo jihlavské, které mluví o svodu v článku nadepsaném: De equis resp. De aneuanc equorum perditorum.[1]

Tímto právním ústavem české právo připojuje se k právům jiným, která znají týž právní ústav velmi vyvinutý.[2]

Svod byl omezen podle ustanovení Statut Konráda Oty na tři osoby, t. j. mohl se opakovati od osoby k osobě pouze třikráte.[3] Svod se pak již zastavil a osoba označená po třetí musela se jako zpravce očišťovati.[4] Neočistila-li se a neprokázala-li, že věc není ukradena, pak propadala pokutou do komory královské, a to dosti značnou,[5] a musela dosti učiniti původu, t. j. vrátiti mu věc, o kterou se jednalo. O právním poměru mezi osobou svádějící a osobou, na kterou bylo svedeno a která se nemohla očistiti, se zde nejedná, ač ovšem upraven rovněž zajisté byl.

Měl tudíž král velmi značný zisk z tohoto řízení a právě proto se klade značný důraz na poplatky, které ze svodu plynuly a které ve stručné terminologii našich starších památek ze 13. století nazývají se také svodem. O těchto dávkách zmíníme se ještě později, jisto však jest opětně z hojných míst v našich pramenech mluvících o svodu, že svod byl velmi rozšířen.

Svod v dobách pozdějších se mění a to důsledkem úpravy otázky koupě kradených věcí. Uvedli jsme, že ještě Řád práva zemského tuto otázku neřeší jasně v článku 88. Později však obecními nálezy otázka tato je rozhodnuta. A přece ještě později se setkáváme s tím, že je nařízeno, aby postavil se před soud nejen ten, u koho byla ukradená věc nalezena, nýbrž aby přivedl i soukupa, od něhož věc koupil.[6] Je tomu tak v případě, kdy ten, u něhož byla věc kradená nalezena, nevěděl při její koupi, že byla kradená. V tomto případě mohl se nabídnouti, že postaví soukupa.[7]

Změna svodu ovšem souvisí se změnou celého řízení procesního, které ustupuje od řízení očišťovacího a klade důraz na provádění důkazu se strany pohánějícího.

Ten, u něhož věc kradená byla nalezena, neměl, bylo-li mu to oznámeno, věc dále prodávati, i když šlo o obchodníka, neboť tím situace vlastníkova při stíhání zloděje byla ztížena. Musel by dále pátrati, kde se ukra-

---

[1]) C. j., B., I., 103, 109. Tomaschek, Das d. Recht, 316, 320.

[2]) Srov. cit. článek Hanelův.

[3]) C. j., B., I., 56 ... in tertio remaneat ... Regesta, II., 764, č. 1777 (1298).

[4]) Osoba — auctor — nazývala se asi zpravcem; srov. Kniha Rožmberská, čl. 209: Potom o svodu, jež zprávce koně nebo což jiného kolivěk.

[5]) C. j., B., I., 56 (1222), 180 denárů, eod. l. 63 (1229), 200 denárů.

[6]) Rkp. N. M., č. 643, E., 3a (86a), 859, N., 6b, N., 7a ... A on Heřman Janovský poněvadž jest obeslán od Labských, aby Matouše Hajtmaníka, poněvadž jej za soukupa býti praví, také před jich M^{ostmi} konečně postavil, aby on tu před jich M^{ostmi} též stál a dostál ...

[7]) Rkp. N. M., č. 859, N., 10b, N., 10a. Srov. také výše cit. místa.

dená věc nalézá a od té osoby, u níž věc by byla, věc žádati. Vlastník nalezenou věc ukradenou zpravidla »zapověděl«.[1] Toho však právně není třeba, protože věc byla nalezena u určité osoby a ta o její vydání požádána.[2]

Zcela zvláštním případem bylo, nenalezl-li pátrající ukradenou věc. Jedinou skutečností zřejmou tu bylo, že okradený byl poškozen, že mu vznikla škoda. Jediné strana, která utrpěla tuto škodu, mohla vystoupiti s obžalobou a musela dokazovati, že utrpěla škodu. Nemohlo tu nastoupiti stíhání veřejnoprávní, které bylo jen v případech pachatele postiženého a známého.

Zajisté, když poškozený pátral po věci a sledoval stopu ukradené věci, poznal různé okolnosti, podle nichž nabyl podezření proti určitým osobám. Je přirozeno, že okradený vyslovoval toto podezření tím, že si stěžoval, naříkal si před úřadem a žádal za řízení proti určité osobě. Původnímu jednoduchému řízení odpovídala původní forma soukromé žaloby poškozeného proti zloději a lupiči před soudem. Tato soukromoprávní žaloba poškozeného na zloděje a lupiče nazývá se v našem právu původně velmi charakteristickým názvem, jmenuje se nárokem. Protože tu vyslovujeme zcela nové mínění, které odlišuje se od mínění dosavadních, věnujeme této otázce zvláštní výklad v Dodatku. Na tomto místě líčíme jen stručně výsledky našeho zkoumání, ke kterým jsme došli.

Nárok záležel v obvinění domnělého zloděje a lupiče před soudem. Zásadou právní při něm bylo, že obviněný se musí očišťovati, obviňující nemusí dokazovati, že nařčená osoba je pachatelem. Očišťování dálo se zvláštními důkazními prostředky, které byly u nás obvyklými ve 12. a 13. století — božími soudy. Očistil-li se nařčený, pak naříkající propadal stejnému trestu, jaký by byl stihl nařčeného (poena talionis).

Neočistil-li se a byl-li usvědčen, pak musel nahraditi škodu, která vznikla naříkajícímu krádeží a loupeží a ztrácel i život, kterým propadal moci veřejné.

Tyto zásady nároku začaly se měniti změnou procesního řízení a zvláště provedením zásady procesní, že naříkající obviňující musí prokazovati vinu

[1]) Srov. příklad D. Z. m. 3., B. 14b.

[2]) Vylíčení těchto právních názorů čteme v listu Jana Šlechty ze Všehrd z r. 1508, A. Č., XVIII., 452 (č. 99). Především je uvedeno, že kdosi ukradl druhému kožich. Kožich ten byl zastaven krčmáři Třebovelskému. K tomu okradený několikrát posílal, oznamuje mu: »že ten kožich jeho jest, žádaje na něm, aby ho nikam neodbýval, protože jemu při tom kožichu i jiné věci jeho pobrány jsú; kterýž neobrátiv se na to nic, prodal to, komuž se jemu zdálo. Když on chtě po své škodě státi a dále jie hledati u toho, od kohož se jemu stala, nemuož toho tak před se duovodně vzieti, poněvadž mu již psaný krčmář kožich ten přes jeho žádost prodal . . .« Má býti rozkázáno měšťany, aby krčmář kožich vrátil.

obviněného dříve než pohnaný bude dokazovati svoji nevinu. Tím ovšem změnilo se nejen řízení procesní, nýbrž také i způsob stíhání krádeže a loupeže. K tomu přistoupila i okolnost, že krádež a loupež byla stíhána od veřejných orgánů, k tomu určených, způsobem dokonalejším než dříve.

Sledujíce další vývoj, především klademe si otázku, kdy docházelo v době 14. století a později k stíhání veřejnoprávnímu a kdy bylo z krádeže a loupeže poháněno. Otázka tato je zodpověděna tím, že je tu onen zmíněný rozdíl mezi krádeží a loupeží zřejmou na jedné straně a krádeží a loupeží skrytou na druhé straně i později. Ale právní památky 14. století nás vedou ještě na jinou stopu. Neboť jak Řád práva zemského, tak i Majestas Carolina mluví o tom, že záleží na vůli poškozeného, chce-li stíhati zloděje žalobou před soudem.[1] Zdá se tudíž, že mohl krádež a loupež oznámiti také úřadům jiným, které měly na starosti rovněž stíhání loupeže a krádeže a že pak nastávalo řízení před těmito úřady. A Majestas Carolina udává také příčinu, proč pohánějící používá žaloby: »qui forte criminum poenas humanae intuitu pietatis abhorrent, jus suum prosequentes quam vindictam . . .« I v době pozdější se dovídáme z pramenů, že oba způsoby stíhání pachatelů nebyly sobě vzdáleny. Záleželo na poškozeném, zda vznesl půhon či učinil-li oznámení orgánům, které měly na starosti stíhání pachatelů zřejmých. K půhonu sahal poškozený v tom případě také, nemělo-li zakročení orgánů plného úspěchu.[2]

Žaloba sama podle Řádu práva zemského a podle Majestas Car. je žalobou civilní. Majestas Carolina velmi charakteristicky nadpisuje tuto kapitolu »De accusationibus civilibus super spolio, rapina et furto«. Šlo tu o náhradu škody, která byla loupeží nebo krádeží spáchána: illatum sibi damnum per spolium, vel restitutionem rerum ablatarum. Obě tyto právní památky podávají nám velmi dobře, daleko lépe než prameny jiné, zprávy o tom, jak se půhony tyto prováděly a vykonávaly. Nejprve předchází opovědění škody, ohledání její, pak následuje vlastní půhon, pak řízení před soudem a provádění důkazu, při němž přisahá nejprve pohánějící a pak pohnaný spolu s očistníky. Projde-li pohnaný, je osvobozen a volný.[3] Nepro-

---

[1]) Řád práva zemského, čl. 43, v českém tekstu praví: Kdyžby kto koho na cestě oblúpil, a on z toho chtěl pohoniti . . ., v latinském tekstu se praví: Unde si idem Johannes ipsam causam in figura judicii prosequi voluerit . . . V čl. CII., M. C.: Civiliter agere volentibus, . . . Quandocumque aliquis spoliatus querimoniam civilem . . . facere disposuerit . . .

[2]) V půhonech moravských čteme na př. v půhonu: Lib. cit., III., 579, č. 804 . . . a toho Kuníka i s těmi věcmi pokradenými u něho jsem zastal žádaje, aby jej stavil ku právu a postavil přede pány a o tož jej pan hajtman i páni obsílali, toho jest neučinil. Podobně Lib. cit., III., 646, č. 1137, 667, č. 1273.

[3]) M. C., čl. C., III.: . . . citatus ipse absolutus a causa totali intelligitur ipso iure. Řád práva zemského, čl. 45.

jde=li, nastupuje exekuce, prováděná exekučním řízením od úmluvy k zvodu, k panování a odhádání. Exekuce jde na majetek podlehnuvšího pohnaného ve výši škody způsobené pohánějícímu a ve stejné výši provádí se exekuce na majetku pohnaného pro pokutu úředníků.[1] Pokuta tato náleží úřed= níkům a nelze tu mluviti o trestu, který by se vykonával na pachateli za spá= chaný trestný čin. Skutečně v Majestas Car. i v Řádu práva zemského není nic jiného o trestu na loupežníku a zloději ustanoveno. Přece však podle nálezu z r. 1355 resp. 1356 stíhá usvědčeného zloděje a lupiče také infamie, která značí pro neočištěného smrt fysickou i smrt občanskou. Panovník mohl poskytnouti, jak výše uvedeno, pachateli milost jen pokud šlo o prominutí trestu smrti, pachatel však i pak zůstával osobou bezectnou. Nález tento[2] jistě je v souvislosti s uvedenými předpisy a dosvědčuje, že krádež a loupež byla trestným činem, který způsoboval bezectnost a pohanu osoby, která trestný čin spáchala. Bezectnost a pohana nastupovala ihned, jak bylo jisto, že pohnaný nedokáže svou nevinu. A soud, který vyslovoval nález o ná= hradě škody, vyslovoval zároveň ztrátu cti i hrdla. Můžeme tak souditi i ze zpráv pozdějších. Neboť systém tento zůstal i později při půhonech před soud.

Půhony z krádeže a loupeže zněly vždy tak, že pohánějící žádal za ná= hradu škody, která mu trestným činem byla způsobena. Jmenují se zpravidla věci, jichž ztrátu pohánějící utrpěl a pohánějící pak dodává: »toho pokládá za sto kop a p. gr.« nebo »jest toho škoden o XXX hř. gr.« a p. Náhrada škody jest uváděna podle ocenění poškozeného a pohánějící půhonem smě= řuje »k nápravě škody své, kteráž jemu stala se jest zlodějsky«.[3] Dokladem toho jsou půhony v Čechách i na Moravě. Částky uváděné v půhonech byly velmi různé velikosti podle ocenění, jaké podával sám poškozený.

Uvádění náhrady škody je podstatnou částkou půhonů z krádeže a lou= peže, neboť kdyby tu tuto částku pohánějící neuvedl, půhon mohl býti pokládán za urážku na cti.[4] Setkává se zde nárok cti s půhonem o krádež a loupež, a je přirozeno, že tato skutečnost měla význam pro postavení pro= cesních stran ve sporu i pro výsledek sporu.[5]

O krádež a loupež poháněla osoba poškozená, t. j. ta, jíž byla věc od= ňata, po př., šlo=li o poddané, pán jejich. Je proto zřejmo, že šlo=li o lou=

[1]) M. C., C., IV. . . . et pro totidem fiet inductio et modo simili terrae beneficio . . . Řád práva zemského, čl. 46 . . . v tej summě peněz, jakož jest pohonil z nich, a úředníkom tolikéž.

[2]) C. j., B., II., 2, 25. V nálezu tomto mluví se výslovně o osobě obžalované (accu= sata), která se do určité doby neočistila.

[3]) A. Č., XVIII., 469, č. 137 (1509).

[4]) R. t. t., I., 247 (1506). Kdož by koho pohnal, že mu jest kázal pobrati něco, a v tom póhoně položil sobě sumu peněžitou toho, to není nářek cti.

[5]) Názorný příklad R. t. t., I., 210, č. 218. Srov. můj článek »Urážka na cti podle čes= kého práva zemského« ve sborníku Naše právo a stát, 1928.

pežnou vraždu a pohánělᵉli příbuzný zavražděného před soud pachatele, pak musel tento půhon býti zvláště konstruován, jak to je patrno z pramenů českých, kde konstruují se v pramenech, vyskýtajících se v Čechách v době starší, žaloby o hlavu a příhlavní peníze, které jsou vlastně náhradou škody pohánějící osoby třetí. I tím je potvrzeno, co jsme uvedli již dříve o půhonech o hlavu a příhlavní peníze,[1] že v našem právu nemohlo se rozeznávati mezi penězi hlavními a příhlavními, či mezi vraždou loupežnou a vraždou prostou.

Shoduje se se zvláštním pojetím našeho práva, že půhony o krádež a loupež byly spojovány v jeden celek s půhony o jiné poškození věcí vlastníkových. Proto právě vyskýtají se půhony, v nichž vytýkáno je prostě, že vznikla škoda nejen krádeží a loupeží, nýbrž i žhářstvím, poškozením věcí a p. Důležitým pro půhony tyto je jen vzniklá škoda, jak bylo uvedeno při vytýkání pojmu krádeže a loupeže. Tato povaha půhonů o škody ovšem není jen v zemském právu, nýbrž vyskýtá se i v městském našem právu.[2]

Na konci 15. století a v 16. století vidíme, že spory o krádež a loupež dostávají se do kompetence soudů, které souvisí s ochranou zemského míru v zemi. Pozorujeme zvláště, že spory o pych v širším slova smyslu, o zlodějstvo rovněž v širším slova smyslu, a to nejen mezi stavy, nýbrž i proti osobám poddaným, které staví vyšší stavové před soud, soustřeďují se před soud komorní.[3]

Na počátku 16. století dostává se pak krádež a loupež a její rozsuzování do kompetence hejtmanského soudu. O jeho jednání máme zachovány památky z let 1528—1534[4] a z nich je jasno, že hejtmanský soud zemských hejtmanů měl velkou péči o rozsuzování loupeže a krádeže a že před něj bylo z těchto trestných činů obesíláno. Sám hejtmanský soud velmi jasně v nálezu svém prohlašuje: »Jeho Milost Královská takové loupežné a nepořádné věci jich milostem jakožto hejtmanóm svým a tohoto království Českého k přetrhování a k vyhledávání takových nepořádných věcí s pil-

---

[1]) Usmrcení člověka, str. 40—46.

[2]) Již v Manipulu se praví: Čl. 304. Si reus petit, actor furti, spolii seu criminis consimilis sub una quaerimonia debet comprehendere totum damnum: esset enim inconveniens et in magnum gravamen rei vergeret, si de pluribus quaerimoniis quarum qualibet poenam capitis exigeret, adversus unum dimitaxat actorem in eodem judicio reus expurgare se deberet. Brikcí, XXV., art. V. vyjadřuje přesněji: Žádáᵉli obviněný žalobník krádeže, lúpeže neb nápodobného zavinění, jednú žalobú má obsáhnúti všecku škodu . . .

[3]) Srov. Čelakovský, Soud komorní za krále Vladislava II. (1895), zvláště str. 33—36; též úvod Čelakovského v A. Č., III., zvláště str. XVII.—XXI.

[4]) Jsou to zvláště rukopisy A. N. M., č. 642, 643, 859. Je zajímavo, že současně soud komorní velmi málo zasedá, Schulz, Příspěvky k dějinám komorního soudu král. českého (1904), 18.

ností poručiti jest ráčil«.[1] Případy obeslání zemských hejtmanů z krádeže za tato léta jsou tak častá, že jest možno tvrditi, že se spory o krádež a loupež při hejtmanském soudě českém soustředily. Před soudem hejtmanským projednávaly se ovšem i jiné spory, také trestní, jako na př. i o mordy, jichž v zachovaných památkách se vyskýtá rovněž velmi hojně. Se zánikem hejtmanského soudu přešla jeho kompetence na soud komorní,[2] jak ukazují rovněž památky, které zbyly z register soudu komorního ze 16. století.

A v těchto památkách nalézáme, že o krádež a loupež se zpravidla obesílá před soud komorní nebo před krále. Není tu tudíž používáno půhonu se strany poškozené, nýbrž obeslání, které vychází se strany úřadu na oznámení poškozeného. Ale i v těchto obesláních klade se hlavní důraz na vzniklou škodu, takže loupež i krádež uváděny jsou zde zpravidla i s jinými trestnými činy, na př. s poškozením cizího majetku.[3]

I před soud zemský se v 16. století obesílá, nikoli pohání, a proto o krádeži a loupeži dovídáme se právě z knih obeslání.[4]

O tom, jak je trestán pachatel krádeže a loupeže, který podlehl ve sporu před soudem jsa pohnán, i pozdější prameny z 15. a 16. století mlčí. Je jisto, že zlodějství a loupež byly trestnými činy, které se »na poctivost vztahovaly«.[5] Je tudíž jasno, že se odsouzený pachatel i ve sporu před soudem stával osobou bezectnou. A i v 15. století mluví se o usvědčeném pachateli krádeže a loupeže stejně jako o pachateli přistiženém při účinku.[6] Pachatel ztrácel své jmění i hrdlo. Je to nejlépe patrno na tom, že stále i v 16. století platí pravidlo o těch, kdo by jen kradené věci koupili, vědouce o tom, že jsou kradeny: »Pakli by kúpil, věda, že jest kradeno, tehda netoliko to aby zasě bez úplatku navrátil, ale aby své k tomu ztratil

---

[1]) Rkp. N. M., č. 642, B., 2. Na jiném místě Rkp. N. M., č. 859, B., 5a, se praví, že před hejtmanský soud: »o věc mimo pořad práva stalou a Vaší Milosti o takové věci vejtržné súditi náleží«.

[2]) Z. zř., 1549, Q., 3.

[3]) Za příklad nám může sloužiti obeslání v Rkp. N. M., b. č. 642, Registra královská, pří obeslaných před krále, 1528—1532, na B., 3 (38), Jan Schwab z Jihlavy, kupec, obsílá Přibíka B. z B. . . . viniti ho chce z toho, že týž Přibík . . . loupežem na svobodné královské silnici v mírné a pokojné zemi, an na něj žádné příčiny neměl, témuž . . . Schwabovi škodu . . . učinil a vozy jeden spálil, druhý osekal, tři koni formaní jeho zabil a tři vzal. A statek jeho chudý pobral... škody sobě... pokládá... Srov. k tomu také Z. zř., 1530, čl. 178.

[4]) D. Z., m. 31, na př. fol. A., 28b, B., 21b a j.

[5]) Rkp. N. M., b. č. 103. Registra vejpovědní, 1526, f. 7b . . . z té příčiny, že se zlodějství dotýče, o kterémžby věděti měl, ježto se to na poctivost vztahuje.

[6]) A. Č., II., 294 (1451). Pakli by kto v takovém zlém účinku z a s t i ž e n b y l n e b u s v ě d č e n, nad takovým i nad každým, jenž by ho zastával, má býti mstěno podlé poprav starodávních.

a s hrdlem aby byl na královĕ a na panské milosti.«[1] Je to staré pravidlo z počátku 15. století, jak bylo výše uvedeno. Je přirozeno, že toto pravidlo platilo pro pachatele samotné. Je to patrno z nálezů, které uvádějí, že pa= chatel musel dáti náhradu škody poškozenému a pak bylo rozhodováno o jeho potrestání.[2] Bylo na soudu, zda poskytl pachateli milost z trestu smrti a nahrazoval tento trest po případě tresty jinými, vězením, posláním na galéry a p. podle volného uvážení soudců.[3] Na Moravě i před soudem soudilo se podle ustanovení landfrídu.[4]

Okolnost, že se o tom nevyskýtají předpisy ve zřízeních zemských, vysvětlujeme si opětně tím, že pachatel usvědčený byl hodnocen jako pa= chatel zřejmý a pak ovšem podle uvedených předpisů trestán, jednak ovšem, že toto řízení nenáleželo již soudu, nýbrž orgánům jiným.

V půhonech o krádež a loupež pohání poháněející o náhradu škody, jejíž příčinou byla krádež a loupež. Nepodařilo=li se poháněejícímu doká= zati, že mu byla způsobena škoda, a provedl=li pohnaný naopak důkaz, že ke škodě nedal podnět, ať svou vlastní trestnou činností nebo jako pomoc= ník v širším slova smyslu, pak ovšem nejen nebyl pohnaný ničím povinen, nýbrž také byl očištěn z obvinění, které na něho bylo vzneseno. Uvedli jsme, že v době starší stíhala obviňujícího poena talionis. Se změnou pro= cesního řízení neslyšíme později o tom, že by poháněející byl trestán, ne= provedl=li svého obvinění. Přece však je jisto, že i později zůstává našemu právu systém, že poháněející dopouští se křivdy, neprovede=li svého tvrzení. Je tak nejen v případech, jak uvidíme, obvinění z moci, z výtržnosti a z pychu v zemských zřízeních, ale soud často nálezem konstatuje, že poháněející svým obviněním z krádeže, které neprokázal, dopustil se křivdy na pohnaném.[5]

Bylo uvedeno nahoře, že podle pojímání pozdějšího pod trestné činy, zvané výtržností a pychem, spadaly někdy i případy protiprávního odnětí věci movité. Protože doplníme tím také výklady dosavadní, uvedeme ně=

---

¹) A. Č., IV., 423 (1453), Z. zř. VI., čl. 438, Z. zř., 1549, U., 3, prostě praví: »že má trestán býti jako jiný zloděj, když by to naň provedeno bylo«.

²) Je to patrno z příkladů, které nám podává Žerotín ve svých Zápiscích, na př. I., 231.

³) R. t. t., I., 213, č. 234 ... že on purkrabie o tom vzatku věděl, a z něho také bral a na Buštěves se zase vrátili, i z té příčiny král se pány jej purkrabí v svú kázeň berou...

⁴) Lib. cit., II., 225, č. 242. Jakž jemu vinu dává Jan, že jemu na svobodné pobral silnici, když bude po semnu páni chtí lantfríd ohledati a podle toho súditi.

⁵) Příklad vidíme uveden v R. t. t., I., 217, č. 252. A také jakož on Mojžíš nařekl jest jej Jana, že by ta čuba, v kteréž jest týž Jan chodil, jemu vzata, táhna se na krále J. M[sti] kožišníka, a týž kožišník vedle práva vyznal, že ta čuba nikdy nebyla jest Mojžíšova; po= něvadž jest on Mojžíš neprovedl, v tom jest jemu Škvoreckému křivdu učinil. Srov. k tomu však, co praví Zř. z., 1530, čl. 178. Jedná se zde o obviňování zemského zhoubce a odpo= vědníka a praví se: »Než jestli že by ten, ktož by vinil, na toho, kohož by vinil, nic ne= dovedl: proto žádné pokuty nésti nemá.«

které zvláštnosti stíhání těchto trestných činů. Pro pych a výtržnost platilo, že může býti o pych poháněno, o výtržnost obesíláno.[1] Při pychu bylo pravidlem, že pohánějící má především poslati tomu, koho chce pohnati, poselství a oznámiti mu, že ho hodlá pohnati z pychu. Při tom má se právě dozvěděti podrobnosti, jak pych vznikl, po př., že ten, kdo pych spáchal, nechce se s ním smírnou cestou smluvit.[2] Při pohánění z pychu pohání se vždy z určité částky peněžité, která je stanovena částkou stálou deseti kop, ale může býti po případě poháněno i o částku větší.

Zásadou obou stíhání jak výtržnosti, tak také pychu jest, že neprokáže-li pohánějící po případě obesílající vinu pohnaného, propadá pokutou pohnanému a musí kromě toho hraditi veškeren náklad škod, který by mu vznikl. Ozývá se zde tudíž systém, že pohánějící také podléhá určitým pokutám, podlehne-li ve sporu.

Krádež a loupež byla trestným činem i ve starší době velmi častou, třeba bylo její stíhání a trestání velmi přísně upraveno. A není tudíž divu, že při rozsudcích bylo i k těmto skutečnostem přihlíženo.

Bylo nutno při přísném způsobu trestů udělovati i milost odsouzeným pachatelům. Ale tu právě při rozsudcích o krádeži vyskýtá se u nás zjev, že odsouzení pachatelé museli se zavazovati, že více krádež páchati nebudou. Kdyby se v budoucnosti opět krádeže dopustili, bude přihlíženo nejen k novému spáchanému trestnému činu, nýbrž i ke všem předcházejícím, na něž mu milost byla udělena. V nálezích se o tom praví takto:[3] »Marušanovi páni J. M. dali jsú milosť, kterýž slíbil do své smrti více se v zlodějství nenavracovati ani skutkóv takových dělati, pakli by se toho dopustil, tehdy má jemu všechno zase novo býti, jako kdy prve.« Tento způsob udílení milosti při krádežích ovšem nebyl omezen pouze na nálezy moravského zemského soudu. Byl v zemích českých způsobem obvyklým a oblíbeným zvláště v městech, neboť zde byla krádež nepatrných věcí na denním pořádku a právě zde muselo býti přihlíženo nejen k ceně věcí,[4] nýbrž k opakování krádeže u týchž pachatelů. Byla proto udílena i při městských soudech pachatelům krádeže často milost uvedeného způsobu. Při tom byly od pachatelů dávány »slibné zápisy«, v nichž zloděj, dostav milost, sliboval že nebude již více bráti. Kdyby se krádeže opětně dopustil, propadl by beze všeho ihned hrdlem.[5]

Právě tak jako při jiných příležitostech, tak také při krádeži a při loupeži dávána byla přednost smírnému mimosoudnímu vyřízení spáchaného

---

[1]) Předpisy jsou obsaženy jednak v Z. zř. VI., čl. 444.—447., Z. zř., 1549, Q. 20, Q. 21.
[2]) Srov. na př. A. Č., XXXII., 54, č. 3216, XXXIII., 286, č. 6039.
[3]) Lib. cit., V., 187, č. 748.
[4]) Koldín, P. IV., odst. 2.
[5]) Příklady těchto slibných zápisů, viz A. Č., XXII., 346—347, 553 násl.

činu. Nejen že zpravidla k tomu, u něhož byla věc ukradená nalezena, bylo posíláno předem, aby věc tato byla vrácena, jak jsme na tuto skutečnost upozornili, ale rovněž i v případě, kdy šlo o pachatele, poškozený posílal k nim, aby mu napravili škodu mimosoudně a dali mu ukradené věci zpět.[1] Je to patrno z půhonů, v nichž se vytýká, že pohánějící posílal k pachateli, aby mu věci vrátil, po případě se zde vytýká, že pachatel mu slíbil věci vrátiti, že však potom slibu nesplnil,[2] nebo konečně, že pachatel mu věci vrátil jen částečně a ostatní mu nevrátil.[3] Jako zcela zvláštní případ jest uvésti z půhonných desk moravských půhon, který nasvědčuje tomu, že bylo snahou smírem dosáhnouti navrácení ukradených věcí. Ve zmíněném půhonu[4] pohání okradený toho, u něhož byly věci ukradené nalezeny: »z padesáti kop gr. dob. stř. etc., že když jsú mi pokradli kalichy i stříbrné lžice i jiné věci a to jsem u něho nalezl, i o to jsem jej obsílal, aby mi to vrátil a on mi toho tak vrátiti nechtěl, než to jsem u něho vyplatiti musil.« Podle přijatého právního pravidla věci ukradené, nalezené u třetí osoby, měly býti vráceny bez náhrady, po případě mohl okradený ihned poháněti tuto osobu. Zde ovšem usilováno bylo o smírné vyřízení a především o navrácení ukradených věcí. O tomto vyjednávání svědčí i jiné příklady, které podivuhodně se odlišují od dnešního pojímání tohoto trestného činu.[5] I spáchal-li krádež poddaný, je o jeho potrestání žádán jeho pán a teprve, nevyhoví-li, je poháněn.[6] A v tomto případě je také pravidlem, aby pán okradeného poddaného nepoháněl pána pachatelova, je-li ochoten tento postaviti pachatele na svém právě a dosti učiniti krádeži. Je v tom spatřován postup nesprávný, pohání-li pán okradeného pána pachatelova před soud.[7] I v tomto případě tudíž dávána přednost smírnému vyřízení případu krádeže poddaného.

[1]) Je to patrno i z příkladu: Lib. cit., III., 39—40, č. 192, ... z sta hř. gr., že jeho služebníci, potkavše mé lidi, i pobrali jim i zbili je a o to sem k němu slal, aby mi to vrátil, a on ani na to žádné odpovědi nedal. Lib. cit., II., 46, č. 224 ... tu ona jela k němu na jeho hrad ...

[2]) Lib. cit., II., 117, č. 506 ... to mi sliboval zaplatiti i neučinil ... III., 676, č. 1334 ... a to mi řekl zaplatiti a toho jest neučinil. III., 9, č. 38 ... a to mi slíbil oddati, toho mi neučinil. Srov. též Lib. cit., II., 95, č. 392, 96, č. 396. Rkp. N. M., č. 643, G., 3 a (264 a) ... a o tu škodu, že jest umluvil s ním Zikmundem ... podvolil se dáti za tu škodu zlodějství VIII kop gr. č. a v tom dosti neučinil.

[3]) Lib. cit., II., 479, č. 478 ... tu nám jedno vrátil a druhého vrátiti nechce.

[4]) Lib. cit., IV., 62, č. 363.

[5]) Na př. Lib. cit., II., 202, č. 878 ... že mi jest otec jeho v pravém landfrídu voly pobral; tu mi jest druhé vrátil a ještě 12 volóv mi nevrátil a ty mi jest sliboval zaplatiti po mé vóli a toho jest neučinil. Lib. cit., III., 311, č. 189 ... z X hř. dob., jakož se se mnú smluvil na Krumlově před námy o dva nevody, kteráž byla ukradena v kostele v Uher., že mi je měl ihned navrátiti, jeden vrátil a druhého nic. Též Lib. cit., III., 314, č. 209, V., 383, č. 660.

[6]) Rkp. N. M., č. 643, H., 14 (123).

[7]) Rkp. N. M., b. č. 859, N. 15 b, 16 a.

DODATEK.

O NÁROKU V NEJSTARŠÍM PRÁVU ČESKÉM.

O t. zv. nároku v nejstarším českém právu bylo již dosti psáno. Bylo vyslovováno mnoho různých názorů od badatelů, kteří se zajímavým tímto právním ústavem zabývali, ovšem jen v souvislosti s jinými právními ústavy. O českém nároku pojednali pak nejen badatelé čeští, nýbrž i jiní badatelé slovanští, kteří právě používali českého nároku, aby vysvětlili nejasnosti ve vlastních právních dějinách. Uvedeme nejdůležitější z názorů dosud vyslovených, abychom získali přehledu o předmětu našeho zkoumání.

Jireček odvozuje výraz nárok od slovesa naříkati, t. j. hlasem oznamovati zločin před soudem. Podle něho není nárok nic jiného než vlastně synonymum slova žaloba.[1] Na jiném místě uvádí nárok ve významu veřejnoprávní pokuty, která ukládána byla při stíhání loupeže.[2] Konečně tvrdí, že nárok je jen jiným výrazem, kterým nazývá se zločin loupeže, právě tak jako pro krádež je výraz zlodějství (maleficium).[3] V době pozdější byl přijat tento název i pro jiné zločiny, na př. pro zlodějství, loupež, hlavu a označovali nikoli již žalobu na tyto zločiny, nýbrž zločiny tyto samy.[4]

Tomaschek mluví o nároku jako o trestní žalobě pro krádež nebo pro loupež, nepodává však právě při tomto případu stíhání krádeže a loupeže podrobností, ač věnuje otázce krádeže a loupeže velkou pozornost.[5]

Brandl v Glossariu[6] odvozuje výraz nárok rovněž od kmene nařeknouti a vysvětluje pak tento termín v pramenech se vyskýtající různě. Jednou mu značí žalobu vůbec, jindy značí žalobu, stala-li se krádež nebo polní škoda jinde v pramenech značí podle něho nárok trestný čin vůbec. V novější době v pramenech, jak uvádí Brandl, vyskýtá se tento termín pro označení urážky,

---

[1]) Jireček, Slovanské právo, I., 182. Srov. i Slavíček, Úvod ve studium trestního hmotného práva, Praha (1866), str. 150.

[2]) Jireček, Slovanské právo, II., 247.

[3]) Jireček, Slovanské právo, II., 257. Über Eigenthumsverletzungen, 7.

[4]) Prove, str. 186.

[5]) Tomaschek, Deutsches Recht in Österreich (1859), str. 7 násl.

[6]) Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes, 1876, str. 172.

na cti nebo konečně nařknutí držby nemovitého majetku před soudem. Brandl uvádí tu tudíž řadu významů nároku, přihlížeje ovšem také k různým dobám, v nichž se vyskýtají, nevysvětluje však, jak a zda mezi sebou tyto různé termíny souvisí.

Dudík prostě uvádí nárok jako žalobu.[1]

Také Lippert[2] vykládá název nárok tak, že se jím označuje všeobecně žaloba (accusatio), ale také podle něho nazývá se tak veřejnoprávní pokuta pro loupěž.[3] Podobný názor vyslovuje Vacek, který praví, že nárokem nazývala se žaloba z jiných zločinů, než jest vražda, tedy na př. zmrzačení, násilí ženské, žhářství, loupež, krádež, poškození cizího majetku vůbec.[4] Později však Vacek vyslovil nový názor na nárok. Vyslovil ho stručně, ale velmi přesně a prohlásil, že nárokem je žaloba na lupiče nebo na zloděje, kteří nebyli jati při činu, ale byli poznáni.[5]

Kadlec,[6] Čelakovský[7] a Kapras[8] mluví o nároku jako o veřejnoprávní pokutě, která je vybírána jako obecná poruka. Novotný vysvětluje nárok jako žalobu pro škodu nočním přepadením, loupeží či krádeží způsobenou.[9]

Nárokem zabýval se v souvislosti ovšem s otázkou, kdy povstalo kratší znění rakouského zemského práva, také Stieber.[10] Stieberovi je nárok zvláštní stíhání zločinců, při němž pachatel je nařčen. Zločinci tito jsou buď loupežníci, kteří spáchali loupež v noci, tajní zloději, ale mohou to býti i jiní, kteří spáchali jiný trestný čin. Řízení, zvanému nárok, dávalo podnět ohlášení škody poškozeným a pak následovalo další řízení, které podobalo se řízení infamačnímu. Úředníci hradští vyzývali shromážděné osoby kolem místa, kde zločin byl spáchán, aby, kdo má o zločinci vědomost, obvinil pachatele pod přísahou. Tyto osoby jsou právě sokové nebo soci. A byl tudíž při tomto řízení pachatel naříkán, obviňován osobami různými od osoby poškozeného, které vystupovaly tu jako obviňovatelé. Kadlec pokládal nárok později přímo za řízení inkvisiční, při němž běželo o veřejně známé diffamované zločince a vrahy.[11]

---

[1]) Dějiny Moravy, IV., 225, IX., 74.

[2]) Lippert, Sozialgeschichte Böhmens, I. (1896), str. 356.

[3]) L. c., 374.

[4]) Sociální dějiny české doby starší, 1905, str. 173.

[5]) Vacek, Soudnictví v Čechách, městské a vrchnostní, až do 15. stol. Čas. pro děj. venkova, XII., str. 219.

[6]) O prawie karnem u zachodnich Sławian, Encykl. Polska, IV., 123.

[7]) Povšechné české dějiny právní, str. 78.

[8]) Právní dějiny zemí České koruny, II., 61.

[9]) České dějiny, I., 3, str. 52 násl.

[10]) K vývoji správy; 1901, str. 184 n.; Das österreichische Landrecht und die böhm. Einwirkungen auf die Reformen König Ottokars in Österreich, Innsbruck, 1905, str. 97 násl.

[11]) Sborník věd právních a stát., XXII., str. 358.

Nárok probíral posledně i Vaněček,[1] který souhlasí, že jde při nároku o procesní řízení obžalovací proti loupežníkům (zlodějům) a vyslovuje mínění, že pro domněnku, jako by nárok byl řízením veřejnoprávním v našich pramenech dokladu není. Jaké však bylo povahy toto řízení nerozhoduje, právě tak rovněž neřeší, jaké to byly dávky a plnění, které rovněž nárokem se nazývaly.

Mluví také o tom, že v určité době nárok zaniká, kdy se tak děje, však neurčuje.

Český nárok našel však vykladače i mezi polskými právními historiky. Metodou srovnávací snaží se polští právní historikové z českého nároku vysvětliti termíny, vyskýtající se v polských pramenech: naročníci, nárok, označující buď určité osoby nebo určitou část půdy. Byli to zvláště Piekosiński[2] a pak Bujak,[3] kteří právě velmi rozdílným způsobem vysvětlují výraz nároku pro Polsko.

V novější době pohnul touto otázkou Z. Wojciechowski[4] a vzbudil svým výkladem odpověď Bujakovu a jiných.[5] Autoři tito jsou ovšem shodni ve výkladu českého nároku potud, že rozumí jím určité procesní řízení, ale rozcházejí se, jak uvedeno, pokud jde o výklad zpráv pramenů polských.

Zvláště Bujak věnoval pozornost českému nároku.[6] Nárok je mu řízení procesní, při kterém především se užívá ordálů, aby obžalovaný byl usvědčen. A proto trvá podle něho řízení, nárok zvané, v zemích českých až do reformy Karlovy o ordálech. Je to podle něho analogické řízení jako řízení infamační v právu německém. A proto ovšem český sok je mu obžalovatel podobného významu jako sok jihoslovanský.

V literatuře o nároku byl totiž spojen výklad o t. zv. soku u nás a tím ovšem dán plný výraz také výkladu řízení, zvaném nárok. Jireček[7] a Brandl[8] spojují náš výraz sok s jihoslovanským sokem a přímo přenášejí tento pojem žalobce rozdílného od osoby poškozené do našeho práva, mluvíce o soku slovanském.

---

[1]) Studie o imunitě duchovních statků v Čechách od polovice 14. století, 1928, str. 30, násl., 82

[2]) Ludność wieśniacza w dobie piastowskiej, Krakov, 1896, str. 11 násl. Kritiku této studie podal Balzer, Rewizya teoryi o pierwotnem osadnictwie w Polsce, Kwartalnik, hist. XII.

[3]) Studja nad osadnictwem Małopolski, Rozprawy A. U. H. F., tom. 47, str. 270—281.

[4]) Momenty terytorjalne organizacji grodowej w Polsce Piastowskiej, Lwów, 1925, str. 69—99.

[5]) Bujak, Narok, Lwów, 1925, Czubek, Narok i naroczniczy, Kwartalnik hist., roč. 1925, str. 349 n., tamtéž odpověď Bujakova, Jeszcze o naroku, str. 374 násl.

[6]) Studja nad osadnictwem, str. 271—272; Narok, str. 19—20.

[7]) Slovanské právo, I., 177, II., 216, Jireček, Über Eigenthumsverletzungen, 19, Jíčinský, Vývin čes. právnictví str., 228.

[8]) Glossarium.

Tomaschek má soka za veřejného žalobce při trestní žalobě pro krádež nebo loupež.[1] Dudík[2] souhlasí s Jirečkem, pojímaje soka rovněž za veřejného slidiče nebo udavače. S nimi kryje se mínění i Šujanovo.[3]

Stieber mluví o sokovi jako o soukromém udavači, který byl předchůdcem udavačů veřejných, popravců.[4] Kapras mluví rovněž o sokovi v tomto smyslu jako o udavači, který se staral za odměnu o vypátrání věci a který vystupoval jako žalobce, odlišuje se ovšem od osoby poškozené při krádeži.[5]

Novotný pronesl mínění, že sokem-udavačem je osoba, která utrpěla škodu a o které bylo dokázáno, že škodu utrpěla.[6]

Zcela zvláštní a ovšem na první pohled nesprávný výklad má Lippert.[7] Prohlašuje soka za právní ústav velmi starý a pokládá ho za čaroděje, který má svými čarami objeviti ukradenou věc.

Posledně psal, když již tato část naší práce byla napsána, o soku Dr. Markov ve studii »Původ sok a jeho místo v systému českého středověkého průvodního řízení«.[8] Markov snaží se vysvětliti význam t. zv. původa z soka, kterého ovšem ztotožňuje se sokem jihoslovanským a se sokem západoruským, jehož ve své práci osvětluje a dokazuje, že se shoduje se sokem jihoslovanským. Markov má za to, že právě v českém právu projevuje se postavení soka - původa velmi přesně, protože v něm se jeví jeho vývoj z žalobce - svědka ve svědka v pozdějším smyslu. Markov zajisté vytvořil zcela novou theorii o soku, spojiv tento výraz s výrazem původa. Věnuje však hlavní pozornost století 14. a nikoli 13. Shoduje se s dosavadní literaturou, že pokládá českého soka za soka slovanského, dává však tomuto jiné postavení v procesu jako póvoda-žalobce-svědka. O tom, jak souvisí výraz sok s řízením nárok, Markov se nevyslovil.

Právě proto, že bylo vysloveno tolik různých názorů o t. zv. nároku od různých badatelů, kteří se nárokem speciálně nezabývali, jsme nuceni pojednati o tomto zjevu v právních dějinách našich znovu. Byli jsme k tomu svedeni také studiem otázky krádeže a loupeže, s níž nárok těsně souvisí, jsa soudním řízením o těchto trestných činech. K pojednání o nároku nevedla nás tudíž myšlenka polemisovati s vyslovenými názory, nýbrž snaha ujasniti sobě některé pojmy, s nimiž nutně bychom museli operovati, pojednávajíce o různých trestných činech. Tím se stalo, že řešíce otázku nároku po vyslovení různých názorů, pokoušíme se o objasnění nároku samostatně. Snažíce se proniknouti ke vědecké

[1]) Deutsches Recht in Österreich, str. 9.
[2]) Dějiny Moravy, IV., 225—226.
[3]) L. c. str. 41.
[4]) K vývoji správy, str. 185 násl.
[5]) Právní dějiny, II., 64.
[6]) Dějiny, I., 3, 53.
[7]) Sozialgeschichte, I., 113, 378.
[8]) Zvl. otisk ze Sborníku věd právních a státních roč. XXVIII.

pravdě, naprosto nepodceňujeme názorů dosud vyslovených v otázce tak sporné, jakou jest právě otázka nároku, tím spíše, že při nedostatku pramen- ných dokladů pro naši nejstarší právní historii bude lze vždy vyslovovati různé domněnky.[1]

Bylo patrno při uvádění různých sporných názorů, že téměř všechny shodly se v jednom bodě: při nároku jde o stíhání určitých trestných činů a v původním a ve vlastním smyslu jde o stíhání krádeže a loupeže. Jde tudíž při řešení sporné otázky, co nárok jest, o rozřešení toho, jakým způsobem krádež a loupež v našem právu se stíhala. Jen tak lze dospěti k rozřešení nejasností, které při zkoumání nároku vznikají.

Ukázali jsme nahoře, že různé stíhání krádeže a loupeže řídí se tím, zda byl pachatel přistižen při činu či nikoliv. Nebyl-li pachatel přistižen, pak po- škozený sám pátral po věci. Šel po její stopě a, jak bylo výše uvedeno, tu mohly opět nastati dva případy: Buď pátrající nalezl ukradenou věc kdekoli. Mohl se věci chopiti a tu nastávalo řízení, které se řídilo tím, co tvrdila osoba, u níž ukradená věc byla nalezena. Nebo pátrající nenalezl věc, nemohl se jí uchopiti, nabyl však přesvědčení, že určitá osoba je pachatelem. Nezbývalo nic jiného, než aby poškozený vystoupil s obviněním proti tomuto domnělému pachateli.

Sledujeme-li podrobněji zprávy pramenů, vidíme velmi zřejmě, že pří- pady, kdy věc nalezena nebyla a pachatel musí býti usvědčován, jsou vytý- kány zvláště, a to jako rozdíl proti případu postižení pachatelova. O tom byla již řeč. Vytčení tohoto rozdílu objevuje se zvláště v imunitních listinách, které jsou poskytovány duchovním ústavům. Upozornili jsme výše na sku- pinu imunitních listin, která jasně odlišuje případ, je-li zloděj přistižen při činu (deprehensus) anebo je-li lapen později (capiatur).[2] V této skupině listin není přesně ještě odlišena skutečnost usvědčování pachatele proti chycení a přistižení jeho.

V jiné skupině imunitních listin vytýká se přesněji různost těchto pří- padů tak, že jednou uvedeno je, podlehne-li obžalovaný v obžalobě ze zlo- dějství proti případu, bude-li pachatel přímo přistižen.[3] Je to jen jasnější stylisace případů uvedených.

Konečně ve třetí skupině listin vytknuty jsou případy stíhání zloděje a lupiče ještě jiným způsobem. Je tu uveden především případ dopadení pachatele velmi přesně. Jde tudíž o stíhání pachatele zjevného, při činu při-

---

[1]) Theorii o nároku, kterou v přítomném pojednání rozvíjíme, vyslovili jsme velmi stručně v článku napsaném z jara 1928 pro Poctu prof. Abrahama ve Lvově: K otázce vzniku popravců v právu polském a českém.

[2]) Srov. výše str. 20.

[3]) C. B., II., 103 (1213) Siquis hominum illius domus pro furto accusatus in causa ceciderit, vel etiam in furti accione fuerit deprehensus . . . Regesta II., 36, č. 92 (1256). C. M., III., 207, č. 230 (1256).

stiženého. Proti němu je postaven případ druhý, zůstane-li pachatel neznám a skryt. A tento případ nazývá se v pramenech našich — nárokem. O tom, že je tu tento postup procesní proti pachatelům uvedeného druhu, je v pramenech našich doklad nejeden.[1] Staví se tu proti sobě tudíž fur vel predo manifeste in ipso actu deprehensus a na druhé straně fur vel nocturnus predo accusatus.[2]

Na jiném místě vyskýtá se vytčení významu výrazu nárok takto: Si aliquis in villis eiusdem claustri . . . ab aliquo pro latrocinio incusetur, quod boemice narok vocatur . . .[3] V této spojitosti se tudíž neuvádí, že jde tu o zloděje a lupiče nepostiženého, ale pojem nároku je zde přesněji vymezen. Je patrno, že nárokem nazývá se zde žaloba o zlodějství mezi sedláky usedlými na půdě duchovního ústavu navzájem. V této spojitosti vyskytá se nárok i na jiných místech pramenů[4] a značí pak vůbec accussatio,[5] žalobu, která se všeobecně, obecným názvem, jmenuje nárokem.[6]

Na těchto místech značí tudíž výraz nárok zcela jasně procesní řízení proti pachatelům určitých trestných činů. Odkud jest tento český vulgární název? Není o tom sporu, že pochází od kmene nařknouti a nářek a odpovídá moderním výrazu obvinění, nařknutí z určitého trestného činu. Není pochyby z dokladů uvedených, že bylo použito tohoto výrazu v určitém technickém smyslu omezeném na určité případy obvinění — nářku. Termín nárok se ustálil v tomto smyslu právě tak, jako jiné stručně používané výrazy v našich pramenech, jak budeme míti příležitost ještě upozorniti. Neboť nárok právě v souvislosti s těmito technickými výrazy je uváděn a používán.

Že výraz nárok značí obvinění ve smyslu vznesení obžaloby před soud, dokazuje velmi jasně listina moravská. Praví se v ní: »si de Narok fiet questio, illa causa tractetur coram illius ville procuratore . . .«[7] Zároveň z této zprávy je nám patrno o povaze tohoto sporu. V tomto případě nejde o spor před

---

[1]) C. B., II., 230—231 (1222). Si autem fur vel predo manifeste in ipso actu deprehenditur, bona furis fratribus remaneant et ipsi secundum consuetudinem terre a nostris iudicibus puniantur. Si vero narok, quod latine vocatur accusatio, furum vel nocturnorum predonum super eorum homines evenerit, iudicio astent curie secundum morem terre . . . Regesta II., 1161, č. 2644 (1236).

[2]) Toto rozdílné pojímání zná také právo německé. Proti ligare nebo capere přistiženého zloděje klade inculpare nebo accusare zloděje nepřistiženého. Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II., 485.

[3]) C. B., II., 326, č. 323 (1228).

[4]) Regesta, I., 382, č. 813 (1233). Si fuerit id, quod dicitur, narok, sive zvod atque hlava inter homines abbatis . . .

[5]) Regesta, I., 384, č. 817 (1233) . . . ejus accusationis, quae narok appelatur. C. M., III., 158, č. 185 (1252) naroch, quod accusatio vocatur . . .

[6]) Regesta, I., 402, č. 860 (1234) . . . ab accusatione, quae vulgo nárok dicitur.

[7]) C. M., II., 269—270, č. 247 (1234).

soudem královským nebo před jiným soudem veřejným, nýbrž před soudem církevního ústavu, jemuž poskytnuta byla soudní imunita.

Velmi stručné vyjadřování našich památek ze 13. století vyžaduje vždy podrobného výkladu. Neboť slova tu použitá, zvláště různé termíny v různé souvislosti mohou míti různý význam. Je tomu tak i s naším výrazem nárok. Spisovatelé oněch listin a památek ze 13. století mysleli, spisujíce latinské památky, česky a ovšem právě proto mohli v různém významu použíti týchž slov. Je tudíž nutno dříve než se obrátíme k otázce, jaké to bylo procesní řízení, zvané nárok, vysvětliti ještě tyto další významy tohoto slova.

Ve zvláštním významu je použito výrazu nárok ve falsu z XIII. století. Stylisace, které zde bylo použito, nedává plného smyslu a nastalo zde snad zkrácení plného tekstu tím, že některé části byly vynechány a proto se zde může mluviti o případu, bude-li kdo přistižen při nároku [1] nebo při svodu. Friedrich datuje tuto listinu na konec stol. XIII. a není jí ani z toho důvodu možno použíti k výkladu listin pravých, které jí předcházejí.

V těchže listinách 13. století však setkáváme se s výrazem nárok ještě v jiném smyslu. Neboť o nároku mluví se tu jako a c q u i s i t i o, d o n a t i o nebo o e x a c t i o sive i n q u i e t a c i o.[2] Není nesnadno usouditi, že nárokem se zde zvaly také dávky, placené při řízení nároku, a že tudíž tento název byl přesunut z původního významu na význam přenesený.[3] Že není tento zjev opětně nějakou zvláštností jen pro tento případ, o tom poučují nás samy zprávy o nároku.

V řadě listin původu moravského na místě tohoto významu nároku jako určité dávky vyskýtá se jen termín latinský »pro fure«.[4] Že tu jde vlastně o totéž, oč jde v uvedeném výrazu nárok, patrno je z toho, že vyjádření pro fure je spojováno jako nárok s výrazy pro capite a pro svod.[5] Spíše by ovšem

---

[1]) C. B., II., 380, č. 359. Si quis de hominibus eiusdem ecclesie in furto, vel homicidio, vel narok, wel swod, vel quodcunque alio crimine deprehensus fuerit, ita quod causam suam excusare non valuerit, per iudices condempnatus, quod meruit, paciatur. Zdá se, že zde nelze dovozovati takových důsledků, o jaké pokusil se H a n e l, Pocta Randova, 145, p. 54, který ovšem tuto listinu pokládal za pravou.

[2]) Srov. k tomu C. B., II., 38., č. 42 (1240), 87, č. 90 (1211), 201, č. 216 (1221), 236, č. 244 (1222), 329, č. 324 (1229); Regesta, I., č. 752 (1229), II., 2, č. 2, (1253), 89, 230 (1259), 132, č. 345 (1262), č. 762 (1271).

[3]) C. B., I., 289, č. 317 (1187)... ut omnis a c q u i s i t i o, que provenire solet in istis; swod, narok et quod vulgo glaua dicitur... Regesta, I., č. 813 (1233). Si fuerit id, quod dicitur, narok, sive zvod atque hlava inter homines abbatis, solutio, quae inde provenit, cedat ecclesiae memorate.

[4]) Je tomu tak, C. B., II., č. 59., str. 53, C. M., II., č. 249, 327, III., č. 185, 234, IV., č. 99, 246, V., č. 14, str. 288 a j.

[5]) V a n ě č e k, l. c. 41, snažil se odvoditi, že snad tu šlo o nějakou provinciální pokutu moravskou. Zdá se však, že jeho názor je mylný. Neboť na Moravě v těchže listinách je zpravidla připojován také doplněk jednající speciálně o zloději a tu je patrno,

mohl tento výraz ještě znamenati, že jsou v něm zahrnuty i jiné případy stí- hání zloděje, nahoře uvedené.

Je právě zajímavo také, že výraz nárok vyskýtá se v těchto listinách 13. stol. ve spojení s českými výrazy dalšími pravidelně s výrazem svod a hlava,[1] po případě ještě s jinými výrazy českými i latinskými, označujícími velmi zřejmě určité dávky plněné úředníkům nebo panovníkovi,[2] jak jsme se o tom zmínili.

Spojení nároku s výrazy hlava a svod dávají tušiti, že jde tu o právní zřízení buď podobné nebo téhož druhu. A proto musíme se i o významu těchto výrazů zmíniti, ač ovšem jde nám o osvětlení jejich jen v souvislosti s nárokem. O hlavě měli jsme příležitost psáti jinde. Šlo nám především ovšem v oné sou- vislosti jen o zemské právo.[3] Hlavou nazývá se, jak jsme ukázali, sám trestný čin, totiž trestný čin, jehož skutková podstata spočívá v usmrcení člověka.[4] O tom z pramenů není možno vůbec pochybovati. Hlavou nazývá se však také žaloba, kterou vznáší příbuzný usmrceného proti pachateli. O tom také nelze pochybovati,[5] a jde zde tudíž o spor, který se vyřizoval před řádnými soudy. V pramenech však našich vyskýtá se ještě řada zpráv, v nichž hlavou nazývá se určitá dávka placená moci veřejné, panovníkovi nebo úředníkům. A pokud jde o tento výraz a jeho význam, je v literatuře opětně řada mínění.[6] Většina z nich pokládá název hlava za název označující výhradně kolektivní

že na Moravě byla stejná pravidla o zloději chyceném a usvědčeném jako v zemi české. Bylo-li tu stejné řízení, jak patrno je i ze statut, pak ovšem byla i stejná pravidla pro vybírání dávek při těchto řízeních.

[1]) Je tomu tak již v listině r. 1187, C. B., I., č. 317, II., č. 42, č. 90, č. 216, 217, č. 244, č. 286, č. 323, 324, 333, Regesta, I., č. 813, č. 842, č. 952, č. 1213, 1214, 1235; Regesta, II., č. 2, č. 230, č. 416, č. 345, č. 762. Srov. k tomu Vaněček, Studie o imu- nitě, str. 30 násl.

[2]) V souvislosti této viz C. B., II., č. 216, 217, omnem exactionem sive inquieta- tionem, venditionem, naroch, zuod, hlava, wrez, collectas generales, edificationes, castro- rum, fossata, preseca, prouod, narez et ommia alia gravamina. Srov. C. B., II., č. 323, 324, Regesta, I., č. 810, č. 842, č. 952, č. 1213, 1214, 1235, Regesta, II., č. 2, č. 230, č. 416. Jiným příkladem jest listina C. M., II., č. 248, kde poměr nároku a svodu je vyjádřen.

[3]) Ve studii Usmrcení člověka v zemském právu českém (1927).

[4]) Usmrcení člověka, str. 3. Užíváme výrazu usmrcení člověka jako výrazu širšího, zahrnujícího v sobě užší význam zabití i vraždy v dnešním smyslu. Proto se právě vý- razů zabití a vražda dříve v našem právu užívalo promíšeně, dnes však jsou to pojmy velmi přesně vyhraněné; jest lépe užíti dnešního výrazu nadřaděného oběma uvedeným pojmům, jehož se dnes vědecky v moderní nauce trestního práva všeobecně užívá.

[5]) C. B.. II., 282, č. 286 (1226) causa, que appelatur hlawa...

[6]) Vaněček, Studie o imunitě, str. 33—34 str. shrnul tyto názory a upozornil na to, že literatura vychází od mínění Palackého a Jirečkova a klade důraz na kolektivní od- povědnost za hlavu, t. j. za usmrcení člověka a nazývá tuto kolektivní odpovědnost také hlavou. Vaněček upozornil stručně na to (str. 39—40), což ovšem zdůraznili jsme již dříve v uvedené své studii, že hlavou míněna ie veřejnoprávní pokuta individuelní, která byla rozdílnou od pokuty kolektivní.

odpovědnost určitých obyvatel za usmrcení člověka, spáchané v určitém území, nebyl-li pachatel objeven. Měli jsme příležitost ukázati, že hlavou nazývala se především individuální pokuta veřejná, t. j. částka, která platila se při projednávaném procesu před řádnými soudy panovníkovi po př. jeho úředníkům. V tuto hlavu byly pojaty všechny poplatky v úhrnnosti, které při tomto řízení se platily a ovšem i pokuta, která se moci veřejné platila vlastně pro porušení zemského míru.[1] V zemích našich existovala také kolektivní odpovědnost vesnic a území, kde se usmrcení člověka stalo, ale pro tuto kolektivní odpovědnost se pojmenování hlava nevyskytuje, ač výraz hlava byl dosud pokládán za označení právě této kolektivní odpovědnosti.

Nárok je uváděn dále velmi často a pravidelně v souvislosti se svodem. Zdá se, že v našich památkách je bližší souvislost mezi svodem a nárokem naznačena opětně jemným vyjadřováním pramenů. Neboť pramenné zprávy spojují název nárok a svod spojkami, na př. sive de naroch, sive de svode,[2] narok sive svod,[3] narok, seu swode.[4] Jinde výrazy tyto prostě stojí vedle sebe.[5] Stejně tak je tomu s výrazy pro fure a svod, kde často opakuje se formule pro fure vel pro svod.[6]

My víme, že svod bylo jedním z řízení proti zlodějům a lupičům a že tudíž vnitřně nárok se svodem souvisel, neboť byly to jen dva způsoby téhož řízení. Svodem nenazývalo se však jen ono řízení směřující k vypátrání zloděje, nýbrž svodem nazývaly se i ony dávky, které, jak jsme viděli, byly při svodu placeny.[7] A právě v tomto významu jsou nárok a svod velmi často uváděny. Zároveň je opětně potvrzen obyčej užívání týchž slov v různém významu pro procesní řízení i pro dávky, které při tomto řízení byly placeny.

Výrazu nárok v témže smyslu jako v imunitních listinách 13. století užívá se ve Statutech Konrada Oty. I zde nárokem nazývá se řízení proti nepřistiženému zloději na podkladě obvinění poškozeného. Plyne tak z ustanovení

[1]) Umrcení člověka, str. 74. Míníme, že tu jde o pokutu při procesním projednávání sporu o hlavu, při němž moci veřejné dostávala se právě tato pokuta a straně procesní žádaná náhrada. Není jisto, zda se vybíraly pokuty, nebyl-li případ hlavy projednáván před soudem. Bylo tomu tak, byl-li pachatel přistižen a byl-li znám. Pak ovšem nastávalo vykonání hrdelního trestu a konfiskace jmění a nikoli ukládání pokut.

[2]) C. B., II., 236, č. 244.

[3]) C. B., II., 329, č. 324 (1229). Ve falsu XIV. stol. č. 348, str. 357, id, quod dicitur narok s i v e zvod a t q u e hlava ... Regesta, I., č. 813.

[4]) Regesta, II., 89, č. 230 (1259).

[5]) Regesta, II., 132, č. 545, 306, č. 762.

[6]) Regesta, II., č. 59, 86 a j.

[7]) A proto se praví: ius quod datur ... pro svod, C. B. II., č. 59, ius quod pro eo solvitur, quod dicitur svod C. M., II., č. 262 a p. v souvislosti s hlavou a nárokem. Srov. také Statuta Konráda Otty čl. 10 (1222). Na souvislost mezi nárokem a svodem upozornil již T o m a s c h e k. Das d. Recht in Österreich, str. 10 násl.

článku 5. a rozdílu mezi článkem 3. a 4. a článkem 5. I jiné články[1] mluví výslovně o nároku jako o obvinění. Velmi přesné rozlišení mezi stíháním pachatele přistiženého a mezi t. zv. nárokem ve Statutech je velmi nápadné a přináší nám důležité zásady tohoto řízení, které doplňují zprávy z imunitních listin. Možno říci, že tato ustanovení jsou základem našeho poznání o nároku vůbec v našem českém právu.

Řízení, nárok zvané, hrálo ve 13. stol. velkou roli, jak patrno je ze zpráv našich pramenů, v nichž je výrazu nárok použito velmi často. Termín tento byl ustáleným.

Naskýtá se přirozeně otázka, jak a zda se tento termín objevuje v památkách pozdějších. Vyskýtá se ještě později ono řízení zvané nárok? Nebo je vystřídáváno řízením jiným? Je možno, aby tento ustálený výraz zanikl beze stopy? Jaké jsou toho příčiny?

Ještě jiné a jiné otázky pro nás vznikají, zahloubáme-li se do odpovědí na otázky výše nadhozené.

Sledujme proto zprávy z dalších našich pramenů, zda a jak mluví o nároku. Jisto jest, že pozdějších zpráv ze 14. stol. o tomto předmětě si nepovšiml nikdo, leč snad bylo všeobecně vysloveno mínění, že nárok zanikl snad koncem 13., snad začátkem 14. stol. Není sporu o tom, že zprávy v imunitních listinách o nároku přestávají v uvedené době,[2] mizí úplně o nároku jakožto o veřejnoprávní dávce, která se při řízení, zvaném nárok, platila. Příčinou toho jest ovšem, že mění se poměr vrchnostenského soudnictví k soudnictví státnímu. Ale v tom by ještě nebylo důvodu, proč by tohoto řízení, nárokem zvaného, nemohlo býti použito jak na soudech vrchnostenských, tak i na soudech státních. Je tu jiná zřejmě příčina, která mění význam slova nárok v našich pramenech a pokusíme se právě příčinu tuto nalézti.

Na přelomu století 13. a 14. jsme u důležité právní památky, která jistě má pro české právo význam neobyčejný. Je to kniha Rožmberská. V knize Rožmberské je nám líčeno řízení před řádnými soudy a i tam, kde se mluví o řízení proti zloději a lupiči, mluví se všude o procesním řízení proti nim

---

[1]) Čl. 9. Si aliquis... super se habuerit narok...

[2]) Za poslední zprávy o nároku jest pokládati Regesta II., č. 762 (1271), č. 1392 (1286). Zprávy: Regesta, IV., č. 289 (1336) a pak A. Č., XIV., 385 (1358) chápou nárok zcela v jiném smyslu. Zpráva prvá zní: ... ita ut nec Znoymam ... nec alias ad quecunque judicia pro hereditatibus, possessionibus, debitis, culpis, ciminibus eciam capitalibus siue que wlgariter narek dicuntur, aut causis aliis quibuslibet debeant ammodo euocari ... Druhá zpráva ukazuje ještě více na zcela jiný smysl, který byl nároku přikládán: Quibus eciam abbati et conuentui judicia, utpote caput, quod wlgariter hlawa dicitur, nec non wlnera, furta, narok et narez et swada [!] inter homines prefati monasterii, cum pena infligenda delictis huiusmodi, ex certa sciencia reseruamus, et eis huiusmodi j u d i c i a et quecunque alia, tam civilia quam criminalia, in homines monasterii predicti, quos nunc habent seu habebunt in posterum, de speciali gratia concedimus exercenda.

a řízení mimo soud, řízení proti pachatelům přistiženým a zjevným je zmíněno zde jen mimochodem, jak bylo upozorněno.

Pro nás je důležito: objevuje se také v knize Rožmberské výraz nárok? Jaký pojem se jím zde označuje? Dosud při výkladu nároku byla tato právní památka opomíjena jistě neprávem. Neboť v ní výraz nárok se velmi často vyskýtá a je pro výklad řízení, nárokem zvané, velmi důležitým.

Především zmiňuje se o tomto výrazu čl. 209. ve vydání Brandlově, který praví o nároku: »Potom kak svědectvie vésti nebo pomocníky všech řečí, vin i všech nárokóv zpraviti sě.« Mluví se zde totiž o tom, že právě o uvedených věcech měla pojednati jedna z kapitol knihy Rožmberské, která však nám zachována nebyla. Z jejího nadpisu, který se nám v uvedené větě podává, však patrno, že slova »nárok« je použito ve smyslu obvinění v širším slova smyslu. A je tu tudíž použito výrazu nároku ve smyslu starší terminologie 13. století. V tomtéž článku je řeč o nároku v témže smyslu ještě jednou. Stejně tak bylo by vyložiti i nadpis kapitoly VIII. »Vrozličných nárociech, které právo,« neboť i zde rozumí se nárokem obvinění z různých trestných činů.

Ale výraz nárok vyskýtá se v knize Rožmberské ještě na jiných místech a v jiném významu. Článek 119. po př. čl. 122.,[1] 212., 226., 238. a 248. obsahují tento výraz. Nárok tu má jiný smysl. Je to patrno nejvíce z článku 226.[2] a z článku 248.[3] Z těchto míst je zřejmo, že nárokem nazývá se trestný čin vůbec, z něhož se pohání nebo z něhož lze poháněti. Z činnosti procesní – naříkání – přenesen byl tu výraz nárok na samu trestnou činnost, pro níž bylo zahájiti právě procesní činnost. Zjev tento není zvláštností jen v tomto případě a není proti duchu naší právnické mluvy. Vzpomeňme jen na výraz hlava a na různý jeho význam. Kniha Rožmberská přece je však nápadna tímto rozšířením a zevšeobecněním významu nárok. Neboť před tím nárokem bylo zváno jen určité řízení právní proti zlodějům. Příčinu shledáváme právě v tom, že kniha Rožmberská je výrazem, jak bude ještě ukázáno, přelomu v dosavadním vývoji nároku. Je to její sporná část IV. ve vydání Brandlově, kterou pokládáme za důkaz právě vysloveného našeho tvrzení[4] a budeme se jí tudíž ještě zabývati.

---

[1]) V článku 122. u Brandla jest tekst, který se liší od tekstu Palackého a Jirečka. U Brandla je znění: »Když žalujú na paniu z úroka«... U Palackého a Jirečka čl. 210., je znění »Když žalujú na paniu z nároka... Zdá se, že je spíše přijmouti znění druhé, nikoli Brandlovo, ke kterému došel Brandl jen výkladem.

[2]) ... »učiněna mi škoda.« »Pověz kterým nárokem? na kterej dědině? který den učiněna?...«

[3]) ... že mi sě je škoda stala ot Mikše z Dolan plenem nebo výbojem nebo tiemto nárokem...

[4]) O této části knihy Rožmberské srov. Č. Č. M., XXXVI., 125 n. J i r e č e k, Právnický život v Čechách a na Moravě (1903), str. 73 n. M a r k o v, Příspěvky ke kritice textu a výkladu Rožmberské knihy, Sborník v. pr. a st., XXVIII. Č á d a, Skladba českých práv. knih, Brno 1928, str. 10 n.

Že nastala změna právě na počátku XIV. století, toho důkazem jsou nám i další naše právní památky a upozorníme stručně na ně.

Po knize Rožmberské Majestas Carolina a Rád práva zemského neužívá více tohoto termínu nárok v tom smyslu jako dříve. Mluví tyto právní památky sice o stíhání krádeže a loupeže půhonem, jak jsme uvedli nahoře, ale právě pro toto stíhání krádeže a loupeže půhonem před soudem se více odborného termínu nárok neužívá. Změna tato je skutečně opětně nápadna proti době předcházející a nutí nás k tomu, abychom se pokusili o odpovědi na otázky, které se nám vynořují při pátrání příčin těchto změn.

Tím ovšem není řečeno, že výraz nárok z naší právní terminologie vymizel počátkem 14. století. Zůstal, ale význam jeho se změnil, jak jsme poznali již z knihy Rožmberské. Sledujme několik dokladů tohoto vývoje.

I v knize Ondřej z Dubé užívá termínu nárok. Je tomu tak v § 36, kdež se praví: »A o škody, bude-li právem ot něho n a ř č e n, strach mě, když úřad k svědomí má, by póhonu neztratil . . .«. Zde tudíž užívá se výrazu v řízení civilněprávním podobného, jakého se užívalo při nároku. Potvrzuje to, že i zde v terminologii právní žil stále starý výraz — nařknouti někoho — ve smyslu obviniti někoho. A tento termín je znám i Všehrdovi, který ho užívá v témže významu.[1] Právě však jako při jiných příležitostech, tak i zde nalézáme v mistrovském výkladu Všehrdově vysvětlení také tohoto výrazu. Byť by Všehrd byl vzdálen tak daleko od řízení, zvaného nárok, přece velmi pečlivě vykládá odborný a technický výraz nařknutí před soudy našimi. Vykládaje v knize III., kap. 13., pr. postavení pohánějícího a pohnaného v procesu praví: »přiházie se také zase, že pohánějící z žádné svévolnosti ani z bujnosti, ale z núze a z potřebnosti k póhonu bývá přitištěn a při pohnaného častokrát nese, a což pohnanému příležie, to póvod častokrát činiti musí. Neb se mnoha a zhusta přihazie, že póvod ačkoli pohánie, však proto nenařieká pohnaného, než pohnanému se brání, když se jemu od něho moc, křivda a bezpravie na jeho cti a statku, nebo na jeho spravedlnosti, svévolně, mocí a pychem děje . . .«

V tomto názoru, v němž Všehrd upozorňuje, že úloha pohánějícího a pohnaného často je obrácena, užito je výrazu naříkati pro obviňování, při němž vina pohnaného není zjevna, nýbrž musí se prokazovati od pohánějícího. Zajisté že v tomto významu je uložen původní smyslu nároku jako obvinění, při němž pachatelství nařčeného není zjevné, nýbrž musí býti určitým procesním řízením prokazováno.

V témž významu užívá se výrazu nařknouti i v zemských zřízeních českých 16. století. A je to zvláště článek, který nám tento výraz zanechal velmi jasně. Článek tento zní: »Jestli že by kdo úředníky menší nařekl, neb některého z nich, což by se úředních věcí dotýkalo, že by něco úkladného a ne-

[1]) Na př. III., 8., pr . . . Item žalobníci narčení . . .

věrně udělali neb udělal, proti právu, a toho by na ně neprovedl: má hrdlo ztratiti. Pakli by na ně dovedl, anebo na kterého jednoho z nich tuž pokutu má podstúpiti.« [1]) A setkáme se s tímto výrazem ve smyslu obvinění v zemských zřízeních i jinde.

V pramenech ovšem termínu nařknouti užívá se zvláště při naříkání držby věcí movitých i nemovitých i později,[2] kdy nastupuje zpráva (evikce).[3]

V pramenech moravských vyskýtá se výraz nárok ve smyslu obvinění i v 15. století.[4]

A není proti duchu našeho práva, když i nařčení cti, které bylo vykonáno mimo soud a nikoli procesním úkonem, nazývá se také nárokem nebo nářkem cti.[5] Nárok cti se ovšem v tomto případě stává trestným činem. Při tomto trestném činu je právě úloha procesních stran obrácena a pohánějící by byl pohnaným, kdyby se byl stal nárok cti procesním úkonem.[6] V pozdějším nároku nebo nářku cti žije stále tentýž kmen jako dříve, ale v úplně jiném obsahu. Upozornili jsme již nahoře, v jakém poměru je nárok cti k obvinění z krádeže a loupeže v době pozdější.

Když jsme si objasnili termín nárok a jeho různý význam, vraťme se k tomu, že původně značí tento výraz určité procesní řízení.

O tom, jaké bylo toto řízení, nárok zvané, dovídáme se z našich pramenů velmi podrobně, třeba ovšem nebylo tu vše nesporno. A bude proto nutno, abychom se pokusili o výklad především pramenů.

Bylo řečeno, že nárok je původně řízení při stíhání krádeže a noční loupeže.

Dříve než jest povoleno toto řízení, je předepsáno, že má býti opověděna škoda. O tom předpisují především podrobně Statuta.[7] Škodu způsobenou krádeží může opověděti jen ten, komu věc byla z držby odňata[8] — tudíž poškozený a musí tuto ztrátu zároveň při opovědi dokazovati. Tento důkaz je uváděn ve Statutech výrazem — certum testimonium, o tom však, jakým způsoben má býti tento důkaz proveden, v čl. 5. není podrobnějších ustanovení. Lze však přece jen zjistiti způsob tohoto dokazování. Při krádeži tajné a v případě, že pachatel nebyl chycen, jde ovšem jen o provádění důkazu,

---

[1]) Z. zř., 1500, čl. 435. (1492), 1549, H. 35.

[2]) Na př. Lib. cit., II., 326, č. 590. ... poněvadž Erazim o ten kuon nařkl Zajímače a toho za Zajímače nevyvedl a Sazema o tom nic neví, páni nalezli, že Sazema nemá Erazímovi k tomu pohonu odpovídati ...

[3]) Na př. C. j., B. II., 2., 404.

[4]) A. Č., X., 304, č. LXVI. (1490).

[5]) Srov. mé pojednání: Urážka na cti v českém právu zemském ve sborníku Naše právo a stát, r. 1928, vyd. Všehrdu.

[6]) Srov. k tomu, co jsme uvedli výše o půhonu z krádeže a loupeže.

[7]) Cl. 5. Srov. k této otázce Dudík, Dějiny Moravy, IX., 73 násl.

[8]) ... sua bona amisisse ...

že určitá movitá věc vlastníkovi byla z držby odňata. Že se tak stalo, mohou dotvrditi nejlépe jeho sousedé.[1]

Aniž bychom předbíhali v proudu svých zkoumání, musíme upozorniti, že o svědectví sousedů mluví i článek 7. Statut, neboť tu se zcela zřejmě prohlašuje: Nullus zoch aliquem accuset nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno ejus.[2] Předběžně však nerozhodujeme ovšem, že zde uvedené svědectví vztáhnouti jest na svědectví při opovědění škody vzniklé trestným činem, z něhož bude se poháněti.

Ze při opovídání jde skutečně o svědectví sousedů, je však patrno ze znění statut samých, neboť vytýkají se případy, kdy při opovědi, notifikaci není třeba »certum testimonium«. Jsou to případy vytčené rovněž v čl. 5. Statut. Toto »certum testimonium« musí býti provedeno se strany opovídajícího poškozeného, leč by se trestný čin, kterým stala se škoda na majetku opovídajícího, stal na cestě, v lese nebo na skrytém místě nebo některému cizinci — hostu. Z těchto všech případů zde vytčených plyne, že ve všech klade se důraz na okolnost, není-li možno poškozenému, aby opatřil si svědectví sousedů a známých, kteří by mu dosvědčili, že škoda se stala.

Zda v těchto případech opovědi vůbec odpadlo dotvrzování škody, nebo zda stačila snad přísaha poškozeného, o tom není ve Statutech opětně zpráv. Snad by se však mohlo souditi, že je třeba přece jen přísahy poškozeného, že škoda mu byla způsobena. Dosvědčoval by to článek 24., ve kterém jde patrně o opovídání, nikoli o sám spor.[3]

Svědectvím[4] sousedů prokazuje opovídající ovšem jen, že se mu stala škoda a nikoli, že škoda se stala od určité osoby, neboť při opovědi nedošlo

---

[1]) Srov. Tomaschek, Das d. Recht, str. 8.

[2]) Ve znění statut 1222, ve znění z r. 1229, 1237: Nullus zok aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damuo.

[3]) Tento článek ve znění z r. 1222 je poněkud jiný než v dalších recensích z roku 1229, 1237. Jeho ustanovení vykládáme si takto: Bude-li kdo zabit na cestě, jedná-li se o osobu náležející šlechtici nebo soudci nebo villikovi, pak nastává veliký zmatek. Především má ten, kdo opovídá zabití, přinésti denáry, zlato, stříbro, t. j. jako opovědné. Ten kdo žaluje, nikoli jeho pán, má při opovídání přisahati, že se stala vražda. Tím ovšem není porušeno pravidlo, že má se očišťovati při procesu z obvinění pohnaný, který z vraždy je pohnán. Ve znění z r. 1229 a z r. 1237 se předepisuje, že má přisahati při opovídání i ten, kdo žaluje i jeho pán. Že mluví se zde o denárech, ale také o »aurum et argentum«, lze si vysvětliti tím, že opovědné bylo dosti vysoké v těchto případech. Domněnka tato potvrzena jest i se srovnání, na př. ustanovení pozdějšího řádu zemského čl. 86. Když by kto koho z hlavy oběšeného, sťatého, upáleného, nebo jenžto zšel bezprávně, chtěl pohoniti: najprvé tu hlavu má opověděti úředníkům Pražským, a dáti tři sta peněz opovědného. Srov. k tomu výklad Brandlův, Právník XII, 258.

[4]) Šlo zde o skutečné svědectví, t. j. dosvědčování okolností, o nichž měly svědčící osoby vědomost z vlastní zkušenosti. Srov k tomu Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte II., 393.

ještě ke jmenování určité osoby, která škodu učinila. Že skutečně tak tomu jest, plyne z dalšího vývoje opovědi, jak bude níže ukázáno.

Statuta ovšem předpisují opovídání i při jiných trestných činech. Vytýkají je zvláště v případě zranění na cestě v čl. 14., ale i z jiných článků lze tušiti, že vlastně jde tu o opověd, třeba by se výslovně neuváděla.[1]

Patrno z toho, že na opověď škody klade se neobyčejný důraz, neboť má se nesporně zjistiti vzniklá škoda.[2] A opověď je velmi přesně odlišiti od samotného řízení před soudem.

Opověď děje se u soudu a sice úředníkům, kteří na soudě zasedají, t. j. soudci, kastellánovi a jiným, jak se praví v čl. 5. Které to osoby jsou, k tomu lze hledati vysvětlení v čl. 21., kde upozorňuje se na složení soudu.

Při opovídání ještě platily se určité poplatky, jichž výše ve Statutech uvedena není. Že však i podle Statut platilo se opovědné, o tom nás přesvědčuje ustanovení čl. 6., které bychom si nemohli vysvětliti, kdybychom právě opovědné nepředpokládali. Neboť zde se ustanovuje o případu, dostaví-li se k soudu někdo chudý, hodlaje žalovati o svou vlastní věc. Statuta zakazují, aby mu nebyl odnímán plášť, t. j. šat jeho.[3] Nevěděli bychom příčinu tohoto ustanovení, kdybychom nepředpokládali, že byly žalujícímu odnímány různé jeho věci v případě, že nemohl zaplatiti předepsané poplatky při opovídání.

Opověď zná ovšem i kniha Rožmberská, která předpisuje ji při plenu, výboji, loupeži, zlodějství, vzetí úroků a při čemž je voda a železo důkazními prostředky.[4] Kniha Rožmberská má o opovědi velmi hojná ustanovení a podrobně předpisuje, jak si má opovídající, kterým je vždy ovšem osoba poškozená, počínati. Proti ustanovením Statut však zde není žádné zmínky, že opovídající musí škodu prokazovati. Jediné žena, opovídající své podávení, přináší zedraný šlojíř a krvavá roucha[5] a vždy opovídá sama a nikoli prostřednictvím posla,[6] jak může učiniti jiný opovídající.

Kniha Rožmberská však proti Statutům obsahuje nová ustanovení o ohledání komorníkem.[7] A právě toto ohledání činilo bezpředmětným dokazování, že se škoda mu stala, neboť komorník měl se sám přesvědčiti o škodě, která byla způsobena a která byla opovídána.[8]

---

[1]) Tak je tomu v čl. 24. z r. 1222, jehož slova vztahují se patrně na opověď, jak bylo řečeno.

[2]) Srov. Hanel, K otázce o recepci práva německého v českém právu zemském, Pocta Randova, str. 142.

[3]) Srov. Tomaschek, Das d. Recht, str. 7.

[4]) Čl. 210 a násl.

[5]) Čl. 228.

[6]) Čl. 225.

[7]) Čl. 238 násl.

[8]) Čl. 238.

Kniha Rožmberská nejen předpisuje určité lhůty, v nichž opovídání musí býti provedeno,[1] nýbrž obsahuje i přesnou formu, která musí býti zachována.[2] Vysloveno tu pravidlo, že opovídající, ať osobně nebo poslem, nesmí při opovědi jmenovati osobu, kterou hodlá pohnati, že škodu způsobila. Jmenoval-li opovídač jménem toho, kdo mu škodu udánlivě způsobil, pak ovšem nastávalo zcela nové řízení. Neboť úřad posílal oznámenému obviněnému zprávu, že je obviněn ze zlodějství a žádal zároveň, aby se, bude-li chtíti, očistil z obúzstva.[3] Obúzstvem slulo tudíž obvinění proti určité osobě, která byla jmenována soudu výslovně při opovídání škody. Příčinou tohoto zvláštního řízení jest, že byl »ješče čas jistině vyníti.« T. j. opovídající mohl, věděl-li bezpečně o osobě, kterou pokládal za pachatele, pátrati po své ukradené věci a mohl se věci sám uchopiti, ujmouti. Neučinil-li tak a oznámil-li osobu, kterou prohlásil za pachatele ihned úřadu, pak ovšem musel se podrobiti řízení, v němž obviněný mohl se očišťovati [4] a opovídající musel se souditi o šíji.

Uvedli jsme, že při opovědi platily se poplatky, které ve Statutech výslovně vytčeny nejsou. Kniha Rožmberská tuto domněnku potvrzuje, neboť za její doby jsou již přesně poplatky při opovědi předepsány.[5] A právě zřetelem k tomu usoudili jsme i na poplatky v době Statut a ovšem tím způsobem pak vysvětlili jsme článek 6. Statut.

Sledujme opověď škody ještě dále ve vývoji.

Majestas Carolina zná opověď při krádeži a loupeži při soudním řízení a je to opověď téhož druhu, jak byla vytčena v knize Rožmberské.[6] Zná však dosvědčování sousedů o škodě při ohledávání, nikoli při sporu samém, ovšem jen při vybíjení domů. Stane-li se násilí a je-li vybíjen dům, pak mají se svolati sousedé a tito sousedé mají dosvědčovati škodu při ohledávání.[7]

O tomto svědectví sousedů mluví i Rád práva zemského při ohledání škody z násilí nočního. Jde tu tudíž o týž trestný čin jako v M. C., přece právě, že jde zde rovněž o trestnou činnost, která stala se v noci za okolností tajných, podobně jako se uvádí při nepřistiženém zloději ve Statutech, nutno se o tomto svědectví zmíniti. Rád práva zemského shoduje se tu tudíž s M. C.[8]

---

[1]) Viz čl. 219. Právo opovědieti ... ot toho dne, jakož se škoda stala do dvú nedělí ...

[2]) Na př. v čl. 226.

[3]) Čl. 226. a 227.

[4]) Čl. 227. Chtěl-li by sě zpraviti obúzstva, opoviedač musil by sě súditi o šiju, že tak nemúdře opoviedal.

[5]) Čl. 215.

[6]) M. C., čl. C. II.

[7]) M. C., čl. C. V.

[8]) Čl. 51., 52.

Ačkoliv se o ohledávání a o osvědčování škod zmiňuje také Ondřej z Dubé,[1] přece nevěnuje mu takové pozornosti jako Všehrd, který vypisuje podrobně ohledání škod i svědectví sousedů při tomto ohledávání.[2]

Předpisy a zprávy Statut Konráda Oty jsou tudíž potvrzeny i dalším vývojem.

Při opovídání škody, vyplynuvší z krádeže, Statuta však předpisují ještě další podrobnosti. Neboť mají v článku 13. výslovné ustanovení, že při ztrátě věcí nepatrných nemá býti škoda opovídána vůbec. Jako příklad věci nepatrné je uvedeno ukradení pláště,[3] a příkladem je vytčen rozdíl mezi věcí nepatrnou a věcí velkou: má býti oznamována krádež vola nebo dobytčete.[4] Liší se tudíž, jak bylo nahoře uvedeno, mezi krádeží věcí velké ceny a krádeží věcí nepatrných.

Výklad tohoto článku nepůsobí tudíž žádných obtíží. Jinak je tomu s výkladem čl. 11., který sice předchází, jehož ustanovení však souvisí přímo s čl. 13.

Tu jako věci větší, které byly ukradeny, jsou vytčeny příkladem koně, voly, krávy a věci tohoto druhu.[5] Ale i v tomto případě, je-li žalováno o krádež větších věcí, je ponecháno úvaze těch, jimž je dána pravomoc, aby uvážili utrpěnou škodu a podle toho připustili žalobce ke stíhání ukradené věci před soudem. Ani v tomto výkladu tudíž nevzbuzuje článek pochybnosti. Přece však svou nejasnou stylisací klade nám řadu otázek a ustanovení jeho vyžadují tudíž výkladu. Především jeho stylisace: »quantitas damni aestimetur sub certa fide et sacramento eorum, quibus jurisdictio est commissa«, vyžaduje vysvětlení. Kdo je tu míněn? Míněn zde může býti jednak soud knížecí, jednak soud těch, kterým byla jurisdikce propůjčena imunitou.

Důležité toto ustanovení souvisí s jiným neméně význačným, které vyskýtá se jen v jedné recensi Statut z r. 1237, v čl. 13.[6] V případě, že se jedná o krádež nepatrných věcí, a sice krádež kozy nebo ovce nebo věcí podobného druhu, je připuštěn t. zv. slubní soud. O tom, co to je slubní soud, bylo vysloveno mnoho různých mínění.[7] Nejpravděpodobnějším je mínění, že se zde jedná o rozhodčí soud, který sporné strany mezi sebou mohly si zříditi

---

[1]) Čl. 18.

[2]) Kn., III., 24.

[3]) Si subtrahuntur aliquae res, pallium aut aliquid tale...

[4]) sed si bos vel jumentum subtrahitur, curiae notificetur.

[5]) Si quis equum vel equos, boves vel vaccas vel aliqua majora subtraxerit...

[6]) C. j., B. I., 70.

[7]) Palacký, Děj., II., 1., str. 34, vykládá slubní soud jako druh soudu porotního, kde jeho členové museli slíbiti, že budou souditi dle pravdy. Jireček, Über Eigenthumsverletzungen, 4, mluví o soudu slubním jako o soudu lidovém, v článku O soudech župních neboli cudách, str. 5, jako o soudu rodinném. Tomaschek, D. Recht, souhlasí s výkladem, že se zde jedná o iudicium arbitrarium.

v případech krádeže nepatrných věcí, při nichž právě nebyla předepsána opověď.

Při nároku z krádeže a loupeže bylo tudíž omezení dosti značné, pokud jde o volnost pohánění pachatele, způsobené povinností opovídací a zároveň ovšem nutností, aby při opovídání škoda byla prokázána. A proto ovšem muselo býti zdůrazněno právě při plenu výbojem a při hrdosti, že pohánějící má plnou volnost poháněti a jmenovati kohokoli pachatelem bez omezení (v čl. 19.). Čelí tu tento předpis asi proti omezení půhonu na krádež podle ceny ukradeného předmětu a také proti omezení, které bylo při krádeži, že pohánějící musí míti svědky při opovídání.[1] Dodatek pak tohoto článku »...et antiquae consuetudines serventur« vztahuje se na to, že i při změněném pravidlu o opovídání škody zůstávalo další řízení nároku nedotčeno.

Po opovědění škody a po jejím ohledání nastával v době pozdější půhon. Plyne tak z ustanovení knihy Rožmberské,[2] ale zvláště z předpisů M. C., čl. CII., Řádu práva zemského čl. 43., 44., 52., 53. a j. Tak tomu bylo tudíž v době pozdější. Není pochyby o tom, že opovídající škodu a pohánějící jsou v této době osoby totožné.

Tážeme se nyní, jak byla tato otázka upravena v době, kdy v pramenech našich mluví se o nároku. Komu náleželo, aby staral se dále o stíhání ukradené a uloupené věci? Škoda byla ohlášena, o tom není z pramenů pochybnosti; byla ohlášena od toho, komu byla věc odňata, o tom rovněž není pochybnosti; úřad o škodě se dozvěděl, jde nyní o otázku, kdo dal podnět k tomu, aby pachatel byl stíhán. Především musel býti pachatel jmenován a určeno, kdo má býti před soud poháněn. Kdo jmenoval zde pachatele a kdo žádal, aby pachatel byl poháněn?

Usilujíce o osvětlení nejasnosti, která se v pramenech našich o tom vyskýtá sledujeme opětně zprávy pramenů.

Ve zprávě z r. 1228 vyskýtá se výraz: si ... aliquis in villis ... ab aliquo pro latrocinio incusetur, quod boemice narok vocatur.[3] Zde se tudíž prostě uvádí, že kdykoliv kdo koho nařkne z loupeže, jde při tom o řízení, které nazývá se česky nárok. Vytknutí osoby, která je uváděna jako nařikatel, je ovšem velmi všeobecné, takže není možno z této zprávy přesně určiti, zda jde tu o osobu poškozenou, neb zda se jedná o osobu třetí, která nenesla krádeží neb loupeží škody. Možno však konstatovati, že nárokem je tu řízení procesní a že nejedná se o řízení, v němž by vystupovaly některé orgány

[1]) Brandl, l. c. 254, Novotný, I., 3, 55. — Brandl vykládá podobně tento článek tak, že výboj je útok na dům a vyloupení nábytku zvláště noční dobou a hrdost značí vůbec násilí. Brandl ovšem vykládá jinak čl. 5.

[2]) Z čl. 222., 223. a j. V knize Rožmberské popisuje se tento půhon podrobně v čl. 154. násl., a zvl. v čl. 156. u srovnání s čl. 210. násl. je poměr mezi opovědí a půhonem patrný.

[3]) C. B., II., 326, č. 323 (1228).

veřejné z moci úřední. Ještě lépe o této povaze nároku svědčí jiná zpráva, která praví: »si fuerit id, quod dicitur narok . . . inter homines abbatis solutio, que inde provenit, cedat ecclesie memorate . . . «.[1] Neboť zde je to řízení mezi poddanými kláštera navzájem. A totéž dosvědčuje i zpráva uvedená výše, kde se výslovně mluví, že o nárok jedná se mezi stranami ve sporu.[2]

V pramenech 13. století vyskýtá se na jiných místech pojmenování pro toho, kdo se účastní v obžalobě z krádeže — accusator. Je tomu tak v privilegiu z r. 1222,[3] ale název tento vyskýtá se i jinde.[4] Ale tento výraz uvádí se i v samotných Statutech v článku 11.[5]

Jak bylo uvedeno, nárok sám nazývá se pak accusatio furum vel nocturnorum predonum.[6]

Termín accusare nebo incusare je ve Statutech na jiných místech (čl. 19.) použit nesporně ve významu obžalovati od poškozeného jeho žalobou před soudem.

Velmi jasně v tomto smyslu je použito tohoto výrazu i v M. C., v článku CII., kde mluví se »de accusationibus civilibus spolio, rapina et furto.« Je tu jasno, že accusatio je použito pro označení sporu civilního v tehdejším smyslu.

V našich pramenech však vyskýtá se ještě jiný výraz, kterého je použito ve spojitosti s řízením nároku. Je to termín, který pro nás má zvláštní zajímavost, neboť na něm zakládáme další své výklady a závěry; je to výraz, označující stranu poháněјící v nároku: a d v e r s a r i u s. Tento výraz vyskýtá se v pramenech našich dosti často, právě aby označila se jím strana, která v nároku zvítěžila jako strana poháněјící. Možno ho sledovati od prvých zmínek o obžalování zloděje i při zmínkách o nároku.[7]

V tomto výrazu a zvláště ze spojení, v němž se v pramenech vyskýtá, plyne, že se jedná o osobu, která je protivníkem ve sporu, které v případě, že obžalovaný podlehne, má se poskytnouti také náhrada, aby se jí dosti učinilo. Kdyby tu šlo o osobu, která by byla odlišnou od poháněјícího, pak ovšem nebylo by dosti jasno, proč má se této osobě dostati náhrady (satis-

---

[1]) Regesta, I., č. 813 (1233).

[2]) C. M., II., 269—270, č. 247 (1234) ... et si de Narok fiet questio, illa causa tractetur coram illius ville procuratore, quem procurator hospitalis ibi constituerit ...

[3]) C. B., II., 211, č. 227 (1222)

[4]) C. B., II.. 411, ve falsu 13. stol.

[5]) . . . et secundum hoc accusatores admittantur ...

[6]) C. B., II., č. 239 (1222).

[7]) C. B., II., 103 (1213), 105 (1213), č. 239 (1222). Si vero narok, quod latine vocatur accusatio, furum vel nocturnorum predonum super eorum homines evenerit, iudicio astent curie secundum morem terre, in nullo nostre celsitudini nec nostris quoad aliquam utilitatem responsuri, set omnis culpe satisfactio cedat in usum fratrum, et tamen homines, si rei fuerint comprobati, a d v e r s a r i i s satisfaciant. C. B., II., 411, ve falsu 13. stol. Regesta, II., č. 2644 (1236), I., č. 1313 (1252), II., č. 92 (1256); č. 743 (1271).

facere) za škodu, kterou právě utrpěl jen okradený. Kdyby jednalo se zde o osobu třetí, pak ovšem by bylo další otázkou, proč dostává se jí náhrady.

Názor tento je potvrzen i zprávami pramenů, které přímo vysvětlují výraz adversarius. Neboť připojují k tomuto výrazu ještě další, který je vysvětlením prvého. Adversarius je zde zván offensus, t. j. ten, komu bylo trestným činem ublíženo.[1]

Že ovšem výrazem adversarius je míněna procesní strana a nikoli snad osoba třetí, která by byla osobou poškozenou, která by se účastnila jen jako učastník v procesu, je opětně potvrzeno v dalších našich právních památkách.

Výraz tento vyskýtá se pro označení procesní strany právě ve sporu o krádež a loupež v M. C., v článku CII., ale vyskýtá se také i v řádu práva zemského v latinském překladu.[2] Je vidno z těchto dokladů, že termín tento byl ustáleným v mluvě soudní. Je však také patrno, že starý proces hleděl na sporné strany skutečně jako na strany vzájemně zápolící a zápasící a v tomto zápase vystupoval jako rozhodčí.

Je přirozeno, že se musíme rovněž otázati, jak zněl tento výraz současně česky. Byl zde rovněž výraz, který označoval ustáleně totéž co výraz adversarius? I na to nalézáme odpověd v pramenech. V knize Rožmberské na mnohých místech mluví se o procesních stranách jako o soupeřích.[3] I v tomto výrazu ozývá se starý názor na spor mezi stranami před soudem, třeba by se jednalo o spory civilněprávní.

Tak zněl patrně tudíž výraz adversarius v době knihy Rožmberské. Vtírá se nám otázka, jak zněl tento procesní výraz v době Statut Konráda Oty. A tu jsme u velmi sporného výrazu, který se právě ve Statutech vyskýtá a který byl velmi různě, jak uvedeno, vykládán, je to výraz, vyskýtající se v čl. 7. a znějící sok či zoch.[4] Jde tu ovšem nejen o otázku, co výraz tento značí, nýbrž také, zda celý článek 7. a jeho obsah náleží k řízení, které nazývá se nárokem.

Dříve, než věnujeme se těmto otázkám, přihlédněme, zda v současných nebo i pozdějších nejsou doklady pro vysvětlení procesního řízení proti obviněným zlodějům a lupičům.

Všimněme si tu některých památek městského práva v našich zemích, pokud jsou v nich uvedeny zprávy o procesním postupu. Právo toto bylo po této stránce velmi pokročilé a zanechalo nám podrobné předpisy o stíhání

---

[1]) C. M., II., 376, č. 327 (1240), III., 215, č 234 (1256) ... nisi in eo reus, quod debet, satisfaciat adversario et offenso.

[2]) V čl. 56., 58.

[3]) Na př. v čl. 244., 252., 260.

[4]) Tento článek ve znění z r. 1222 zní: Nullus zoch aliquem accuset nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno ejus; et si fuerit zoch convictus testimonio fori communis, lapidetur. Ve znění z r. 1229 a 1237 jest vytčeno jen: nisi sub testimonio constet de damno.

pachatelů v městech. Proč se nám ovšem v městském právu uchovalo dost těchto předpisů, je najevě. Snad přinese rozbor i těchto předpisů určitý prospěch našemu zkoumání.

Zajímavý způsob, jakým byl usvědčován pachatel, vidíme v právu brněnském z r. 1243. Jde tu ovšem o žalobu z umrcení člověka a z vybití domu a ovšem i z jiného trestného činu podobného druhu. Pohánějící má především sám druhý přisahati před soudem, že pohání nikoli z nenávisti nebo z nepřátelství, nýbrž jediné z viny pachatelovy. Neučiní-li toho, ztrácí svoji žalobu. Pohnaný v případě kladném očistuje se sám sedmý. Očistí-li se, je volný soudu i původa. Neočistí-li se, propadá hrdlem nebo, nalezne-li u soudu milost, může se vykoupiti.[1]

Vidíme tu základní pravidlo: Pohánějící přisahá sice, že nepodává žalobu z jiného důvodu než z viny pachatelovy, ale obviněný se především očisťuje a na očištění jeho záleží výsledek sporu.

Právo jihlavské z r. 1249 předpisuje, pokud jde o usvědčování zloděje, velmi přesný postup. Bude-li kdo obžalován z plenu nebo z krádeže (de spolio vel de furto) a nebude-li ničeho u něho z ukradených věcí nalezeno, pak může se očistiti sám svou přísahou. Bude-li obžalován z krádeže po druhé, očisťuje se sám třetí, po třetí, sám čtvrtý, po čtvrté podléhá důkazu, prováděnému žalujícím samotným.[2] V tomto právu tudíž uplatňuje se provádění důkazu se strany pohánějícího jen v jistém případě, opakuje-li se žaloba na pohnaného po několikáté.

Právo německobrodské z r. 1278, pokud jde o usvědčování obžalovaného zloděje, vychází již z jiných zásad. Neboť praví, že bude-li kdo obžalován žalobou a žalobník by nechtěl obžalovaného usvědčiti a ani na hrdle obžalovaného nebylo by nic uvázáno, co by ho usvědčovalo, tudíž patrně ukradená věc, pak ovšem, bude-li pohnaný takto prostou žalobou poháněn po prvé, může se očistiti jen svou rukou, po druhé stejným způsobem obžalovaný očisťuje se sám třetí, po třetí očisťuje se sám sedmý, po čtvrté obžalovaný ihned podléhá odsouzení.[3]

V tomto právu neukládá se tudíž důkaz pohánějícímu, přece se mu dává na vůli, chce-li důkaz prováděti či nikoli. Nechce-li ho provésti, pak jest na pohnaném, aby se očisťoval.

Velmi důležité ustanovení má městské právo pražské z r. 1287. Byl-li kdo obžalován nebo obviněn (accusatus vel infamatus), pak dovoleno je očištění obžalovanému nebo obviněnému, při čemž soudci se zavazují, že obžalovanému nebo obviněnému oznámí toho, kdo ho obžaloval nebo ob-

---

¹) C. j., B. I., 73, čl. 2.

²) C. j., B. I., 99, čl. XXX. Čelakovský, Codex, II., 19. Tomaschek, Deutsches Recht in Österreich (1859), str. 240—241.

³) Čelakovský, Codex II., 64, srov. čes. překlad 75.

vinil. Nejdůležitejší je závěr těchto předpisů: »ac si se expurgaverit prout decet, infamator vel accusator eadem (poena) puniatur, quam accusatus vel infamatus subire debuerat, si per expurgationem suam condignam innocentiam non probasset.«[1]

Je tu tudíž vysloveno velmi přesně, že podaří-li se obžalovanému nebo obviněnému se očistiti, pak obžalobce a obviňovatel trpí týž trest, který by byl trpěl obžalovaný nebo obviněný, kdyby se mu nebyl podařil důkaz očisty. Jednalo-li se tudíž o trest smrti, pak měl trpěti trest smrti.

V knize Janově je přijata zásada, že obžalovaný dosud dobré pověsti, u kterého nebyla nalezena uloupená nebo ukradená věc, je bližším ke provedení důkazu než žalobce.[2]

A tato zásada se pak vyskýtá i v dalších našich právních památkách městského práva.[3]

V městském právu našem je tudíž ještě zachováno pravidlo, že obviňovatel, který podlehl v procesu proto, že obviněnému podařilo se dokázati svou nevinu, podstupuje někdy rovněž trest, který by byl podstoupil obviněný, kdyby se byl neočistil. Byla tato zásada zvláštností jen městského práva českého? Zajisté, že tak nelze tvrditi.

Neboť bylo to zásadou t. zv. akkusačního řízení středověkého v procesu římskokanonickém, že žalobce, když nebyla prokázána vina obžalovaného, musel trpěti trest odvety (poena talionis). Zásada tato byla přijata z práva římského a zajisté že směřovala k tomu, aby zabránilo se lehkomyslnému obžalovávání se strany soukromých žalobců.[4]

Nalézáme pak zřejmé případy trestu obviňovatele i z jiných práv z památek současných,[5] ale zásada tato zůstala u nás zachována i později při různých trestných činech, jak jsme uvedli nahoře, a také ovšem i při obvinění z krádeže a loupeže. A není třeba dovolávati se analogie práv jiných, žila-li tato zásada v našich zemích i později.

[1]) C. j., B. I., 226 (1187).

[2]) Rössler, l. c., II., 141, č. 310. Commune jus habet quod accusatus boni nominis et honestae famae apud quem nec spolium nec furtum inventum fuerit, melius potest ostendere se innocentem, quam vinci possit per accusantem.

[3]) Brikcí z Licka, kap. XXV., art. XI.

[4]) Rittner-Zítek, Církevní právo katolické, II. (1889), 126 násl. Hildenbrand, Die Purgatio canonica und vulgaris, München, 1841, zvl. str. 99 násl.

[5]) Je tomu tak v právu uherském, kde nalézáme příklady v t. zv. Regestru Varadínském. Ve vyd. Karacsonyi-Borovszky (1903), str. 208, č. 154 (234), jest zápis o božím soudu, při němž obviňovatelé ustoupili od obvinění: Ubi praedicti comites [Agya et Dionysius] candentis ferri subterfugerunt iudicium dicentes, adversarios suos iustos esse, et quod ipsi ignoranter eos impetiissent de furto. Privartus autem et ioabagiones eius, pro bono pacis et intuitu cognationis, dimiserunt Agye et Dionysio comitibus debitum talionis, in quantum ad ipsos attinet. Srov. mou studii »O regestru Varadínském«. K dějinám božích soudů. Bratislava, 1929.

Vraťme se však k nároku a k tomu, jaký byl postup procesní při prováděni důkazního řízení při tomto procesním zřízení. Je nutno, abychom i o této otázce šíře promluvili, když dosavadní literatura o tom dosud nepojednala nebo jen velmi stručně.

O tom, jaký byl postup při důkazním řízení při nároku, dovídáme se rovněž z našich pramenů. Již samo vyjadřování pramenných zpráv nám tento postup ukazuje. Pro případ, že podlehne pohnaný, užívá se totiž v pramenech pravidelně výrazu »convinci«.[1] V tomto výrazu je patrna jen povaha našeho nejstaršího řízení procesního, ve kterém šlo vlastně o zápas stran, v němž jedna ze stran podlehla druhé a tato zvítězila nad prvou. A proto ovšem je použito i výrazu »succumbere« pro tuto porážku.[2]

V těchto výrazech bychom ovšem neviděli postupu procesního, protože naznačuje se jimi záporný výsledek pro jednu z procesních stran, a sice jen pro pohnaného. Ale v našich pramenech jsou zprávy, které mluví nikoli o výsledku, nýbrž o možnosti různého výsledku procesu a uvádí se pak eventuálný možný výsledek záporný i pro stranu pohánějící. A právě z těchto zpráv ze srovnání s prvými čerpáme poučení.

Dlužno však předem podotknouti, že těchto zpráv pramenů, které nám při nároku uvádějí záporný výsledek pro pohánějícího, je daleko méně než zpráv opačných. Je to až nápadným zjevem. Prameny, které se nám zachovaly, velmi málo starají se o tento případ. Bylo řečeno, že o nároku nám zachovaly zprávy většinou imunitní listiny. A právě v povaze těchto imunitních listin jest, že se o uvedené případy staraly méně než o případy, kdy podlehl pohnaný příslušník určitého ústavu duchovního. Neboť, jak bude ještě ukázáno, právě v tomto případě záleželo na úpravě poplatků, které se při nároku od moci veřejné vybíraly.

Zprávy, které mluví o negativním výsledku pro pohánějícího, jsou v našich pramenech tři. Jedna z nich je z r. 1222 ve velkém privilegiu Přemysla Otakara I. a zní: precipimus observari, ut homines omnium ecclesiarum et ecclesiasticarum personarum, qui de furto vel alio maleficio incusantur, non nisi per vicinatus testimonium se expurgent et falsus accusator nobis in CCC denariis condempnetur.[3]

---

[1]) C. B., II., str. 53 (1207), 80 (1210), 316 (1228), 320 (1228), 411 (f. XIII. stol.), 426 (f. XIII. stol.), Regesta, I., 402, č. 860 (1234), 412, č. 873 (1235), Regesta, II., č. 106 (1256), 288, č. 743 (1271), 597, č. 1392 (1286), C. M., II., 262, č. 240 (1234), 269—270, č. 247 (1234) 272, č. 248 (1234), 257—258, č. 235 (1233), 275, č. 249 (1234), III., 158, č. 185 (1252), IV., 322 (1286).

[2]) C. M., II., 376, č. 327 (1240).

[3]) C. B., II., 211, č. 227 (1222). Podobně ve falsu 13. st., C. B., II., 411, si quando de furto vel alio maleficio accusati fuerint, non nisi per vicinatus tertimonium se studeant expurgare et falsus accusator nobis in trecentis denariis condempnetur. S touto zprávou bylo by možno uvésti i C. M., III., č. 178 (1252). Item si homines hospitalis coram aliquo

V této zprávě je především důležito, že uvádí se způsob, kterým pohnaný dokazuje svou nevinu. Je to očišťování svědectvím sousedů. Protože klade se zde důraz na očišťování, nikoli na dokazování v dnešním smyslu, jest jistě přijmouti výklad, že zde jde o přísahu očistnou a o očistníky. Při tom ovšem není zdůrazněn počet jejich, nýbrž prostě mluví se o sousedstvu a myslí se tudíž na větší počet osob. V druhé části tohoto ustanovení uvádí se právě případ, kdy obviněnému se podaří očistiti se, a bude tudíž shledáno, že žalobce, obviňovatel podle hořejšího výkladu, je falešný (falsus). Není zde žádné řeči o tom, že žalobce má také prováděti důkaz. Prostě očištěním pohnaného bude nalezena vina poháňějícího a poháňějící podlehne v onom zápasení, které podnikl před soudem jako pozorovatelem a rozhodčím.

Protože v této listině je upravena ještě řada jiných otázek, týkajících se prospěchu plynoucího ze soudnictví panovníkovi, musela zde také býti řešena otázka, jaký prospěch mu plynul, podlehl-li poháňějící obviňovatel. Ustanovena tu pokuta 300 denárů, pokuta to velmi značná, které podlehl žalobce, podařilo-li se pohnanému očistiti se z obvinění.

Druhá zpráva mluví rovněž o případu, kdy se očistí pohnaný z nařčení. Zní takto: si vero homo accusatus per honestos vicinos suos fide eorum requisita absolutus, curie non respondeat.[1] I zde je tudíž důkazní řízení uvedeno jako očišťování pohnaného, není však tu positivního ustanovení týkajícího se žalobce, jako tomu bylo v ustanovení předcházejícím.

Za třetí zprávu o negativním výsledku nároku pro poháňějícího pokládáme zprávu Statut, výše uvedenou v článku 7. Zpráva tato obsahuje také positivní ustanovení o tom, jaké následky nastávaly pro poháňějícího, očistil-li se nařčený.

Jak patrno, vyslovujeme mínění, že sok Statut je adversarius, procesní sok, soupeř, tudíž osoba, která byla okradena, která ohlásila svou škodu, dosvědčenou sousedy, která nařkla jinou osobu, které se zdařilo se očistiti. Výraz sok je zde právě překladem latinského výrazu adversarius. Výrazu sok bylo zde použito tak jako jiných výrazů českých ve Statutech. Tam, kde bylo těchto českých slov použito, mělo býti naznačeno pregnantní vyjádření určitého pojmu, jak je přirozeno u lidí, kteří latinsky sice psali, ale česky mysleli. A tu týmž výrazem českým byl sok, jako latinský výraz adversarius.

Je přirozeno, že docházíme k vyslovení této vědecké domněnky na podkladě svých úvah v souvislosti s otázkou krádeže a loupeže. Jsme si vědomi, že jde o domněnku proto, že v našich pramenech výraz sok vyskýtá se jen jedenkráte. Je velmi dobře možno a přípustno i vyslovení

iudice provinciali . . . suas deposuerint querimonias et defecerint in probatione, poena quae per eos solvi deberet, iudici cedet hospitalis.

[1]) Regesta, II., č. 2644, 1161 (1236).

mínění Markovova v uvedeném pojednání, kde vysvětlen je pojem soka jako pozdějšího původa=svědka ve smyslu starého našeho práva. Protože tento póvod-svědek vystupoval na straně pohánějící před soudem, je možno vy= sloviti i domněnku, že tento pozdější póvod byl sokem Statut. Mínění Markovovo kryje se s naším v tom, že jde tu o procesní řízení před soudem a že v obou případech jde o osoby obviňující pohnaného. Jde tu také o mínění, které opírá se o analogie ve slovanských právech a je tím pravdě= podobnější.[1] Pokoušíme se o vyslovení vědeckého mínění jiného proto, že jde nám v naší souvislosti o vysvětlení nároku a protože, jak uvedeno, naše prameny znají výraz sok jen na jediném místě.

Míníme tudíž, že článek 7. náleží svým ustanovením k řízení, zvanému nárok, proto, že je včleněn mezi články 6. i 8. a 9., které jednají o tomto řízení.

Může býti namítnuto, že ve větě »Nullus zoch aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno ejus«, je=li sok pohánějí= cím soupeřem, jde o opakování předpisu o opovědění škody, který byl již vysloven dříve a že je tu vyjádřen tento předpis úžeji, než jak byl uveden dříve. Zjev tento, že Statuta opakují určité vyslovené předpisy dvakrát, není v tomto případě jediným, nýbrž vyskýtá se i při jiných článcích[2] a do= svědčuje jen, že Statuta neměla přesné formulace, právě tak jako současné právní památky vůbec. V této větě se jen zdůrazňuje, že poškozený sok musel dříve opověděti škodu a dosvědčiti ji při opovědi.

Druhá věta tohoto článku »et si fuerit zoch convictus testimonio fori communis, lapidetur«, vyžaduje ovšem rovněž vysvětlení, neboť i tu byl tomuto článku dáván velmi různý výklad, zvláště zřetelem k výrazu »testi= monium fori communis«.[3] Bylo přijato však mínění, že jde zde o očištění obžalovaného svědky vybranými ze sousedů a tím ovšem, že byl pohánějící soupeř=sok usvědčen z toho, že falešně a nepravdivě poháněl.

Testimonium fori communis jest v tomto článku svědectví při očistě více osob ze sousedů, po případě více osob na tržišti. Bylo upozorněno výše, že tržiště (fora) požívala zvláštní právní ochrany u nás v tom, že věc na nich koupená nemusela býti vydána, byla=li koupena v dobré důvěře a v neznalosti, že jde o věc kradenou.[4] Dosvědčily=li osoby na tržišti jsoucí,

---

[1]) Srov. mou studii o »Regestru Varadínském«, str. 9

[2]) Na př. srov. mezi sebou článek 11. a 13., článek 4. a článek 15.

[3]) P a l a c k ý, Dějny, I., od. 2., str. 325, vykládal výraz forum commune jako porotu a soud porotní. B r a n d l, Právník, XII., 222, vykládá, že forum značí bud soud nebo trh, ale celý výraz testimonium fori communis vykládá rovněž v souvislosti se svědectvím sou= sedů. S l a v í č e k, Úvod, II., str. 151, p. 1., kloní se k mínění Brandlovu.

[4]) Srov. výše Regesta, II., 276, č. 711 (1270). Item in die forensi tanta est libertas fori publici in Lubsicz, ut quicquid emerit quisquam in hoc foro, et hoc poterit legitime com= probare, eciam si illa res impetatur ab aliquo nomine furti vel rapine, ipsi emptori nihil ex hoc deperiet in rebus suis aut honore.

že obviněný koupil věc na tržišti, pak ovšem byl očištěn z nařknutí. A obviňující soupeř v procesu podléhal a byl přemožen a přirozeně učinil svým obviněním křivdu druhé straně.

V závěru tohoto článku se dále praví, že obžalovatel, bude-li očistou pohnaného usvědčen, má býti ukamenován. Lze vysloviti domněnku, že snad se tento způsob potrestání usvědčeného falešného obžalovatele kdysi někdy prováděl, ač není-li to výraz jen obrazný. V době současné Statutům však asi sotva byl vykonáván. Že ovšem je opětně v souhlase se současnou tendencí, aby podlehnuvší i pohánějící soupeř trpěl stejný trest, který by byl postihl pohnaného, kdyby se byl neočistil, bylo zřejmo z uvedených dokladů našeho městského práva velmi zřejmě. Pohánějící, který obvinil pachatele domnělého křivě, podlehl ve sporu jako soupeř zápasící v zápase, ve sporu a ovšem musel trpěti to, co by byl utrpěl obviněný, kdyby byl podlehl.

Že nebyl v užití tento trest ukamenování pro podlehnuvšího soupeře při nároku, možno souditi i z toho, že trest ukamenování se u nás nevyskýtá. Vniklo snad toto ustanovení k nám vlivem cizím nebo bylo formulováno snad jako pohrůžka, neboť bylo ponecháno vůli soudu, jak odsoudí podlehnuvší stranu.[1] Bylo již řečeno také výše, že podlehnuvší žalobce propadal určité veřejné pokutě, která patrně vystřídala trest smrti. Toutou pokutou 300 denárů vykupoval se právě podlehnuvší soupeř z trestu smrti.

Že však dříve postihoval v tomto případě soupeře trest smrti, možno souditi ze zpráv z našeho městského práva, jehož předpisy jsme uvedli.

Ale bylo by možno souditi tak i z uvedeného již článku knihy Rožmberské, čl. 227., kde je vytknuto, že obviňující, opoví-li předčasně jméno toho, jehož obviňuje, pak musí podniknouti soudní souboj,[2] a rovněž i analogií z dalšího vývoje řízení před soudem, na př. v případě sporu o hlavu v Řádu práva zemského.

Z toho, co jsme uvedli, je však patrno, že článek 7. Statut nelze zevšeobecňovati, nýbrž, že jeho znění vztahuje se jen na určité případy krádeže, bylo-li možno použíti svědectví tržního, t. j. byla-li věc koupena na trhu. A není opětně vzácností Statut, že podobné ustanovení speciální obsahují.

K řízení nárok zvanému náleželo také použití božích soudů. Vytýkají to zprávy o nároku v listinách velmi jasně.[3] S tím ovšem souvisí, že i v čl. 8.

---

[1]) Bylo to patrno i při odsouzení obžalovaného. Srov. na př. C. B., II., 103 (1213); C. M., III., 207, č. 230 (1256) ... pro capite suo graciam principis inventurus.

[2]) Chtěl-li by sě zpraviti obúzstva, opoviedač musil by sě súditi o šiju, že tak nemúdře opoviedal.

[3]) C. B., II., 282, č. 286 (1226). De iudicio autem aque vel candentis ferri, quod fit per naroc, ... II., 320, č. 321 (1228) ... hoc de fure statuentes: si in eorum habitat possessionibus et deprehensus fuerit in furto manifesto, vel de aliquo occulto accusetur, videlicet

Statut je vytčeno řízení, v němž jsou uvedeny boží soudy a že ovšem tento článek je pokládán za část Statut, která, jak jsme uvedli, náleží k řízení nároku.

Ze zpráv těchto ovšem není patrno, v jakém poměru byly soudy boží k celému řízení nároku. Je jisto, že bylo používáno ordálu vody, železa nebo zápasu soudního při nároku, ale rovněž, v kterých případech k jednotlivým ordálům bylo saháno, není ze zpráv patrno. Statuta zmiňují se v článku 8. o ordálu vody všeobecně a uvádějí ordál železa jen při krádeži určitých věcí (dobytka a včel).[1]

Důležitou otázkou jest, kdy docházelo k božím soudům během nároku, když, jak jsme slyšeli, obviněný se očišťoval svědectvím sousedů-svědků. Zdůraznili jsme právě zásadu očišťovací během procesu v zemích českých ve 13. století.[2] Máme za to, že k soudům božím přistupováno bylo ve 13. století tenkráte, nechtěl-li pohnaný podrobiti se přísaze očistné spolu s očistníky, po případě očistníků neměl. V tomto případě bylo nařízeno soudem, aby obviněný očistil se ordálem. Mají tudíž ordály význam subsidiární, nastupujíce teprve na druhém místě. Jistě jich bylo používáno také tehdy, když soud ordál nařídil zcela výslovně.

Tento svůj úsudek o významu ordálů v řízení nároku zakládáme nejen na zprávách našich pramenů, nýbrž i na analogii práv jiných.

K soudům božím bylo přistupováno i v právech jiných tenkráte, když nemohl býti proveden důkaz jinými prostředky důkazními.[3] Tak tomu je zvláště v Polsku,[4] kde kniha práva obyčejového ustanovuje v článku XXIII.: Když soudce rozkáže odpovídati v soudě tomu, který byl pohnán, a on tvrdí, že jest nevinným, pak otáže se ho soudce, má-li svědky. Odpoví-li, že jich nemůže míti, pak soudce mu přikáže válčiti. Podobně se ustanovuje i v článku XXV., kde přikazuje se ordál vody. Patrno z toho, že pohánějící nepřisahá a nedokazuje ničeho, nýbrž, že obžalovaný se očišťuje.

quo ad iudicium ferri candentis vel aque vel vomeres calcandos vel duelli, . . . Srov. též falsum XIII. stol., C. B., II., 411, a str. 426, č. 380, C. M., II., 257—258, č. 235 (1233), 272, č. 248 (1234), 376, č. 327 (1240); III., 215, č. 234 (1256); Regesta, I., č. 860, str. 402 (1234).

[1]) Jest tak v čl. 18. Výklad tohoto článku je také sporný, zda jedná se zde o krádež dobytka, včel a sluhů, či zda jde zde o případ provedený sluhy na včelách. Srov. Brandl, Právník, XII., 254.

[2]) O otázce důkazního řízení v německém procesu napsal v poslední době zajímavou studii Stutz: Die Beweisrolle im altdeutschen Rechtsgang, Zeitschrift Savigny, G. Abt. 49, str. 1—25. V ní osvětluje postavení obžalovaného v procesu a jeho úlohu v řízení důkazním. V mnohém jeví se analogie i s prameny v českých zemích, na něž částečně Stutz upozorňuje v právu městském.

[3]) V právu německém, Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II., 401, mluví o jednostranných ordálech, které jsou předepsány při osobách, které nemohou přisahati aneb nemohou vzíti na sebe soudní zápas.

[4]) Srov. Winiarz, Sądy Boże w Polsku, Kw. hist., V., 294 násl.

A toto pravidlo očišťování a subsidialita božích soudů je uplatněna i v právu ruském i v právu srbském.[1] Stejně tak tomu je i v právu uherském, kde princip očišťování se obviněného vystupuje velmi zřetelně v regestru Varadském,[2] kde ovšem je také patrno, že k božím soudům docházelo podle rozhodnutí soudu, aby obviněná strana se očistila.

Ve 12., ve 13. a 14. století byly boží soudy u nás důkazním prostředkem téhož způsobu jako v jiných zemích a zvláště v říši římsko-německé. V té době byly již ovšem v úpadku vlivem církevním. Boží soudy v našich zemích konaly se stejným způsobem jako v zemích jiných. Konány byly mimo soud za přítomnosti kněží a církevních hodnostářů. Výsledek soudu božího byl konstatován těmito duchovními a sdělován soudu, který podle výsledku pak rozhodoval vlastní při. Je tak patrno z článku 8. Statut Konráda Oty, který mluví ovšem také o tom, že ten, kdo byl poslán k božímu soudu, nemusel se mu podrobovati, neboť mohl ustoupiti před jeho provedením. Za provedení božích soudů platily se určité poplatky těm církevním hodnostářům, kteří byli při jich provádění přítomni. Jistě, že bylo užíváno i církevních obřadů, které nelišily se od týchž obřadů užívaných v říši římsko-německé, v Polsku a v Uhrách. Nám se bohužel zachovalo málo zpráv o božích soudech a které se nám zachovaly, jsou velmi kusé. Ale i tyto kusé zprávy nám potvrzují, že naše země nemohly se odlišovati od božích soudů v zemích okolních.[3]

Ordál vody nebo železa při nároku byl božím soudem jednostranným, t. j. podroboval se mu jen obviněný.[4] V pramenech neslyšíme o tom, zda před ordálem předcházela přísaha pohnaného nebo poháňějícího i pohna-

---

[1]) Srov. Winiarz, l. c., 295, a Pravdu Ruskou, čl. 19., a Zákoník Štěpána Dušana, čl. 152.

[2]) Srov. k tomu Karacsonyi-Borovszky, Regestrum Varadiense (1903), Úvod a pak jednotlivé příklady. Srov. také mou uvedenou studii.

[3]) Předpis článku 8. v C. j., B. I., 55 (1222), 63 (1229), 70 (1237). Jireček má ovšem jiné čtení z r. 1222 než z r. 1229 a 1237. V C. B., II., 223, však shoduje se znění tohoto článku s následujícím zněním z r. 1229. Quando aliquis subit iudicium aquae, nullus dimittat eum in aquam, nisi sacerdos cum suo cooperatore; si deus iuverit eum, iudici det duos denarios et sacerdoti XIIII; si nudaverit se et iudicium noluerit subire, solvat capellano VII denarios et vetule duos. Jisto, že čtení Jirečkovo je zcela vyloučeno. Mluví se zde o účasti kněze a jeho kooperatora a pak služek. Winiarz, l c., ukázal, že podobné obřady byly v Polsku a ovšem polské obřady božích soudů byly převzaty plně z Německa, kde vytvořily se tyto obřady vlivem církve. Vznikly zde liturgické předpisy, podle nichž tyto boží soudy se konaly. Z téže doby, co Statuta Konrada Oty v zachovaných recensích se nám dochovala, pocházejí liturgické obřady Regestru Varadínského v Uhrách, které týkají se ovšem jen ordálu železem, které však jsou jen napodobeninou obřadů německých a i polských. Pozoruhodno je také, že poplatky uvedené ve Statutech v tomto článku platí se v prvém případě soudci i knězi, v druhém případě jen knězi a služkám. Srov. uvedenou studii o Regestru Varadínském.

[4]) Srov. Brunner, l. c., II², 538—539.

ného zároveň.[1] Ale i kdybychom předcházející přísahu stran připustili, pak ovšem ordál vody a železa nastupoval vždy jen se strany pohnaného. Z dalšího výkladu je patrno však, že přísaha stran nepředcházela, a zvláště, že nepřisahal pohánějící před soudem o tom, že právě pohnaný mu škodu vykonal.

Při nároku mohlo se uplatniti i zastoupení v provádění božích soudů. Podrobnost tuto zachovala nám rovněž Statuta, která v článku 9. ustanovují, že bude-li nařčen vznešený šlechtic a nikoli druh, pak může jeho podřízený služebník podstoupiti boží soud. Nehledě k tomu, že se zde objevuje přednost šlechticů-pánů, je zde zjevna opětně zásada očišťování nařčeného. Je zde opětně ustanovení pro případ, podlehne-li zástupce pohnaného: v případě tom ovšem nepodléhá smrti, nýbrž nařčený může svého zástupce vyplatiti částkou 180 denárů.[2]

Uvedli jsme, že ordály existovaly jako očistné prostředky vedle očistníků a byly v užití v případě, nebylo-li očistníků po ruce, po případě nařídil-li ordály soud. Není žádnou zvláštností ani pro dobu pozdější, že existují tyto dva prostředky očistné vedle sebe.[3]

Jisto jest, že i v jiných zemích existovali vedle sebe očistníci a boží soudy a bylo jich užíváno obou jako prostředků očišťovacích. Je pak mezi nimi zajímavý poměr. Neboť se určuje, že jen lidé nesvobodní aneb ti, kteří byli již odsouzeni, mají se podrobiti ordálům, kdežto lidé svobodní a šlechtici mají se podrobiti očišťující přísaze.[4] Zda tato zásada snad byla v platnosti i u nás, o tom nelze se vysloviti pro nedostatek dokladů.

Výsledkem nároku bylo tudíž: buď obviňovatel obviněného neusvědčil tím, že se tento z obvinění očistil a pak ovšem upadal sám v trest, nebo obviněný se neočistil a byl přemožen (convictus). V tomto případě musel nejen dostiučiniti pohánějícímu, nýbrž upadal sám v trest. Propadal celým jměním a ovšem také životem.[5] Je tu ovšem nesporně ustanoveno jen o propadnutí majetku, pokud jde o život pachatelův, je ponecháváno na rozhodnutí pa-

[1]) Zajímavo se zde zmíniti o čl. 53. Řádu práva zemského. V českém tekstu vytýká se ordál železa spojený s přísahou pohnaného, o přísaze pohánějícího se nemluví. V latinském tekstu je zmíněn ovšem také jednostranný ordál železa, ale mluví se o přísaze obou stran: prius post juramenta partium in causis talibus per ipsum citatum vel per ejus zastupconem ad majorem purgationem recipi debeat.

[2]) Podobné zastoupení při ordálech bylo i jinde, na př. v Uhrách podle Regestra Varadínského.

[3]) Z článků 26. a 27. Řádu práva zemského vidíme vystřídávání přísahy s očistníky s ordálem souboje a je ponecháno na vůli pohnaného, chce-li si voliti buď přísahu nebo souboj. Záleží tu ovšem na stavu pohnaného a pohánějícího.

[4]) Srov. Hildenbrand, Purgatio canonica, str. 117 n.

[5]) C. M., II., 269—270, č. 247 (1234). Insuper si fur fuerit convictus de furto, et adiudicatus morti, vel aliquis de homicidio debeat capite truncari de hominibus ville illius, vel inciderit in aliam causam, in qua debeat satisfacere aduersario, semper bona furis, et bona capite puniti, et culpe satisfactio remaneat apud hospitale ad usus ipsius ... Regesta, I., č. 858, str. 401.

novníka a soudců, aby rozhodli o něm podle volné úvahy,[1] zvláště ovšem je povoleno, aby usvědčený žádal panovníka o milost.[2]

Viděli jsme, že při nároku vládla plně zásada, že nařčený se musí očišťovati. Naříkající ničeho nedokazoval, byl však vystaven nebezpečí, že při očištění svého odpůrce podlehne ve sporu. Tato zásada očišťovací, která, jak jsme viděli, uplatňuje se v našem právu plně, je v souhlase se zásadami, které ovládaly původní středověký proces ve střední Evropě a v právu německém zvláště.[3] Řízení, zvané nárok, zakládalo své jméno na té skutečnosti právě, že rozhodujícím bylo nařčení a očištění z něho a nikoli dokazování se strany naříkajícího, že toho, z čeho naříká, nařknutý se skutečně dopustil.

Řekli jsme, že konec století 13. a začátek století 14. značí pro nárok změnu a zánik původního tohoto řízení. Je přirozeno, že budeme hledati příčinu zániku nároku právě v tom, zda nenastala změna v procesním řízené zvláště v řízení důkazním. Dříve, než přihlédneme blíže právě k uvedené změně, ukažme, jaký byl stav důkazního řízení při obvinění z krádeže, loupeže a plenu ve stol. 14. Ve 14. století rozhodujícím pro poznání důkazního řízení při procesu o plenu, loupeži a při sporech o podobných trestných činech jsou předpisy Řádu práva zemského, čl. 45. a Majestas Car., čl. CIII. V obou těchto právních památkách jsou předpisy tytéž. Zásadou v nich je, že vždy napřed přisahá pohánějící. Na tuto přísahu pohánějícího je položen důraz a jsou o ní zvláštní předpisy. Teprve po přísaze pohánějícího přisahá pohnaný a spolu s ním dva očistníci. Stojí tu tudíž nepochybně a beze sporu proti sobě přísaha pohánějícího, který přisahá, že mu pohnaný způsobil škodu, a pak přísaha pohnaného, opřená přísahou dvou očistníků. Pohnaný přisahá, že je nevinen obviněním, které bylo na něj vzneseno. S tím souhlasí i § 36 knihy Ondřejovy, která přináší nám podrobné formule, jinak souhlasí s památkami předcházejícími.

Proti stavu důkazního řízení ve 13. století je zde novum, totiž přísaha pohánějícího, která, jak řečeno, je zde vytknuta a která vždy předchází přísahu pohnaného s očistníky. Přirozeně, že se nám vtírá myšlenka, že právě tato skutečnost musela působiti na změnu řízení, zvané nárok, neboť při obvinění musel pohánějící přisahati prvý a přísahou opříti své obvinění, které přestalo býti nařčením ve smyslu století 13.

Je-li tu ovšem tak důležitá skutečnost, která je již ve století 14., a sice již v českém znění Řádu, běžná, jistě se naskytne otázka, zda nebudeme

[1]) Regesta, I., č. 860, č. 862 (1234). Judices autem, quorum interest, faciant de reo, quod eis justum videbitur. C. M., II., 262, č. 240 (1234), C. M., III., 158, č. 185 (1252).

[2]) C. M., III., 207, č. 230 (1256), Regesta, II., č. 92 (1256) . . . et ipse cum adversario suo satisfaciat, pro capite suo graciam principis inventurus.

[3]) Srov. k tomu pro právo německé, Brunner, Die Entstehung der Schwurgerichte, Berlin, 1872, str. 51 násl. Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte (1892), II., str. 370 násl. Srov. uvedený článek Stutzův.

moci zjistiti, kdy k nám tato zásada pronikla. Skutečně máme o tom v našich pramenech doklady. Je to právě kniha Rožmberská, která, jak jsme viděli, ještě velmi často uvádí termín nárok, která však po prvé nám zdůrazňuje zásadu, že pohánějící má přisahati prvý a nikoli, že pohnaný se má očišťovati sám a jediný. Je nám kniha Rožmberská dokladem tím bezpečnějším, protože proniká tu tato zásada teprve ponenáhlu a nesměle. Jest tomu v charakteristické části knihy Rožmberské, která ve vydání Palackého a Brandlově je označena jako část IV. Palacký, který knihu Rožmberskou vydal dosti kriticky, neměl pochybností, že část tato náleží organicky k tekstu Rožmberské knihy. Jireček[1] vyslovil o ní pochybnost, jak bylo již výše uvedeno, a tvrdil, že část tato náleží k té části knihy Rožmberské, která teprve později vznikala. A proto také zařadil ji jako kapitolu poslední. Došel k tomuto názoru nikoli rozborem věcným a obsahovým, nýbrž jen proto, že hleděl rozvrh, který se nám podává v článku XI., doplniti. Nejnověji vyslovil dr. Markov mínění, že tato část vznikla teprve ve 14. století a že souvisí se zánikem božích soudů.[2]

Jisto jest, že dochované rukopisy knihy Rožmberské a zvláště nejstarší rukopis, t. zv. deskový, včleňují tuto kapitolu plně v tekst a je proto ovšem s největší pochybností souditi na to, že k původnímu tekstu tato část nepatřila, když úvahami, jako by nenáležela k původnímu tekstu pro nesystematičnost, jen velmi málo dokazujeme, protože určitého systému v právních knihách našich je jen poskrovnu. Důležitější jsou pochybnosti rozporů obsahových mezi jednotlivými články Rožmberské knihy. A proto ovšem tyto rozpory musíme také podrobiti svému zkoumání, zda nejde tu o rozpory zdánlivé.

Řekli jsme, že v knize Rožmberské objevují se různé pokusy o změnu dosavadního práva a o zavedení nových právních předpisů, jež si vynucovala prostě doba současná. Po této stránce velmi důležitou právní památkou je zvláště Řád práva zemského, ale již Rožmberská kniha jeví tuto povahu, že autor těchto právních památek zaznamenává nám, jak se některá právní pravidla měnila. Bylo již ukázáno na to, že knihu Rožmberskou lze srovnávati s Řádem práva zemského, neboť některé články přímo tu vzájemně korespondují.[3]

V článku 69.[4] se praví, že obviněný z plena, z loupeže, ze zlodějstva, z přeboje a z posečení lesa očišťuje se sám třetí. Vyslovuje se zde tudíž zásada, že obviněný se očišťuje. Zásada tato je stanovena a určena nepochybně. V článku 154., 155. a 156. a násl. se praví, že z plena, ze zlodějstva,

[1]) Č. Č. M., 1862, str. 127—128.
[2]) Sborník věd práv. a stát., XXVIII., 245.
[3]) Werunsky, Ordo judicii terrae, Z. f., Rg., G., Abt. X., str. 113.
[4]) K výkladu srov. Kadlec, Přísežní pomocníci, Sborník věd práv. a stát., XV., 272.

z loupeže, z posekání lesa je právo voda. Vyslovuje se zde tudíž zásada, která již platila před dobou knihy Rožmberské po celé 13. století, že obviněný z uvedených trestných činů očišťuje se buď očistníky nebo ordálem vody. Jisto jest, že není určeno také v knize Rožmberské, kdy se užívá ordálu vody a kdy očistníků, jichž počet tu určen na dva. A možno tudíž přijmouti výklad, který jsme podali již pro předpisy ve 13. století a že záleželo na soudu, aby nařídil ordály nebo očistníky, kteří nastupovali za vodu, na místo ordálu vody. Není tudíž podle našeho výkladu rozporu mezi předpisy článku 69. a článků 155. a 156. O tom, že by předcházela zde přísaha pohánějícího, není uvedeno ničeho a jde tu opět o zásadu očišťující, podle níž pohnaný se musel očišťovati a pohánějící nemusel vinu dokazovati.

V druhé větě článku 69. vyslovuje se pak další zásada, nikoli však positivně, nýbrž podmínečně. Vystupuje zde mínění autorovo, které vysloveno je právě kondicionálně v nejstarším rukopise, v některých pak rukopisech analogicky, s článkem 71. dokonce hypoteticky. V této větě proniká ještě nesměle nová zásada do našeho procesu, že pohnaný má prvý přisahati o své škodě. A právě v této formě vidíme, že nebyla ještě tato zásada plně v užívání a ono »bylo by« nebo »bylo-li by« dokazuje právě ovšem také, že před tím platila jediné zásada očišťovací. Nová zásada nazvána je také zásadou pravější, spravedlivější, a i tu se vlastně jeví její ponenáhlé pronikání.[1]

Podle mínění článku 69. knihy Rožmberské měl přisahati tudíž nejprve pohánějící, pak pohnaný a na místě ordálu vody přisahali pak dva očistníci. Je to tudíž tentýž předpis a totéž pravidlo, které bylo v platnosti podle Řádu práva zemského a podle Majestas Car. Je snad patrno, že právě v době knihy Rožmberské dála se změna, která se ustálila v době 14. stol. Na této změně spočívala také přeměna řízení, zvaného nárok, neboť kladen tu důraz ne na očišťování z nářku, z obvinění, nýbrž šlo tu také o provádění důkazu se strany pohánějícího, aby vina pohnaného byla dokázána. A právě tato změna změnila povahu celého řízení, takže nejde pak již více o naříkání, nařknutí ve smyslu starším.

Řekli jsme, že i urážka cti nazývá se nárokem. I při této urážce, ač jde o pohánějícího nařknutého, je opětně zásadou, jak jsme v naší studii o urážce na cti ukázali, že nařknutý se především očišťuje. Úloha stran je zde obrácena, ale zásady a pravidla starého našeho práva zde žijí ještě dále.

[1]) V rukopisu musejním v čl. 71. uvedeno je čtení: »byl-li by pravější póvod«. Čtení toto (srov. A. Č., I. 460) vedlo by k mínění, že se klade důraz, je-li bližší k důkazu pohánějící než pohnaný. Byl-li bližší podle úsudku soudu k provádění důkazu původ, pak následovalo řízení podle čl. 69. Nebyl-li, pak musel se podrobovati pohnaný ordálu, neboť on byl bližším k provádění důkazu. I tímto způsobem by bylo lze vyložiti dvojí užívání buď ordálu nebo očistníků. Bohužel tento musejní rukopis je však až z 15. století. Není tu také vysvětlení, proč M. C. i Řád ustanovují přísahu pohánějícího vždy.

Resumé.

DER DIEBSTAHL UND RAUB IM BÖHMISCHEN LANDRECHTE.

§ 1. DER BEGRIFF VON DIEBSTAHL UND RAUB.

Das böhmische Strafrecht wurde bisher sehr wenig durchgearbeitet. Bisher wurde auch dem Raub und Diebstahl keine entsprechende Aufmerksamkeit zugewendet. Unsere Abhandlung ist die erste Bearbeitung dieser Frage.

Der Bergriff von Diebstahl und Raub ist im böhmischen Landrechte dadurch interessant, daß man darin den Schaden, welcher der geschädigten Person zugefügt wird, betont. Deswegen verfolgte den Diebstahl und Raub in alten Zeiten, im 13. und 14. Jahrhundert, nur die Privatperson, indem sie bei Gericht klagte und einen Ersatz für den ihr zugefügten Schaden forderte. Nur selten wurde der Diebstahl und Raub durch öffentliche Organe verfolgt. Es geschah nur dann, wenn der Verbrecher auf frischer Tat ertappt wurde. In den ältesten Zeiten war in einem solchen Falle Selbsthilfe gestattet, später schritten dann öffentliche Organe gegen den ertappten Verbrecher ein, denn durch den Diebstahl und Raub wurde der Landfriede verletzt.

Als Diebstahl bezeichnete man in unserem böhmischen Landrechte die heimliche, widerrechtliche Wegnahme einer fremden, beweglichen Sache zu eigenem Nutzen, gegen den Willen des rechtmäßigen Besitzers. Mit Raub wurde die Wegnahme einer fremden, beweglichen Sache bezeichnet, wobei die sträfliche Handlung öffentlich, gewöhnlich auf der Straße und mit Anwendung von Gewalt ausgeführt wurde. Doch wurden diese beiden strafbaren Handlungen oft miteinander verwechselt und man machte zwischen diesen beiden Begriffen keinen Unterschied. Auch der Ausdruck Dieb »zloděj« wurde in unseren Rechtsquellen in einem weiten Sinne des Wortes zur Bezeichnung eines Menschen, der das Übel beging, das heißt eines Übeltäters, gebraucht.

Des Diebstahls machte sich nicht nur derjenige schuldig, der eine fremde Sache entwendete, sondern auch derjenige, der eine ihm anvertraute Sache veräußerte, respektive der eine ihm anvertraute Sache für sich behielt. Auch an gefundenen Gegenständen verübte der Finder den Diebstahl.

Ursprünglich unterschied man in unserem Rechte den Diebstahl und Raub je nach den gestohlenen Sachen, je nach ihrem Werte. Man unterschied auch, ob der Diebstahl und Raub bei Nacht oder bei Tag geschah.

Die Wegnahme einer Sache mußte widerrechtlich geschehen, denn in bestimmten Fällen war es erlaubt, bewegliche Sachen durch Selbsthilfe zu entziehen.

Diese Abhandlung befaßt sich zwar nur mit dem Landrechte, doch macht der Verfasser auch auf die Vorschriften des böhmischen Stadtrechtes aufmerksam, in dem sich analoge Bestimmungen, wie im Landrechte, befinden. Ferner macht er auch auf die Analogie in fremden Rechten, besonders im deutschen Rechte, aufmerksam.

§ 2. DIE TEILNAHME UND HAFTUNG FÜR DIEBSTAHL UND RAUB ANDERER.

In der Regel haften alle Mittäter der Diebe und Räuber in weitem Sinne für das Verbrechen, wie der Verbrecher selbst: fures cum sociis et fautoribus suis pari poena puniantur. Ebenso strafbar sind auch die Gehilfen der Diebe und Räuber, ob sie nun den Verbrecher selbst, oder die von ihm gestohlenen Sachen verhehlten. Besonders die Landfrieden bringen alle sehr eingehende Vorschriften, welche die Hehlerei der Diebe bestimmen. Die Landfrieden ordnen auch die Verfolgung der Missetäter in dem Falle an, wenn der Geschädigte Gerüft erhebt. Aus diesen Bestimmungen geht demgemäß auch die Haftung dessen hervor, der den Verbrecher beim Gerüft nicht verfolgte und so wird auch derjenige als Verbrecher verfolgt, der kein Gerüft zu schreien beginnt, trotzdem er den Verbrecher auf frischer Tat ertappte.

Für den Diebstahl und Raub der Hausgenossen haftet auch ihr Hausherr, wenn er sie dem Gerichte nicht ausliefert. Der Hausherr haftet für den Diebstahl und Raub seiner Hausgenossen umsomehr, wenn er ihnen direkt einen Befehl, diese sträfliche Handlung zu vollführen, gegeben hat.

Auch derjenige, bei dem gestohlene Sachen gefunden worden sind, muß die Sachen ausfolgen, eventuell kann er zur Auslieferung der Sachen gezwungen werden. Besondere Vorschriften entwickelten sich über den Kauf gestohlener Sachen. In den Rechtsquellen finden sich auch viele Satzungen über die Juden, die sehr oft gestohlene und geraubte Sachen kauften. In

beiden diesen Fällen gibt es sehr strenge Vorschriften, denen gemäß auch die Käufer gestohlener Sachen verfolgt werden können.

Unter gewissen Umständen kann auch der Geleitherr, das ist derjenige, der dem Bestohlenen einen Geleitbrief gab, zur Verantwortung des Diebstahls gezogen werden.

Selbst der Erbe eines Verbrechers haftet für den Diebstahl des Erblassers, denn er kann vor Gericht gezwungen werden, den Schaden, welcher dem Bestohlenen durch den Diebstahl des Erblassers entstanden ist, zu ersetzen. Auch die Haftung der Gemeinde für Diebstahl und Raub ihrer Genossen ist im böhmischen Landrechte bezeugt und hat sich bis in die Neuzeit erhalten.

§ 3. DIE VERFOLGUNG UND STRAFE BEI DIEBSTAHL UND RAUB.

Die Frage der Art der Bestrafung der Diebe und Räuber ist mit der Art und Weise, wie die Täter dieser sträflichen Handlungen verfolgt wurden, eng verbunden. Wenn der Täter auf frischer Tat ertappt wurde, dann ist Selbsthilfe des Geschädigten zulässig, oder es werden die Täter von öffentlichen Organen bestraft. Das Verfahren ist bei einer solchen Gelegenheit sehr kurz: der Verbrecher wird gleich mit dem Tode bestraft. Diese Vorschriften blieben auch im 14. Jahrhundert, wo besondere Beamten entstanden, welche die ertappten Übeltäter und die öffentlichen Täter verfolgten, aufrecht. Die Verfolgung durch öffentliche Organe erstreckt sich dann auch auf verdächtige und bekannte Verbrecher. Solche Verbrecher werden mit der Todesstrafe und mit der Ehrlosigkeit bestraft. Die Infamie konnte den Verbrechern auch dann nicht nachgesehen werden, wenn ihnen die Todesstrafe erlassen wurde.

Die Landfrieden haben die Verfolgung bekannter Verbrecher geregelt und ordneten auch die Pflichten der ganzen Bevölkerung bei der Verfolgung der Verbrecher sehr eingehend an.

Wenn der Täter unbekannt war, dann forschte der Bestohlene selbst nach dem Verbrecher und da konnten verschiedene Fälle vorkommen: der Bestohlene hat den ihm gestohlenen Gegenstand gefunden. Er legt die Hand an die Sache und behauptet, daß sie ihm gehört. Dann folgen weitere Verhandlungen je nachdem, was die Person behauptet, bei der die Sache gefunden wurde. In einem solchen Falle konnte es wieder zu weiteren Verhandlungen kommen, wenn diese Person aussagte, daß sie die Sache gekauft oder von einer dritten Person bekommen hat, oder die Sache wäre ihr Eigentum. In ersterem Falle konnte es zur sogenannten Dritthandverfahren kommen,

welches analogisch mit einem ähnlichen Prozeßverfahren im deutschen Rechte ist.

Fand aber der Bestohlenen seine Sache nicht, dann erstattete er eine Anzeige, welche »Nárok«, vom Worte »naříkati« (klagen), genannt wurde. Diese Klage zeichnete sich durch einige charakteristische Züge aus. Es herrschte dabei die Regel, daß sich der Beklagte von seiner Schuld reinigen mußte, der Kläger mußte in der Regel nichts bezeugen. Wenn sich der Beklagte gereinigt hatte, dann wurde der Kläger mit der poena talionis bestraft. Die Anzeige, »nárok« genannt, änderte sich im 14. Jahrh. infolge von Prozeßänderungen und es wurde dann bei Verfolgung des Diebstahls und Raubes vor Gericht die Zivilklage angewendet, wobei der Kläger einen Schadenersatz erhielt. Außerdem entschied das Gericht wie der Verbrecher auch noch bestraft werden sollte.

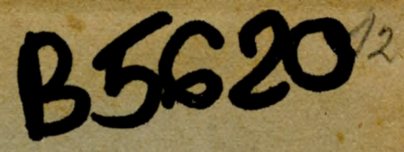
Es fanden sich in unserem Rechte auch noch später Reste vom ursprünglichen Gerichtsverfahren gegen Diebe und gegen Räuber, besonders die Bestimmungen von poena talionis hinterlißen reiche Spuren.

Den Verurteilten wurde manchmal sogar Gnade erteilt, natürlich mußten sie bei einer solchen Gelegenheit versprechen, sich niewieder eines Diebstahles schuldig zu machen. Wenn sie doch wieder einen Diebstahl begingen, wurden den Dieben alle ihre Taten zusammengerechnet.

Sehr oft wurden Diebstähle und Raub zwischen dem Geschädigten und dem Täter auf gütlichem Wege beigelegt.

Zusatz: Vom »Nárok« im ältesten böhmischen Rechte.

In diesem Zusatze nimmt der Verfasser die privatrechtliche Klage auf Diebe und Räuber eingehend durch und fällt neue Urteile über verschiedene Streitfragen, welchen über die ältesten Zeiten der Entwicklung der Rechte in den böhmischen Ländern ausgesprochen wurden.

KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERSITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ.

Sv. 1. Antonín Basch: *Teorie inflace.* 1922 . . . . Kč 15·—
Sv. 2. Albert Milota: *Působnost zákonů trestních.* Díl I. 1922 Kč 15·—
Sv. 3. Bohuš Tomsa: *Idea spravedlnosti a práva v řecké filosofii.* 1923 . . . . Kč 32·—
Sv. 4. Jan Vážný: *Actiones poenales.* 1923 . . . . Kč 20·—
Sv. 5. Rudolf Rauscher: *Dědické právo podle českého práva zemského.* 1922 . . . . Kč 20·—
Sv. 6. Jan Vážný: *Římské právo obligační.* Část I. 1924 . . Kč 27·—
Sv. 7. Jan Šimák: *Československé státní území.* 1924 . . . Kč 16·50
Sv. 8. Leopold Heyrovský: *Římský civilní proces.* 1925 . . Kč 120·—
Sv. 9. Rudolf Rauscher: *Volební kapitulace a korunovační reversy panovníků ve státech střední Evropy.* 1925 . . Kč 35·—
Sv. 10. Miroslav Boháček: *Ademptio legati.* 1925 . . . . . Kč 40·—
Sv. 11. Jan Vážný: *Custodia v právu římském.* 1925 . . . . Kč 25·—
Sv. 12. Vratislav Bušek: *Církevní soudnictví ve věcech civilních v říši římské v I.–V. století po Kr.* 1925 . . . . . . Kč 30·—
Sv. 13. O. Sommer: *Reforma právnických studií.* 1925 . . . Kč 18·—
Sv. 14. Richard Horna: *Několik kapitol z dějin údělných knížat na Moravě.* 1926 . . . . Kč 18·—
Sv. 15. Zdeněk Peška: *O dvoukomorové soustavě.* 1926 . . . Kč 50·—
Sv. 16. Cyril Čechrák: *Nezaměstnanost.* 1927 . . . . Kč 55·—
Sv. 17. Heyrovský–Sommer–Vážný: *Dějiny a systém soukromého práva římského.* 1927 . . . . Kč 90·—
Sv. 18. Rudolf Rauscher: *Usmrcení člověka v českém právu zemském.* 1927 . . . . Kč 30·—
Sv. 19. Jan Vážný: *Římské právo obligační.* Část II. 1927 . . Kč 23·—
Sv. 20. Otakar Sommer: *Prameny soukromého práva římského* Kč 18·—
Sv. 21. Bohuš Tomsa: *Masarykův zápas o právo přirozené.* 1928 . . . . Kč 30·—
Sv. 22. Imrich A. Karvaš: *Francúzska inflácia.* 1928 . . . . Kč 60·—
Sv. 23. Vratislav Bušek: *Učebnice dějin práva církevního.* 1929 Kč 40·—
Sv. 24. Zdeněk Peška: *Přímé zákonodárství.* 1929 . . . . . Kč 60·—
Sv. 25. Heyrovský–Sommer–Vážný: *Dějiny a systém soukromého práva římského.* 1929 2. vyd. . . . . Kč 90·—
Sv. 26. Ráliš: *Delikty proti cti na venkově.* 1929 . . . . . Kč 30·—
Sv. 27. Rudolf Rauscher: *O krádeži a loupeži v českém právu zemském* . . . . Kč 34·—

TISKEM »POLITIKY« V PRAZE.